

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
FAKULTA PEDAGOGICKÁ
KATEDRA PSYCHOLOGIE

Diagnostika talentovaného žáka

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Marta Šantorová

Učitelství pro 1. stupeň ZŠ

Léta studia (2006 – 2014)

Vedoucí práce

PhDr. et PaedDr. Věra Kosíková, Ph.D.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

V Praze, 16. června 2014

.....
Marta Šantorová

Poděkování

Děkuji vedoucí diplomové práce paní PhDr. et PaedDr. Věře Kosíkové, Ph.D. za odborné vedení, podnětné rady a připomínky v průběhu zpracování diplomové práce.

Děkuji také svým nejbližším a přátelům za trpělivost, toleranci, pochopení a podporu z jejich strany v průběhu vypracování mé práce i v průběhu studia

Obsah

Teoretická část

Úvod.....	6
1. Vymezení pojmů.....	8
1.1 Nadání	8
1.2 Talent.....	9
1.3 Inteligence.....	10
1.3.1 Psychologické aspekty zkoumání inteligence.....	10
2. Historie nadaných žáků.....	12
2.1 Mýty o nadaných žácích.....	14
3. Typy nadání.....	15
4. Diagnostika talentu.....	20
4.1 Vliv dědičnosti a prostředí na nadání.....	24
4.2 Psychologické a pedagogické metody.....	24
4.2.1 Pedagogické metody.....	25
5. Osobností vlastnosti nadaného žáka.....	26
5.1 Předškolní věk.....	28
5.2 Mladší školní věk.....	29
6. Kognitivní a sociální oblast nadaného žáka.....	30
6.1 Kognitivní oblast nadaného žáka.....	30
6.1.1 Předškolní věk.....	31
6.1.2 Mladší školní věk	32
6.2 Sociální oblast nadaného žáka.....	34
6.2.1 Předškolní věk.....	34
6.2.2 Mladší školní věk.....	35
7. Vyhledávání nadaných žáků.....	37
7.1 Identifikace nadaných žáků v raném věku.....	39
7.2 Identifikace nadaných žáků ve škole.....	39

7.3	Rodičovská identifikace nadaných žáků.....	40
7.4	Význam identifikace nadaných žáků.....	40
8.	Vzdělávání žáků mimořádně nadaných.....	42
8.1	Projevy nadaných žáků ve škole.....	42
8.1.1	Pozitivní rysy.....	42
8.1.2	Negativní rysy.....	43
8.2	Přístup školy k nadaným žákům.....	45
8.2.1	Nadaní žáci s extrémně vysokým IQ a se speciálními vzdělávacími potřebami.....	50
9.	Podporování nadaných žáků.....	53
9.1	Rozvíjení nadání a vzdělávání nadaných žáků.....	54
10.	Pedagog nadaných žáků.....	55
10.1	Přístupy pedagoga k nadaným žákům.....	55
10.2	Vzdělávání pedagogů pro práci s nadanými žáky.....	55

Praktická část

Úvod k praktické části.....	58
11. Předmět a cíl výzkumu.....	59
11.1 Metodika výzkumu.....	60
12. Konkrétní kazuistiky nadaných žáků.....	61
13. Přístup pedagoga k nadanému žákovi.....	65
14. Ukázka výzkumu v jedné konkrétní vyučovací hodině na ZŠ.....	68
15. Metody užití při výzkumu.....	69
15.1 Hodnocení pedagoga.....	69
15.2 Rozhovor s pedagogem.....	70
16. Metody při návštěvě školy.....	74
16.1 Rozhovor s nadaným žákem.....	74
16.2 Rozhovor se spolužákem.....	74
17. Vlastní pozorování.....	76
17.1 Adam xy – 1. žák.....	77
17.2 Zdeněk xy – 2. žák.....	78
17.3 Pavel xy – 3. žák.....	80

18. Shrnutí praktické části.....	81
19. Diskuse.....	83
20. Závěr.....	84
Resumé.....	00
Seznam literatury.....	00
Seznam příloh.....	00

Úvod

Většina Školních vzdělávacích programů je zaměřena na žáky s poruchami učení, na průměrné žáky, na žáky zaostalé. Na žáky s nadprůměrnou inteligencí, s nadprůměrnými rozumovými schopnostmi, žáky s různými druhy nadání se nehledělo. Většinou se toto procento dětí přecházelo, neřešilo. Vzhledem k mému profesnímu zařazení mě tato pedagogická problematika začala velmi zajímat. Rozhodla jsem se danou oblast zmapovat. Tomu se věnuje má práce.

Sama jsem se setkala v praxi s tím, že se věnuje pozornost na základních školách spíše dětem průměrným nebo s poruchami učení nebo také s poruchami chování.

Téma diplomové práce mě oslovilo, zaujalo. Vždy jsem ráda poslouchala nebo sledovala příběhy nadaných umělců, hudebníků nebo vynálezců, jmenujeme například: Edison, Mozart, Einstein, Ford. Zaujala mě jejich nevšednost, originalita, výjimečnost a rychlost jejich uplatnění.

Cílem práce je:

- Představení kazuistik nadaných žáků se zaměřením na jejich projevy v kognitivní a sociální oblasti. Porovnávání jejich projevů chování v kognitivní a sociální oblasti.

V první kapitole se zabývám základními pojmy: nadání, talent a inteligence. V druhé kapitole popisují, jakým způsobem byli diagnostikováni nadaní žáci v historii. Jaké bylo vzdělávání těchto dětí, jaké názory uplatňovali známí odborníci.

Ve třetí kapitole se věnuji různým typům inteligence. Ve čtvrté kapitole popisují, jaké faktory ovlivňují diagnostiku nadaného žáka. V páté kapitole popisují osobnostní vlastnosti nadaného žáka. V šesté kapitole se zabývám kognitivními a sociálními znaky nadaných žáků.

Šestá kapitola se zabývá, jakým způsobem vyhledáváme nadané žáky. V sedmé kapitole popisují vzdělávání žáků mimořádně nadaných. V osmé kapitole popisují podporování nadaných žáků.

Desátá kapitola se věnuje tématu pedagoga nadaných žáků. Následuje praktická část diplomové práce. Po úvodu k praktické části se v jedenácté kapitole zabývám předmětem a cílem výzkumu.

V praktické části výzkumu se zabývám konkrétními kazuistikami nadaných žáků, přístupy pedagogů ke sledovaným nadaným žákům. Popisují metody užití při výzkumu. Popisují hodnocení pedagogů, rozhovory s pedagogy nadaných žáků a rozhovor s nadaným žákem a se spolužákem nadaného žáka.

V závěru jsem se zaměřila na vlastní pozorování, na shrnutí výzkumné části. V závěru diplomové práce popisují výsledky využitých metod. Zaměřuji se na projevy chování vybraných nadaných žáků v kognitivní a sociální oblasti a na porovnávání chování v kognitivní a sociální oblasti.

Teoretická část

Teoretická část obsahuje kapitoly jedna až deset.

1. Vymezení pojmů

1.1 Nadání

Podmiňuje úspěšnou činnost člověka. Předpoklady člověka, které zprostředkovávají mimořádně úspěšnou činnost v určité oblasti. Vztahuje se ke schopnostem a dalším vlastnostem člověka.

Je považováno za vrozené. Nadání chápeme jako všeobecnou inteligenci se všeobecnějšími předpoklady. Definování nadání podle H. J. Eysencka a P. T. Barretta:

- Podle dosaženého IQ, které bylo zjištěno testy inteligence.
- Podle kreativity žáka. Člověk, který je kreativní, disponuje kreativním potenciálem, nemusí v životě podávat tvořivé výkony.
- Podle vysokého stupně rozvoje speciálních schopností.

Potenciál chápeme jako schopnosti, motivace, vlastnosti, rysy a podobně. Tento potenciál u nadaných dětí vytváří výsledek, produkt činnosti. U nadaného žáka tedy mluvíme o výkonu mimořádném, superiorním. Je tedy brán zřetel na rychlost učení. Porovnáváme daný výkon například s výkony vrstevníků v dané oblasti.

Analýza pojmu nadání: Osobitý souhrn schopností, které podmiňují úspěšné vykonávání činnosti. Některé schopnosti kompenzují nedostatky jiných schopností. Charakteristická je vysoká úroveň a osobitost činností. Důležitý je rozumový potenciál, charakteristika poznávacích možností a schopností učit se. Nadání také zahrnuje osobité vrozené předpoklady, jejich úroveň, vlohy. Nadání chápeme jako výjimečnou všeobecnou intelektovou způsobilost.

Nadání žáci, jedinci jsou předčasně psychicky nebo fyzicky zralí. Potřebují minimální pomoc od dospělých v oboru, ve kterém se projevuje jejich nadání. Chtějí vyniknout v oblasti, ve které jsou nadaní. Věnují této oblasti, ve které jsou nadaní hodně volného času a nikdo je k tomu nemusí pobízet.

Existuje mnoho definic pro slovo nadání. Použijeme rozdělení do šesti skupin:

1. Ex – post – facta definice: známá hlavně ze starší literatury. Za nadaného se považuje ten, který podává vynikající, nadpřirozené výkony. Tyto definice pocházejí z knih o geniálních lidech.
2. IQ – definice: Při použití prvních inteligenčních testů.
3. Sociální definice: Vychází z koncepcí nadání. Výkon nadaného dítěte je vysoce nadprůměrný v každé potenciálně cenné oblasti.
4. Definice, která vyjadřuje nadání v procentech: Vztahuje se na 15 – 20 % žáků 2. stupně na základních školách nebo se také vztahuje na dítě, které svými schopnostmi podává vynikající výkony a má vynikající potenciál a zařazuje se mezi

15 – 20 % těchto jedinců. Exaktní definice pojmu nadání je určena především pro teorii a vědecké účely.

5. Definice, která zdůrazňuje kreativitu: nejen, že se bere na zřetel IQ žáka, ale také především jeho úroveň tvořivosti. Tento názor zastává J. Gowan (1971), který říká: „... *Nadané je každé takové dítě, které má přirozený potenciál rozvíjet svoji tvořivost.*“ (Laznibatová, 2007, s. 64)
6. Definice, které vznikly při rozpracování modelů inteligence, intelektu: V roce 1979 v Chicagu uveřejnila Americká národní společnost pro studium vzdělávání definici, která byla zapsána do federální legislativy Spojených států. Zde se určuje podle S. Marlanda (1972) to, že „nadané děti“, děti, které jsou schopny vysokého projevu, jsou takové, které mají anebo projevují výsledky nebo také potenciální schopnost v kterékoliv následující oblasti: „...1. *všeobecná intelektuální schopnost, 2. specifické akademické vloh (matematické, přírodní vědy, historie, literatura), 3. kreativní nebo produktivní myšlení, 4. schopnost vést – být vedoucím, 5. vizuální schopnosti a pohybové umění, 6. psychomotorická schopnost.*“ (Laznibatová, 2007, s. 64)

Podobné dělení je v legislativě i v Izraeli. Například kanadská legislativa přijala jen první tři kategorie, k tomuto názoru se přiklání i Slovensko (Laznibatová o tom mluví, 2007, s. 64).

1.2 Talent

Talent je většinou určen jako vysoký stupeň nadání.

Vysoká úroveň rozvoje minimálně speciálních schopností, ke kterým se pojí originalita a tvořivost. Talentovaní jedinci většinou nemají akademické vzdělání a vysoké IQ. O talentovaném žákovi se mluví v souvislosti s vysokými specifickými schopnostmi v oblasti hudební, výtvarné, taneční nebo v oblasti sportu.

Talent můžeme rozlišit podle:

1. Geneticky – vývojového hlediska

Talent je považován za výsledek vývojové interakce s prostředím.

2. Obsahového hlediska

Více používáme ve vztahu k humanitním oborům.

3. Stupně všeobecnosti

Chápeme talent jako úzce vymezené schopnosti.

1.3 Inteligence

Inteligence je v podstatě nejdůležitějším prvkem pro vysvětlení a řešení otázky nadání. S významem slova inteligence se pojí pojmy učení, myšlení, chápání, usuzování, porovnávání, řešení problémů, tvoření. Musíme také k inteligenci zařadit schopnost přizpůsobit se. Schopnost přizpůsobit se patří mezi základní vlastnosti živých organismů.

Myšlení a učení jsou pojmy, které úzce souvisí s inteligencí. Můžeme hovořit o inteligenci také u zvířat. Byla sledována zvířata v laboratorních podmínkách, kdy zvířata řešila úlohy v různých skříňkách a bludištích. Zaměříme se na jejich jednání. Všechna zvířata měla stejné možnosti. Zvířata, která se naučila nejvíce a věděla nejvíce a použila co nejlépe svoje vědomosti, jsou nejinteligentnější. V přeneseném významu to můžeme aplikovat na živočišnou říši, kde by potom tedy platilo, že nejsilnější nejenom vítězí a přežije, ale přežije i ten, kdo se umí co nejlépe přizpůsobit měnícímu se životnímu prostředí.

U člověka pozorujeme schopnost myšlení při řešení úloh a problémů a schopnost učit se. Avšak jen člověk má schopnost myslet logicky, abstraktně. Můžeme tedy dále usuzovat, že většina zvířat nemá inteligenci. Ale můžeme s tímto názorem polemizovat. Například mnoho lidí připouští, že delfini a kosatky jsou inteligentní. Ale zůstává tedy otázka, nakolik jsou tyto živočichové opravdu inteligentní v porovnání s člověkem.

Významný rozdíl je v tom, že lidský mozek má až tři vrstvy mozku. Důležitá je také kvalita mozkového tkaniva. Mozek určuje úroveň inteligence, je nejpodstatnější. O mozku v souvislosti s inteligencí mluví Laznibatová takto: „...*Inteligence, resp. všeobecná intelektová schopnost se rozvíjí na podkladě zděděného systému vloh a vrozeného anatomicko-fyziologického základu, zakódovaného v příslušné mozkové kapacitě, na kterém se tato schopnost rozvíjí ve vzájemném vztahu s prostředím...*“ (Laznibatová, 2007, s. 23). Můžeme tedy říci, že mozek je nejkomplicovanější orgán v celé živočišné říši.

V šedesátých letech 20. století se objevují výzkumy mozkové činnosti jako centra inteligence člověka. Odborníci z této oblasti, jako například: M. Denis, S. Strauss, D. Kimura zdůrazňují dva základní rysy v období růstu a vývinu nervové soustavy:

1, *kanalizace* – tendence u každého organismu, např. u CNS upřednostňovat určitý směr před jinými, tato vlastnost je ovlivněná geneticky naprogramovanými mechanismy,

2, *flexibilita* – plasticita – znamená pružnost synaptických spojení nervových vláken. A to v období růstu a způsobuje vyšší adaptabilitu, přizpůsobivost organismu.

Obě mozkové hemisféry nejsou stejně zaměřené. Dominantnost hemisfér rozhoduje o pravorukosti nebo levorukosti. U „praváka“ je dominantní levá hemisféra, u „leváka“ je dominantní pravá hemisféra. Levá hemisféra je u praváků dominantní pro řeč.

1.3.1 Psychologické aspekty zkoumání inteligence

Mnoho psychologů zastává názor, že inteligence je všeobecná schopnost jedince účelně konat, racionálně myslet a účinně se vyrovnávat se svým prostředím.

Piaget (1970) vypracoval teorii o čtyřech vývojových stupních inteligence takto: „.....

1, *stádium senzomotorické inteligence (do 18 měsíců),*

2, *stádium předoperačních představ (do 7. roku života),*

3, *stádium konkrétních operací (do 11. roku života),*

4, *stádium formálních operací.*“ (Lazníbatová, 2007, s. 30)

Tato Piagetova teorie však hovoří jen o formách myšlení. Jedinec také disponuje množinou mentálních procesů, které nazýváme komponenty. Tyto komponenty inteligence se vztahují na akademickou, ale také na praktickou inteligenci. Mezi komponenty zařadíme schopnost se učit a těžit ze zkušeností, schopnost myslet a uvažovat abstraktně a schopnost přizpůsobit se podmínkám ve světě, který se mění. Další schopností, která patří do komponentů inteligence je motivovat sám sebe k efektivnímu vyřešení úkolu.

O inteligenci říká Lazníbatová toto: „*Definovat inteligenci je však velmi náročné. Jde totiž o celý soubor schopností, které umožňují jedinci rychle pochopit situaci a zaujmout nejvýhodnější stanovisko, t. j. reagovat....*“ (Lazníbatová, 2007, s. 32)

Odpovědi mohou být formou písemnou nebo mluvenou, nebo se inteligence může projevat jednáním, konáním. Inteligence se měří formou testů, především písemných, ale také může jít o odpovědi mluvené v oblasti měření inteligence formou testů.

Několik pásem testované inteligence uvádí starší psychologicko-psychiatrická terminologie:

130-141 vysoká inteligence, 120-130 výrazně nadprůměrný, 110-120 mírně nadprůměrný, 90-110 průměrný, 80-90 mírně podprůměrný, 70-80 výrazně podprůměrný, 50-70 debilita, 25-50 imbecilita, 0-25 idiocie.

V současné době se používají místo pojmů idiocie, imbecilita a debilita termíny v odborné terminologii: těžce retardovaný, středně retardovaný, mírně retardovaný. Například u dětí s IQ 130 a 115 jsou ve výkonu dětí výrazné rozdíly. Není přesně určená inteligence nad IQ 140, ale rozdíly v těchto vyšších pásmech inteligence jsou výrazné. Pásmo geniality se posunulo nad hranici IQ 180 a více.

2. Historie nadaných žáků

Někdy se můžeme setkat i s názorem, že nadání je hypertrofovaná a vysoce specializovaná schopnost podávat specifické výkony. Nadprůměrný intelektový výkon vzniká například v důsledku specializace. Mozek nadaného nezpracovává všechna data na nejvyšší úrovni, ale je přizpůsoben pouze k jistým (omezeným) druhům intelektových výkonů.

Nadanému chybí obecné schopnosti. Carrel tvrdí: „*Velcí umělci, vědci, filosofové jsou jen zřídka neobyčejnými lidmi (great man). Jsou běžnými lidmi, nadměrně jednostranně vyvinutými.*“ (Hollinworth, 1942, s. 4)

Prvním, kdo se pokusil studovat intelektově nadané jedince na kvalitativní bázi, byl **Francis Galton** (1822-1911). Galton (cit. Hollingworth, 1942) se domníval, že nadané jedince odlišují od ostatní populace tři obecné schopnosti. Jde o intelekt (hovoří o přirozené schopnosti, natural ability), nadšení a energii k práci. Intelektově nadaní jedinci se dle Galtona od ostatních odlišují právě energií, kterou jsou schopni při řešení úkolů uplatnit. Galton napsal v roce 1869 na toto téma knihu s názvem „Hereditary Genius: An Inquiry into its Laws and Consequences.“ Hollingworth říká:

„Přirozenou schopností myslím ty kvality intelektu a dispozic, které nutí člověka vykazovat činnost na úrovni, jež vede k vytvoření dobré pověsti. Nemyslím při tom schopnost bez nadšení, ani nadšení bez schopnosti a dokonce ani ne kombinaci obou, bez odpovídající energie k práci. Mám na mysli schopnost, která když bude ponechána sama sobě, bude, hnána vrozenou silou, stoupat cestou vedoucí k výjimečnosti a bude mít sílu dosáhnout vrcholu.“ (Hollingworth, 1942, s. 5)

Další obecnou vlastností, která odlišuje nadané od ostatní populace, je dle Galtona senzitivita. Galton pozoroval, že čím více jsou senzory člověka citlivější k nejrůznějším podnětům, tím větší množství informací může jedinec získat a následně s ním i operovat. Rovněž se domníval, že intelektové nadání je spíše vrozené, než získané vlivy prostředí. Galton byl zastáncem dědičnosti a měření. V roce 1884 otevřel laboratoř, kde se každý mohl projít jeho testovací a měřicí laboratoří a obdržet hodnocení.

Historie nadaných žáků (<http://nadanizaci.cz>) online 2014

Zásadní vědecký výzkum provedl v USA psycholog *Lewis Madison Terman* (1877-1956). Jednalo se o první longitudinální výzkum nadaných dětí, který svými závěry nejvíce ovlivnil další zkoumání různých aspektů nadání. Šlo o výzkum, který byl zahájen v roce 1921 a trvá v podstatě dodnes, i po Termanově smrti. Celý projekt se zaměřil na systematické zkoumání 1500 nadaných dětí (dnes již géniů v důchodovém věku). Terman publikoval své výzkumné postupy a výsledky zkoumání v pětisvazkovém díle nazvaném „Genetic Studies of Genius“ (1925). Tato práce, popisující detailně celý průběh výzkumu, je jedinečná jak z hlediska délky trvání výzkumu, tak i z hlediska velikosti výzkumného vzorku a metodologických postupů.

Výzkum byl zaměřen jak retrospektivně, tak prospektivně. Sledoval jednak 300 význačných osob v historii, jednak děti školního věku v průběhu jejich životní dráhy. Vlastní výzkum byl pojat velmi obsáhle. Zahrnoval dlouhodobé sledování nejen intelektových charakteristik jednotlivých dětí, ale i osobnostní charakteristiky, školní prostředí, rodinné zázemí, včetně sourozeneckých a příbuzenských vztahů. Základním kritériem pro výběr dětí do výzkumného vzorku bylo IQ vyšší než 140, měřeno Stanford - Binetovým testem inteligence, který sám v roce 1916 revidoval.

Historie nadaných žáků (<http://nadanizaci.cz>) online 2014

Po roce 1948 se o nadaných dětech moc nemluvilo, považovalo se to za elitářství. Už tehdy ale existovaly odborné školy, jako např. konzervatoř. Zde se některým talentům věnovala pozornost. Umělecké talenty se mohly rozvíjet na lidových školách umění.

Sportovní talenty se rozvíjely v tělovýchovných jednotách, ve sportovních střediscích nebo také střediska vrcholových sportů. Až koncem šedesátých let 20. století, v reakci na celosvětový trend, se začalo uvažovat o podpoře rozvoje talentovaných a nadaných žáků ve školách a třídách, které se tomuto tématu měly věnovat.

V průběhu šedesátých let 20. století byly otevřeny speciální výběrové třídy. Ukázalo se, že více dětí podává nadprůměrné výkony v porovnání se svým vrstevníky. Jednalo se o třídy matematické, jazykové a sportovní. Jedinou metodou tohoto vyučování bylo tzv. rozšířené vyučování. Byly zřizované také sportovní školy. Jednalo se o rozšířené vyučování jistého předmětu. Také existovalo hodně předmětových olympiád, například z matematiky, fyziky, chemie, biologie, ruského jazyka apod.

V současné době existují také školy s rozšířenou výukou matematiky, nebo se zaměřením na přírodovědné předměty, se zaměřením na sport apod. Také existují školy s vyučováním cizích jazyků, dnes většina škol vyučuje žáky cizímu jazyku v 1. třídě. Dnes větší počet dětí navštěvuje základní umělecké školy. Na základních školách probíhají soutěže, existují např. „pytágoriády“, apod.

Na základních školách ale chybí podpora nadaných dětí s různými druhy nadání. O umělecky nadané děti se starají odborníci z této oblasti jako jsou hudebníci, výtvarníci apod. O děti sportovně nadané se starají zase trenéři z různých oblastí, například trenéři tenisu, fotbalu, hokeje, plavání, krasobruslení apod.

Všeobecně nadaným žákům se kromě matematicky nadaných žáků nevěnuje nikdo. Výjimkou byl výzkumný ústav dětské psychologie a psychopatologie v Bratislavě. Bylo

zde výzkumné pracoviště, kde se věnovali odborníci od roku 1979 teoretickým otázkám nadání a talentů. Analyzovali zde faktory charakteristické pro matematické, jazykové, sportovní a umělecké talenty.

Významná změna nastala v roce 1991, kdy byla založena Společnost pro nadané děti. Na základě výzkumné práce a poradenské činnosti pro nadané žáky byl vypracován Projekt experimentálního ověřování alternativní výchovy o nadané žáky v podmínkách základní školy. Tento projekt schválilo Ministerstvo školství Slovenské republiky. Autorkou byla J. Laznibatová. Tento projekt vznikl díky podnětům rodičů nadaných žáků. 1. 1. 1998 byla otevřena v Bratislavě Škola pro mimořádně nadané žáky (Základní škola). Také existují třídy pro nadané žáky v Nitře, Prešově, Topolčanech, Popradě a jiných městech na Slovensku. V roce 1999 bylo otevřeno při Škole pro mimořádně nadané žáky osmileté gymnázium.

2.1 Mýty o nadaných žácích

Dodnes se mnozí rodiče bojí a nechtějí si přiznat, že jejich dítě je jiné, nadané. Stává se, že rodiče takové dítě v předškolním věku nepodporují, spíše zamezují jeho touze po poznání. Mají obavy z toho, aby nebylo jejich dítě příliš napřed, až půjde do školy, aby se ve škole nenudilo. Dalším důvodem rodičů bylo, aby dětem nebrali dětství a aby na své dítě zbytečně neupozorňovali. Důvodem bylo také to, že existovaly jistě domněnky o negativním vlivu nadání, které si mysleli rodiče i někteří vychovatelé.

Dodnes přetrvávají mýty o tom, že nadané děti dozrávají dříve, dříve tedy člověk nežije dlouho, umírá dříve. Nebo se také říkalo a říká, že se nadměrnými výkony rychle vyčerpávají síly. Proto se doporučovalo a zdůrazňovalo, aby se zbytečně neurychloval jejich vývoj, aby jim zůstalo dětství. Také se tvrdilo a tvrdí mezi učiteli, vychovateli a rodiči, že tyto děti jsou schopné, inteligentní, zdravé, které se umí uplatnit a nepotřebují tedy pomáhat.

Jsou to děti štěstěny, které se narodily v neděli, všechno jim jde snadno, daří se jim. Dostaly vše bez námahy, zadarmo. Probíjí se a uplatní bez pomoci ostatních. Jejich mimořádné schopnosti budou vždy uznávány, budou ceněny jejich rodinou, školou a také jejich okolím. Jejich inteligence bude dostatečně oceněna. Od přírody jsou to samotáři, kteří si vystačí sami, nepotřebují nikoho. Vždy umí své schopnosti, vysoké nadání bez problémů projevit. Musí být dobří ve všech oblastech, zejména ve škole, často to od nich očekávali rodiče. Musí se přísněji hodnotit, než ostatní. Vychutnávají si pocit, když si z nich ostatní berou příklad a nejdůležitější je pro ně vysoké nadání.

3. Typy nadání

Howard Gardner je profesorem pedagogických věd na Harvardově univerzitě v USA a ředitelem Projektu Zero, zkoumajícího možnosti rozvoje lidského potenciálu.

Typ inteligence	Charakteristika	Potřeby a záliby
VERBÁLNÍ	Schopnost ovládnout a obsáhnout všechny stránky jazyka	Čtení, psaní, vyprávění příběhů, slovní hry, rozhovory
LOGICKO-MATEMATICKÁ	Schopnost uvažovat logicky, systematicky, vědecky	Manipulace s předměty, bádání, pokusy, řešení logických úloh, skládanek, hlavolamů, technické zájmy
PROSTOROVÁ	Schopnost přesně postřehnout, pochopit, uložit do paměti a vybavit si tvary, uspořádání předmětů v prostoru, orientace v prostoru	Modelářství, návrhářství, vizuální znázorňování, skládačky, ilustrované knihy, návštěvy muzeí výtvarného umění
HUDEBNÍ	Schopnost porozumět rytmickým a intonačním modelům hudby, kvalitám tónů a zvuků, schopnost pamatovat si informace ve zvukové podobě	Zpívání, pískání, broukání, vytváření rytmu, prozpěvování během dne, poslech hudby, hra na hudební nástroj
TĚLESNĚ-KINESTETICKÁ	Schopnost velice obratně používat svého těla jak pro sebevyjádření, tak pro činnosti zaměřené k určitému cíli (sport, herectví), schopnost dovedně zacházet s předměty.	Tanec, pohybové aktivity a sport, hraní rolí, dramatické umění, aktivní fyzické zapojení do činností, dotykové zkušenosti, „kutilství“
INTERPERSONÁLNÍ	Schopnost všimnout si chování a pocitů jiných lidí, rozpoznat a chápat rozdíly v jejich temperamentu, schopnostech, pohnutkách a náladách	Vedení, organizování, shromažďování, návštěva společenských akcí, kolektivní hry, týmová práce, přátelské rozhovory
INTRAPERSONÁLNÍ	Schopnost rozvíjet a ovládat vlastní pocity a prožitky, porozumění svému vlastnímu JÁ	Meditování, snění, klid na samostatné uvažování a plánování, nezávislost, vyhraněnost názorů a koníčků

PŘÍRODNÍ	Schopnost vnímat energie, intuice, „šestý smysl“, zvýšená citlivost k percepci přírodních jevů a schopnost učit se z nich	Pobyť v přírodě, životní styl, který je v souladu s prapodstatou člověka, zájem o literaturu a praktiky opírající se o holistický přístup k životu a zdraví
-----------------	--	--

Intelligence zosobňuje schopnost řešit problémy nebo vytvářet produkty, jež mají v jednom či více kulturních prostředích určitou hodnotu. Jedná se tudíž o mnohem širší a univerzálnější soubor schopností, než jaký bývá tradičně zkoumán - zahrnuje veškeré oblasti lidského myšlení. Gardner využívá dané definice, biologických a antropologických objevů ke stanovení kritérií inteligence. Výzkum vrcholí prokázáním existence sedmi relativně nezávislých druhů inteligence (tj. jazyková, hudební, logicko-matematická, prostorová, tělesně-pohybová a dvě formy personální inteligence), kterými jsou lidské bytosti nadány v různé míře. Americký profesor usiluje o přehodnocení podstaty současné pedagogiky - vzdělávací soustava by se měla přizpůsobit potřebám inteligence jednotlivých žáků.

Studie mapuje vývoj pojetí inteligence a definuje sedm relativně nezávislých druhů inteligence.

Gardnerovo pojetí inteligence

Jedná se o teorii rozmanitých inteligencí. Je to pohled poměrně nový.

Gardner definuje inteligenci takto: „... *Intelligence je schopnost řešit problémy nebo vytvářet produkty, které mají v jednom nebo více kulturních prostředích určitou hodnotu.*“ (Gardner, 1999, s.10)

Zdůrazňuje tedy, že důležitost inteligence je vždy v širokém kulturním kontextu a vždy v propojení s reálným životem. Inteligenci chápe jako horizontálně členěnou na řadu relativně samostatných dimenzí.

Jazyková inteligence

Odkazujeme se na básníky. Psát sloky u básní s významem spolu souvisejícím. Jednotlivé verše sloky spolu souvisí významem. Ukazujeme si básníka T. S. Eliota, který hodnotí básně mladého básníka Keitha Douglase, mladého britského básníka. Přirovnává se v jedné sloce ke sloupu ze skla a k myši. To se Eliotovi nelíbí. Pozornost je soustředěna na význam slov. Při tvorbě slok v básni musíme znát pravidla jazyka: sémantiku, morfologii, syntax, fonologii (zvukovou stránku jazyka). Je důležité umět používat jazyk, slova, jeho zvukové prostředky, používat lingvistické dovednosti. A k tomu přiřazujeme myšlenky, pocity, zkušenosti a podobně.

Základní jazykové operace

Gardner určil čtyři funkce jazyka:

1. Rétorická funkce řeči
2. Paměťový potenciál řeči
3. Vysvětlování
4. Uvažovat o sobě samém

Hudební inteligence

Ukážeme se tři nadané, zázračné děti. Jedná se o vystoupení dětí v předškolním věku. První je dívka, Japonka, hrála Bachovu suitu pro sólové housle. Druhé dítě, chlapec, trpí autismem a zazpívá celou árii z Mozartovy opery. Třetí dítě, chlapec hraje jednoduchý menuet, který sám složil. První dívka hraje na píano od dvou let podle „Suzukiho programu výchovy talentů“. Druhý chlapec, i když zpíval celou árii, jen málo komunikuje se svým okolím. Je postižen autismem v afektivní a kognitivní sféře. Třetí dítě, chlapec vyrůstá v rodině hudebníků a začíná samo skládat různé melodie. Podobné začátky, jako má třetí dítě, měli Mozart, Mendelssohn.

Ukážeme si možnosti, jakým způsobem se může u dětí projevit hudební nadání: 1. Propracovaný systém výuky 2. Podnětné prostředí. Důležité je prostředí, ve kterém dítě žije. Hudební nadání mohou děti zdědit po svých předcích. Je důležité, v jakém prostředí děti vyrůstají, jak je hudebně podnětné.

Hudební skladatel

Hudebního skladatele poznáme podle toho, že má takzvaně hlavu plnou tónů. Často myslí na hudbu, v hlavě mu znějí tóny, rytmy, i celé hudební pasáže. Uvědomujeme si, že hudebního skladatel tyto motivy, tóny neustále sleduje, mění a obměňuje. Tyto motivy, myšlenky by měly přejít do hudební představy. Hudební představa může být jednodušší nebo obsáhlejší. Jedná se o melodickou, rytmickou a harmonickou hudební myšlenku, která se pojí s hudební představivostí. Vidíme základní myšlenku, na kterou navazují další myšlenky. Základní myšlenka provází celé hudební dílo.

Logicko-matematická inteligence

Piagetova koncepce logicko-matematického myšlení

Uvědomuje si, že malé děti obklopují předměty a těmi se zabývají. Vidíme u dětí počátky logicko-matematické inteligence. Děti si s předměty hrají. Malé dítě si prohlíží, prozkoumává různé hračky, například dudlík, chrastítka, závěsné hračky apodobně. Vidíme, že dítě zkouší, jak se předměty budou chovat. Po prvních osmnácti měsících života dítě pochopí, že i když zmizí předměty z jeho dohledu, pořád existují. Vidíme, že dítě zjišťuje, že předměty kolem něho jsou trvalé. Začíná si uvědomovat, že některé věci mají podobné vlastnosti. Uvědomujeme si, že patří ke stejné třídě. Například dítě vidí malé a větší hrnečky.

Malé dítě ještě ale nechápe důležitou informaci, že existuje uspořádaný číselný systém, ve kterém každé číslo znamená o jednu víc, než číslo předešlé. Ve čtyřech nebo pěti letech už dítě dokáže počítat předměty a říká čísla řady, jak následují za sebou. Tak dítě zjistí, jaký je počet prvků v souboru. Dítě si uvědomí, že poslední číslo, které řeklo, označuje celkový počet předmětů v souboru. V šesti nebo sedmi letech už dítě přesně spočítá kolik předmětů je v daném souboru, mohou to být například lentilky nebo kuličky. Když bude mít dítě před sebou dva soubory, porovná oba součty a pozná, když je jeden soubor početnější, nebo jestli jsou oba soubory stejné. A také již dítě docela dobře chápe, co napočítaná hodnota znamená.

Prostorová inteligence

Prostorovou inteligenci provázejí nejrůznější testy, ve kterých nalezneme rozličné úkoly.

Testy prostorových schopností můžeme zadávat také verbální formou. Využíváme vizuálně – prostorového myšlení. Potřebujeme mít bohatou prostorovou představivost. Pozorujeme, že jsou to většinou lidé s výtvarným nadáním nebo lidé, kteří se orientují na technické obory a přírodní vědy. V oblasti prostorové představivosti mají lidé s hudebním, jazykovým nebo jiným druhem nadání nedostatky.

Prostorová inteligence je také spojena se zrakovým vnímáním. Ale prostorová inteligence se může rozvíjet i u nevidomých. Uvědomujeme si, jak je důležitá schopnost vnímat určitou formu. Při řešení takzvaných obrazových úkolů vytváříme vnitřní mentální obrazy, se kterými pak manipulujeme podobným způsobem jako s předměty, které nás obklopují.

Tělesně – pohybová inteligence (tělesná)

Jedná se o využití činností člověka. Vidíme například u mima, který využívá gesta, výraz tváře, činnost těla, aby vyjádřil činnost. Vyjadřuje, jaké má pocity a co se s ním děje, v jaké je situaci. Zjistíme, že díky této inteligenci dokážeme obratně zacházet s předměty. Součástí této inteligence je jemná motorika prstů a rukou a také hrubá motorika celého těla.

Personální formy inteligence

Zabývá se dvěma inteligencemi. Intrapersonální inteligencí a inteligencí interpersonální. Intrapersonální inteligence se zabývá vývojem vnitřních stránek osobního života, přístupem k vlastnímu citovému životu. Interpersonální inteligence se zabývá jednotlivcem a vztahem ostatních lidí k němu a zaměřuje se na ostatní lidi. Sebepoznání je založeno na tom, co si o člověku myslí ostatní lidé. Účelem je prosazování osobních zájmů a zachování příznivého chodu širší komunity.

... „Freud tvrdil, že znalost vlastního já a ochota setkávat se s nevyhnutelnými bolestmi a paradoxy lidské existence otevírají dveře ke zdraví.“ (Gardner, 1999, s. 259)

Kritika teorie rozmanitých inteligencí

Všechny formy inteligence se rozvíjejí u všech normálních lidí, mají-li k tomu aspoň trochu příležitosti. U některých lidí se určité inteligence rozvinou daleko více.

Kognitivní pojmy: 1. Zdravý rozum jde o schopnost řešit problémy rychle, intuitivně a ve většině případů přesným způsobem. Vidíme hlavně u lidí, kteří vynikají v oblasti interpersonálních vztahů a u osob s technickým nadáním. 2. Originalita: schopnost být originální, velmi nápaditý, novátorský. Může jít o originální tanec, příběh, který je zpracovaný originálním, novým způsobem.

Dnes se nadání chápe jako komplexní jev (v centru pozornosti je celá osobnost dítěte). Dříve se chápalo nadání jen ve vztahu s intelektovými schopnostmi.

Touto problematikou se zabývá převážně americký profesor pedagogických věd Howard Gardner.

4. Diagnostika talentu

Vzdělávání nadaných žáků je vymezeno vyhláškou č. 73/2005 Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných ve znění vyhlášky č. 147/2011 Sb. s účinností k 1. 9. 2011.

„V § 12, část třetí se uvádí, že mimořádně nadaným žákem se pro účely této vyhlášky rozumí takový jedinec, jehož rozložení schopností dosahuje mimořádné úrovně při vysoké tvořivosti v celém okruhu činností nebo v jednotlivých rozumových oblastech, pohybových, uměleckých a sociálních dovednostech. Zjišťování mimořádného nadání žáka provádí školské poradenské zařízení.“ (Havlíčková, 2012, s. 45, 46)

„Ředitel školy může pro mimořádně nadané žáky vytvářet skupiny, ve kterých se vzdělávají žáci stejných nebo různých ročníků v některých předmětech. (Vyhláška č. 73/2005 Sb., část třetí, § 12, ve znění vyhlášky č. 147/2011 Sb.)“ (Havlíčková, 2012, s. 46)

Vzdělávání nadaných dětí, žáků a studentů - § 17

- (1) Školy a školská zařízení vytvářejí podmínky pro rozvoj nadání dětí, žáků a studentů.**
- (2) K rozvoji nadání dětí, žáků a studentů lze uskutečňovat rozšířenou výukou některých předmětů nebo skupin předmětů. Třídám se sportovním zaměřením nebo žákům a studentům vykonávajícím sportovní přípravu může ředitel školy odlišně upravit organizaci vzdělávání.**
- (3) Ředitel školy může mimořádně nadaného nezletilého žáka na žádost osoby, která je v souladu se zvláštním právním předpisem nebo s rozhodnutím soudu oprávněna jednat za dítě nebo nezletilého žáka (zákonný zástupce), a mimořádně nadaného zletilého žáka nebo studenta na jeho žádost přeradit do vyššího ročníku bez absolvování předchozího ročníku. Součástí žádosti žáka, který plní povinnou školní docházku, je vyjádření školského poradenského zařízení a registrujícího praktického lékaře pro děti a dorost. Podmínkou přerazení je vykonání zkoušek z učiva nebo části učiva ročníku, který žák nebo student nebude absolvovat. Obsah a rozsah zkoušek stanoví ředitel školy.**

K § 17

V souladu s § 17 školského zákona se také nadání (včetně mimořádného nadání) dítěte, žáka či studenta považuje za vzdělávací potřebu, která vyžaduje své specifické zohlednění v podmínkách, organizaci a průběhu vzdělávání.

Uspokojení vzdělávacích potřeb těchto dětí, žáků a studentů i rozvoje jejich nadání má být dosaženo vytvořením odpovídajících podmínek pro vzdělávání, využitím přiměřených didaktických metod a postupů.

Odst. 1

Obecně se všem školám ukládá povinnost vytvářet podmínky pro rozvoj nadání dětí, žáků a studentů. Tato povinnost navazuje na zásadu vzdělávání stanovenou v § 2 odst. 1 písm. b, školského zákona spočívající v zohledňování vzdělávacích potřeb jednotlivce.

Její praktické naplnění tedy znamená především individuální přístup školy ke každému dítěti, žákovi a studentovi a vytvoření dostatečného prostoru v rámci vzdělávacího programu školy.

Odst. 2

Toto ustanovení vychází ze skutečnosti, že ve většině případů má dítě, žák či student nadání pouze v některé oblasti, např. v přírodních vědách, v cizích jazycích apod., zatímco v jiných oblastech dosahuje srovnatelných výsledků se svými vrstevníky nebo naopak výsledků slabších než jeho vrstevníci. Zároveň je prokázáno, že u mimořádně nadaných dětí, žáků a studentů je často ztížen proces jejich sociálního začleňování do kolektivu vrstevníků. Cílem vzdělávání je připravit děti, žáky a studenty na začlenění se do společnosti v celé šíři tohoto procesu, nikoliv pouze klást důraz na rozvoj jejich mimořádných schopností a nadání.

Z tohoto důvodu § 17 odst. 2 školského zákona (na rozdíl od § 16 odst. 8 v případě dětí, žáků a studentů se zdravotním postižením) neumožňuje zřizování samostatných škol pouze pro děti, žáky či studenty nadané či mimořádně nadané.

V praxi se uskutečňování rozšířené výuky některých předmětů nebo skupin předmětů uplatní především v základní škole, neboť v ní se v rámci plnění povinné školní docházky vzdělávají všechny děti příslušného věku bez ohledu na své případné nadání či další schopnosti. To znamená, že zřízení třídy s rozšířenou výukou některých předmětů nebo skupin předmětů v rámci školy se jeví jako vhodné organizační opatření k zohlednění vzdělávacích potřeb těch žáků dané školy, kteří v příslušné oblasti projevují nadání.

(Čerpala jsem informace: Školský zákon. Komentář, Katzová, 2008, s. 85, 86)

Vyhláška č. 72/2005 Sb. O poskytování poradenských služeb ve školách a školských zařízeních (online, www.zskrouna.cz/vyhl72.htm, 2005)

Poskytování poradenských služeb §1

Poradenské služby ve školách a školských poradenských zařízeních jsou poskytovány dětem, žákům, studentům (dále jen „žák“), jejich zákonným zástupcům, školám a školským zařízením.

Školská poradenská zařízení a školy poskytují bezplatně standardní poradenské služby uvedené v přílohách č. 1 až 3 k této vyhlášce, a to na žádost žáků, jejich zákonných zástupců, škol nebo školských zařízení.

Žák, v případě nezletilého žáka jeho zákonný zástupce, je předem informován o povaze, rozsahu, trvání, cílech a postupech nabízených poradenských služeb.

Obsah poradenských služeb §2

Prispívají k:

- Vytváření vhodných podmínek pro zdravý tělesný, psychický a sociální vývoj žáků, pro rozvoj jejich osobnosti před zahájením vzdělávání a v průběhu vzdělávání,
- Naplňování vzdělávacích potřeb a rozvíjení schopností,
- Prevenci a řešení výukových a výchovných obtíží, sociálně patologických jevů (zejména šikany a jiných forem agresivního chování, zneužívání návykových látek)
- Vytváření vhodných podmínek, forem a způsobů integrace žáků se zdravotním postižením,
- Vhodné volbě vzdělávací cesty a pozdějšího profesního uplatnění,
- Vytváření vhodných podmínek, forem a způsobů práce pro žáky, kteří jsou příslušníky národnostních menšin nebo etnických skupin,
- Vytváření vhodných podmínek pro žáky nadané a mimořádně nadané

Školská poradenská zařízení §3

Typy školských poradenských zařízení jsou:

- Pedagogicko – psychologická poradna (dále jen „poradna“)
- Speciálně pedagogické centrum (dále jen „centrum“)

Integraci při výchově a vzdělávání nadaných najdeme ve vyhlášce č. 73/2005 při MŠMT ČR. Tímto se snažíme o zkvalitnění a rozšíření péče o nadané obecně, ne jen cíleně k vybraným školám.

Vyhláška č. 73/2005 (online, www.sosvp.chytrak.cz/2005)

Vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a vzdělávání dětí, žáků a studentů (dále jen „žák“) mimořádně nadaných se uskutečňuje s pomocí podpůrných opatření, která jsou odlišná nebo jsou poskytována nad rámec individuálních pedagogických a organizačních opatření spojených se vzděláváním žáků stejného věku ve školách, které nejsou samostatně zřízené pro žáky se zdravotním postižením (dále jen „běžná škola“).

Podpůrnými opatřeními při vzdělávání mimořádně nadaných žáků se pro účely této vyhlášky rozumí využití speciálních metod, postupů, forem a prostředků vzdělávání, didaktických materiálů, poskytování pedagogicko – psychologických služeb, nebo jiná úprava organizace vzdělávání zohledňující vzdělávací potřeby těchto žáků.

Ke vzdělávacím potřebám žáka s mimořádným nadáním se vyjadřuje školské poradenské zařízení.

Individuální vzdělávací plán § 13

1. Vzdělávání mimořádně nadaných žáků se může uskutečňovat podle individuálního vzdělávacího plánu, který vychází ze školního vzdělávacího programu příslušné školy, závěrů psychologického vyšetření a vyjádření zákonného zástupce žáka nebo zletilého žáka. Je závazným dokumentem pro zajištění vzdělávacích potřeb mimořádně nadaného žáka.
2. Individuální vzdělávací plán je součástí dokumentace žáka.
3. Individuální vzdělávací plán obsahuje:
 - Závěry psychologických vyšetření, která blíže popisují oblast, typ a rozsah nadání a vzdělávací potřeby mimořádně nadaného žáka, případně vyjádření registrujícího praktického lékaře pro děti a dorost,
 - Údaje o způsobu poskytování individuální pedagogické nebo psychologické péče mimořádně nadanému žákovi,
 - Vzdělávací model pro mimořádně nadaného žáka, časové a obsahové rozvržení učiva, volbu pedagogických postupů, způsob zadávání a plnění úkolů, způsob hodnocení, úpravu zkoušek,
 - Seznam doporučených učebních pomůcek, učebnic a materiálů,
 - Určení pedagogického pracovníka školského poradenského zařízení, se kterým bude škola spolupracovat při zajišťování péče o mimořádně nadaného žáka,
 - Personální zajištění úprav a průběhu vzdělávání mimořádně nadaného žáka,
 - Určení pedagogického pracovníka školy pro sledování průběhu vzdělávání mimořádně nadaného žáka a pro zajištění spolupráce se školským poradenským zařízením,
 - Předpokládanou potřebu navýšení finančních prostředků nad rámec prostředků státního rozpočtu poskytovaných podle zvláštního právního předpisu.
4. Individuální vzdělávací plán je vypracován po nástupu mimořádně nadaného žáka do školy, nejpozději však do 3 měsíců po zjištění jeho mimořádného nadání. Individuální vzdělávací plán může být doplňován a upravován v průběhu školního roku.
5. Za zpracování individuálního vzdělávacího plánu odpovídá ředitel školy. Individuální vzdělávací plán se vypracovává ve spolupráci se školským poradenským zařízením a zákonným zástupcem žáka nebo zletilým žákem.
6. Ředitel školy seznámí s individuálním vzdělávacím plánem zákonného zástupce žáka nebo zletilého žáka, který tuto skutečnost potvrdí svým podpisem.
7. Určený pedagogický pracovník školy sleduje průběh vzdělávání mimořádně nadaného žáka a poskytuje společně se školským poradenským zařízením podporu žákovi i jeho zákonným zástupcům.

4.1 Vliv dědičnosti a prostředí na nadání

.... „Dispozice k rozvoji kognitivních schopností jsou geneticky podmíněny, dědí se z rodičovské generace na generaci potomků. Dědičné jsou ovšem pouze předpoklady, další rozvoj těchto schopností už závisí na způsobu, jakým je dítě stimulováno, tj. na kvalitě, četnosti a přiměřenosti podnětů.“

....„V průběhu života dochází k postupné aktivaci jednotlivých složek genetického programu. Z tohoto důvodu jednotlivé psychické funkce dosahují určité kvality v daném, přibližně stejném období. Např. vývoj různých poznávacích procesů závisí na aktivitě určitých genů, které stimulují zrání konkrétních oblastí mozku a tím i připravenost pro rozvoj těchto schopností. Děje se tak např. prostřednictvím geneticky časované funkční diferenciací obou mozkových hemisfér.“ (Vágnerová, 2001, s. 5)

Poznámka: Laznibatová: česká citace, původní slovenská.

....„Nejnovější vědecké poznatky potvrzují, že nadání je do určité míry více produktem biologických faktorů (E. Winnerová, 1996). V květnu 1998 byla publikována správa (Psychologie heute), že R. Plomin, který se otázce vlivu dědičnosti dlouhodobě věnuje, objevil gen IGF2R, který se u dětí s nadprůměrnou inteligencí vyskytuje dvakrát častěji, než u jejich vrstevníků se stejným IQ.“ (Laznibatová, 2007, s. 5)

....„Samozřejmě platí, že optimální a podpůrné prostředí je předpokladem plného rozvinutí genetických dispozic. Proto také nejnovější koncepce inteligence jednoznačně hovoří o interakci mezi genetickým vybavením každého jedince a obklopujícím prostředím, která se projevuje v celkové funkčnosti mozku.“ (Laznibatová, 2007, s. 55)

Chápeme nadání jako biologicky danou vlastnost. Můžeme si nadání vysvětlovat jako označení vysoké úrovně inteligence. Domníváme se, že inteligence je výsledkem předčasně rozvinutého spojení mozkových funkcí, která zahrnuje smysly, emoce, poznávání a intuici. Sekundárně se tato inteligence projevuje v procesu myšlení, identifikaci problému a jeho řešení, také v používání abstraktního myšlení, které je často neobvyklé a diverzní.

4.2 Psychologické a pedagogické metody

Nejčastěji používáme skupinové a individuální testy inteligence, dále využíváme motivační dotazníky, posuzovací škály chování, testy kreativity, metodu rozhovoru.

U nadaných žáků v předškolním věku získáváme informace od rodičů. Zjišťujeme jejich vývojovou charakteristiku.

Při diagnostikování nadaných žáků využíváme testy divergentního myšlení a tvořivosti. Zřejmě nejznámější je u nás v této oblasti Torrancův figurální test tvořivého myšlení. Využíváme informace o motivaci například prostřednictvím motivačních dotazníků nebo motivačního rozhovoru.

Rozbor portfolia: zkoumáme vybrané práce a další materiály nadaného žáka, které vytvořil v průběhu určitého období. Využíváme další metody: pozorování nadaného žáka ve

školním prostředí, zejména při učení. Pokud žáka pozorujeme, využijeme metody rozhovoru se žákem při řešení úkolů nebo hned po řešení úkolů.

U některých nadaných žáků se projevuje zrychlení v tzv. skocích u jednotlivých etap vývoje. Je dokázáno, že u nadaných žáků je dominantní jedna schopnost či vlastnost a některé schopnosti nebo vlastnosti se mohou projevovat nerovnoměrně.

4.2.1 Pedagogické metody

Zařazujeme: posuzovací škály chování žáka při vyučování a mimo vyučování, pozorování, didaktické testy, školní známky, výsledky soutěží ve škole i mimo školu. Analyzujeme produkty činností nadaných žáků, výsledky sociometrického šetření.

Posuzovací škály obsahují dotazy na charakteristiky a projevy nadaného žáka ve školním prostředí. Posuzovací škály používají pedagogové, projevy chování mohou také posuzovat spolužáci nadaných žáků.

Pedagog může zaměnit nadané chování žáka za chování žáka, který ochotně spolupracuje a rychle formuluje odpovědi na kladené otázky při vyučování. Zjistili jsme, že pedagog rozpozná nadání u žáka při dlouhodobému kontaktu s nadaným žákem.

Alternativní metody – využíváme při rozhodování o přijetí nebo nepřijetí do edukační nabídky. Jedná se o antropometrická měření, měření reakčního času, měření EEG. Vyžadujeme účast dalších osob, například sportovních lékařů.

Pokud hovoříme o alternativních třídách, využíváme Projekt alternativní péče o nadané žáky, autorkou J. Laznibatová.

Kritéria výběru do tříd pro nadané žáky:

1. Fáze nominace – za pomoci rodičů, pedagogů, využíváme poradenskou činnost pro rodiče.
2. Fáze odborné diagnostiky :
 - psychologická – vyšetření intelektových schopností psychologem
 - pedagogická – vědomostní testy, analýza prací dítěte, pohovor s dítětem a rodiči. Následuje diagnostický pozorovací pobyt, kde posuzujeme učební schopnosti a celkovou úroveň nadaného žáka.
3. Fáze diferenciací a zařazení dítěte do vyučovacího procesu podle jeho schopností, zručnosti a osobnosti
4. Fáze podporování – rozvíjení nadprůměrných schopností, silných stránek nadaných žáků. Posilujeme a rozvíjíme slabší stránky nadaných žáků, např. sociálně – emocionální sféra, motorika. Rozvíjíme také specifické zájmové oblasti a podporujeme jejich netypické aktivity.
5. Fáze finalizace – je dlouhodobá, cílem je formování silné, výrazně výkonné a také výjimečné osobnosti nadaného žáka. (Laznibatová, 2007, s. 293)

5. Osobnostní vlastnosti nadaného žáka

Zjistili jsme, že se nadání u žáka se projevuje v celé struktuře osobnosti. Zasahuje do kognitivní oblasti, do intelektových výkonů, ale také do vlastností osobnosti. Mluvíme o psychologii osobnosti těchto dětí. U nadaných žáků se zjistily 10 – 30 krát lepší výsledky ve všech sledovaných faktorech ve skupině žáků stejného věku. U nadaných žáků se projevují nadprůměrné morální kvality, vyšší úroveň sebepojetí, výkonová motivace a smysl pro humor. Z testů se také zjistilo, že nadaní žáci mají vysokou sebedůvěru a důvěru ve své schopnosti. Nadaní žáci vynikají ve vytrvalosti, ve stabilitě osobnosti, chtějí vyniknout.

V rámci výzkumu nadání se zjistilo, že nadaní žáci odmítají konformitu, ochraňují svoji nezávislost, mají vysoké sociální očekávání, představy a ideály. Zjistili jsme, že v projevech chování a ve vlastnostech nadaných žáků je velká variabilita.

Většinu rodičů nadaných žáků můžeme charakterizovat tak, že mají mimořádnou úctu k nadanému dítěti, důvěřují v jeho schopnosti, poskytují dítěti volnost při jeho objevování světa. Rodiče většinou dítěti věří, že dítě bude jednat rozumně a zodpovědně. To samozřejmě přispívá k sebevědomí dítěte, k jeho sebepojetí, k autonomii osobnosti. Nadaní žáci jsou hodně samostatní, mají vlastní názory, vyznačují se nezávislostí v myšlení a chování.

Tvrdí se, že častá charakteristická vlastnost nadaných žáků je vytrvale, dlouho pracovat, učit se, zajímat se o určité věci. A to bez projevů únavy. Především, pokud jde o věci nové, originální a náročné. Nadaní žáci chtějí úlohu, pozorování apodobně dokončit, pracují s mimořádným úsilím a až po dokončení úlohy se od ní mohou odpoutat a věnují se jiné činnosti.

Zjistili jsme, že u nadaných žáků jsou zájmy všestranné a spontánní. Mají často zájem o matematiku, literaturu, dějiny, jsou pro ně zajímavé abstraktní obory. Byl zaznamenán menší výskyt problémů s adaptací a také menší až nižší výskyt delikvence.

...,Nálezy L. M. Termana vyvracely zažitě představy a mýty o nadaných dětech, které na počátku 20. století byly ještě silně ovlivněny „romantickým kultem génia“ 19. století. K těmto mýtům o nadaných dětech, z nichž některé přežívají dodnes, např. patřilo přesvědčení, že tyto děti jsou často nemocné a nešťastné, jsou odsouzeny k osamění a k izolaci od vrstevníků....“ (Hříbková, 2007, s. 24)

Uvědomujeme si, že nadaní žáci velmi rádi odvádí až dokonalou práci, kdy např. u kresby žák vykreslí kresbu do nejmenších detailů. Snaží se zadaný úkol vždy dokončit. Pokud si nadaný žák není jistý, že úkol zvládne na sto procent, například se nezúčastní soutěže. Víme, že nadaní žáci velmi rádi dosahují úspěchu, jsou rádi první.

Nadané žáky můžeme charakterizovat jako nezávislé, osobnostně stabilní, s vysokým smyslem pro humor. Jsou vyrovnané, sebejisté, vytrvalé a samostatné (K. Heller, 1986). E. Hoylea, J. Wilks (1975) uvádějí, že také podle poznatků pedagogů se odlišují od ostatních žáků, přitom vyčlenili: vyrovnanost, stabilitu, spolehlivost, důvěryhodnost, čestnost, vytrvalost, velkorysost, soucitnost, předvídatost a specifický smysl pro humor. Toto zjištění uvádějí na základě porovnání s průměrnou populací, přičemž zjistili, že nadaní těmito vlastnostmi disponují ve výrazně vyšší míře než ostatní populace. (Laznibatová, 2007, s. 255)

..., *Empirické zkušenosti učitelů, ale také pozorování odborníků, jak to uvádí ve svých zjištěních např. E. Hany (1989, 1991), dokazují, že nadaní žáci jsou:*

- *kreativní, s mimořádně originálním myšlením,*
- *učí se rychleji než ostatní žáci v jejich věku,*
- *pracují samostatněji a sami vyhledávají, hledají nové informace,*
- *vytrvalí, dokážou se dobře koncentrovat,*
- *dbají při práci na detaily, dovedou je zaznamenat,*
- *rádi přemýšlejí o komplikovaných věcech, zajímají je složité vztahy, věci, obsahy,*
- *dokáží metodicky, systémově myslet a pracovat,*
- *disponují komplexním zaměřením a věcným jednáním. (Laznibatová, 2007, s. 256)*

Uvědomujeme si, že musíme nadaného žáka poznat. Nadané žáky a ostatní žáky při vyučování motivujeme např. vtipem, humorně a následně dochází optimální, uvolněné atmosféře při vyučování. Zjistili jsme, že nadaní žáci se bouří proti autoritám, jsou rádi v opozici. Na druhé straně od ostatních vyžadují, aby k nim přistupovali tak, jak by to mělo být správně. Zjistili jsme, že nadaní žáci s oblibou prosazují svůj názor.

Například: ... „*Marcel v první třídě říká: “ Budu ti tykat, protože abych vykal, byste tu musly být dvě. “* (Laznibatová, 2007, s. 257)

Uvědomujeme si, že nadaný žák myslel na množné číslo, vycházel z jeho matematicko – logického myšlení.

Zjistili jsme, že nadaní žáci jsou často označováni za výchovně problematické. Označování jsou také jako osobnostně problémové, z výchovného hlediska těžko zvládnutelné.

..., *Školní úspěšnost žáka chápeme jako soulad vytvářený v průběhu výchovně vzdělávacích kooperací a řešící rozpory mezi požadavky školy na straně jedné a výkony, činnostmi a vývojem žákovy osobnosti na straně druhé. “* (Helus, Hrabal ml., Kulič, Mareš, 1979, s. 39)

..., *Výrazem překonávání rozporů mezi požadavky, které jsou tedy vnější, ale současně také vnitřní (díky jejich přijetí, zvnitřnění, interiorizaci), je školní úspěšnost žáka. Sjednocují se v ní vnější kritéria a vnitřní touhy, potřeby. Žák, který byl s kritérii svými výkony, činnostmi, respektive úrovní svého vývoje zpočátku v rozporu, překonává ve výchovně vzdělávacím procesu tento rozpor tím, že tyto své výkony, činnosti, vývojovou úroveň zvyšuje a kvalitativně mění. Výkony, činnosti a vývoj osobnosti jsou tedy z psychologického hlediska třemi hlavními aspekty posuzování školní úspěšnosti žáků. “* (Helus, Hrabal ml., Kulič, Mareš, 1979, s. 43)

Tvrdí se, že nadaný žák neví, proč je jiný než ostatní žáci. Může mít tedy pocit, že neustále není něco v pořádku. Když nenajde pochopení u rodičů, ve škole u pedagogů, nebo jinde,

může na svoji odlišnost upozorňovat, může se začít chovat negativně. Nadaný žák může být až agresivní. Může být také uzavřený, zaměstnán jen sebou, necitlivý, mít vždy pravdu.

5.1 Předškolní věk

Uvědomujeme si, že již v předškolním věku můžeme určit nadání nebo talent u žáka. Můžeme podložit řadou výzkumů začlenění tématu nadaných žáků do rámce předškolní výchovy, pedagogiky a také vývojové psychologie. Doporučuje se označovat nadaný žák termínem nadané (talentované) chování. Nadání žáků mohou nejvíce pozorovat rodiče a pedagogové mateřských škol, kteří jsou s nadaným žákem v častém kontaktu.

Je dokázáno, že zkoumání věcí a okolního světa patří k velmi obvyklým projevům chování všech nadaných žáků tohoto věku. Můžeme zaznamenat, že některý nadaný žák dává přednost určitým činnostem před jinými. U některých činností nadaný žák setrvává velmi dlouho. V tomto věku se mohou projevovat určité vlohy, například k hudebním aktivitám. Zjišťujeme, že někteří nadaní žáci provádí rytmické pohyby k hudbě, kterou slyší. Víme, že nadaní žáci mohou mít smysl pro rytmus, dokáží přesně zopakovat vytvářaný rytmus. Na změnu tempa reagují změnou pohybů těla.

Tvrdí se, že nadaní žáci často brzy vstávají a večer usínají déle. Tvrdí se také, že jsou živé, aktivní, rády objevují.

Domníváme se, že nadaní žáci se naučí brzy a dobře jezdit na kole a plavat již v tomto věku. Je dokázáno, že někteří nadaní žáci velmi rádi experimentují, mají značný zájem o čísla a technické věci. Nadaní žáci využívají informace z dětských encyklopedií a lexikonů. Je dokázáno, že nadaní žáci určují a třídí předměty, které jsou v jeho okolí. Třídí předměty podle barvy, podle tvaru nebo podle velikosti apod.

Víme, že u hudebního nadání a u některých sportovních druhů nadání je již předškolní věk vhodný k vyhledávání nadaných žáků.

Nadaný žák je velmi zvědavý, klade často rozličné otázky, prosazuje svůj názor oproti dospělým a zpochybňuje autority. Nadaný žák se učí převážně experimentováním a manipulováním s objekty. Schopnost koncentrace pozornosti je u nadaného žáka často velmi dlouhá.

Zjistili jsme, že nadaný žák je hravý a začíná se u něho projevovat smysl pro humor. Nadaný žák diskutuje s dospělými o přírodě, vesmíru. Starší děti předškolního věku jsou schopné již dobře číst a počítat. Tvrdí se, že abecedu znají nadaní žáci již ve třech letech.

Zahraniční odborníci připisují předškolnímu věku velkou důležitost. Ve Spojených státech najdeme školy, které jsou zaměřené především na intelektové nadání a na vývoj sociálních zručností. Například v New Yorku je známá Hunter College Elementary School. Zde se věnují dětem od 3, 5 roku. Výběr žáků je na základě testů. Děti se na této škole například učí od 3, 5 roku dva cizí jazyky.

Tvrdí se, že nadaní žáci jsou v tomto věku všestranní, mají mnoho zájmů. Víme, že je potřeba nadané žáky emocionálně podpořit a přijmout. Potřebují volnost a aktivitu. Nadaní žáci se vyznačují vytrvalostí při činnosti, pokud není dokončená. Mají zálibu v nových věcech, zajímají se o četbu, tvoří věci, rádi diskutují.

Je dokázáno, že nadaní žáci mají velkou vnitřní motivaci. Uvědomujeme si, že nadaní žáci bývají nepochopeni svým okolím pro zvláštní způsob komunikace. Snaží se vše vysvětlit co nejlépe a co nejuvěstižněji, mají expresivní vyjadřování. Bývají také nepochopeni okolím pro nižší sociální dovednosti. Uvědomujeme si, že nadaní žáci mají velmi mnoho nápadů, až velmi divokých nápadů, které bývají pro jejich okolí nesrozumitelné. Z toho vyplývá, že nadaní žáci mohou mít problém se sebedůvěrou a sebepojetím.

5.2 Mladší školní věk

Uvědomujeme si, že intelektuálně nadaní žáci již umí při vstupu do školy číst, psát a počítat. Vyskytuje se u nich široký rozsah zájmů. Tvrdí se, že nadaní žáci se do školy těší, chtějí se naučit nové věci, chtějí přijmout velké množství poznatků a informací.

Tvrdí se, že s nadaným žákem musí pedagog pracovat jinak než s ostatními dětmi. Existuje 17 různých koncepcí nadání. Každá tato koncepce má různé formy, podoby a projevy nadání.

Mezi všeobecné znaky nadaných žáků v předškolním věku zahrnujeme velkou energii, aktivitu, vitalitu, mnoho zájmů, bohatý slovník, schopnost používat abstraktní pojmy, používání cizích slov. Je dokázáno, že nadaní žáci mají zájem o podstatu věcí, zajímají se o vztahy věcí: jak a proč věci a události probíhají. Je známo, že nadaní žáci mají velmi dobrou paměť. Projevují se nižší mírou unavitelnosti v dušených činnostech. Zajímají se o náročná témata, jakými jsou: filozofie, etika, náboženství. Vidíme, že nadaní žáci se zájmem na tato témata diskutují.

U nadaných žáků vidíme bohatou fantazii, originální nápady a myšlenky, expresivnost v názorech a ve vyjadřování, pružnost a hravost v myšlení. Vidíme u nadaných žáků originalitu při řešení úloh různého typu.

Uvědomujeme si, že nadaní žáci mají velmi vyvinutý smysl pro estetické cítění, jsou často impulzivní, výbušní, často prudce reagují, jsou emocionálně citlivé a zranitelné.

6. Kognitivní a sociální oblast nadaného žáka

Věnujeme pozornost nadaným dětem od nejtělejšího věku. Období dětství ovlivňuje celý další vývoj a život nadaného dítěte. Nadané děti jsou již od půl roku života do svého druhého roku života v mnohých oblastech nadprůměrné. Domníváme se, že se naučí dříve sedět, chodit a mluvit než průměrné děti. Čtyřicet procent dětí umí chodit před prvním rokem, průměrně okolo 11. měsíce. Individuální anamnézy říkají, že nadané děti jsou živé, hned po narození dobře reagují. Rodiče jsou obvykle první, kteří objeví jejich nadání. Nadané děti jsou od narození spontánně aktivní až hyperaktivní. Tvrdí se, že nadané děti jsou velmi pohyblivé a bystré v porovnání s ostatními dětmi.

O nadaných dětech v raném věku dále říká Laznibatová:...,*„Je třeba zdůraznit, že jedním z poznávacích znaků nadaného dítěte v raných vývojových stádiích je brzká, výrazná a plynulá řeč s bohatým slovníkem. Při vývinu řeči je podle T. Jakobsona (M. Žebrovská, 1976) přelomový věk 5 měsíců , kdy začíná období žvatlání, artikulování hlásek....“* (Laznibatová, 2007, s. 208)

V 6. – 9. měsíci začíná dítě spojovat slabiky jako například pa-pa, ma-ma, ba-ba, dítě začíná napodobovat zvuky okolí. V 9. – 11. měsíci můžeme pozorovat pochopení významu prvních slov. V 11. až 12. měsíci pozorujeme začátky vlastní řeči dítěte, pochopení několika desítek slov. První slova jsou mnohovýznamová. Domníváme se, že dítě řeklo větu a tato slova jsou vázána na určitou osobu, situaci nebo předmět. U nadaných dětí v tomto raném věku jde o spontánní, přirozenou aktivitu. Dítě objevuje rádo nové, je zvědavé, neustále klade otázky. Jsou to typické znaky aktivního učení. Nadané děti začínají rozeznávat písmena okolo druhého roku.

6.1 Kognitivní oblast nadaného žáka

Zjistili jsme, že intelektově nadaní žáci mají IQ vysoké 130 nebo vyšší, které je dosaženo v příslušných letech žáka. Uvědomujeme si, že inteligenční testy byly zaměřené jen na jedno správné řešení, hodnota IQ odpovídala úrovni rozvoje tzv. konvergentního myšlení. Nevyužívalo se u těchto testů tzv. divergentního myšlení. Divergentní myšlení využívá více možných řešení dané úlohy.

Byly utvořeny inteligenční testy na tzv. divergentní myšlení a na tvořivost žáka. Zjistili jsme, že byly vytvořeny testy tvořivosti, které zjišťovaly úroveň rozvoje tvořivých schopností. Můžeme říci, že z kvantitativního hlediska jsou intelektové a tvořivé schopnosti nadaných žáků rozvinuty více než u ostatních žáků.

Uvědomujeme si, že v rané ontogenezi, na začátku vývoje nadaného žáka, pokud jsou uspokojeny základní fyziologické potřeby, začíná se nadaný žák zajímat o své okolí. Objevujeme, že se projevuje explorační chování, které je podněcováno novými objekty v okolí dítěte. Nadané dítě manipuluje s předměty, které jsou pro něho neznámé. Věnuje se předmětům, které již zná, které se ale objevují v jiné, nové situaci, nebo v jiném seskupení. Kognitivní potřeby se rozvíjí současně s vývojem rozumových schopností žáka.

Je dokázáno, že nadaní žáci mají velmi rozvinutou schopnost analýzy, syntézy a analogie. Najdeme u těchto dětí také kritické myšlení, což je vede někdy k pochybování, konfrontaci názorů i zvýšené sebekritice. Zajímají se o vztahy mezi věcmi a myšlenkami, o vztahy příčiny a následku. Při hodnocení své činnosti i činnosti jiných žáků se řídí vlastními pravidly. Koncentrace pozornosti je delší než u ostatních žáků stejného věku.

Zjistili jsme, že nadaní žáci mají vynikající paměť, jsou velmi výteční pozorovatelé. Pamatují si detaily dlouhodobě.

6.1.1 Předškolní věk

Čtení

Zjistili jsme, že nadaní žáci mají větší zásobu slov než ostatní děti jejich věku. Začínají číst dříve než ostatní děti. První knihy začínají číst přibližně od 4 roků. Nadané děti již mezi 4. – 5. rokem plynule čtou a to i náročné texty s cizími slovy a s abstraktními pojmy¹.

Psaní

Víme, že nadaní žáci napodobují písmena, slova, která čtou. Rádi píšou písmena i číslice. Při učení abecedy dokáží písmena napsat. Umí napsat své jméno, později i souvislé věty. Píší jména ostatních dětí, osob ze své blízkosti.

Vidíme, že nadaní žáci začínají popisovat ve větách své dojmy, zážitky. Vytváří si malé atlasy o zvířatech, rostlinách, o vaření, atlas vesmíru a planet.

Uvědomujeme si, prudký vývoj jedné oblasti, například verbální, může zpomalit projevy v jiné oblasti, například grafomotorické. Skutečnosti by neměly zamezit zařazení nadaného žáka.

Počítání

Jsme srozuměni s tím, že u některých nadaných žáků se jednoznačně projevují výjimečné matematické schopnosti. Nadaní žáci se učí písmena, ale věnují se hlavně matematickým úlohám, pracují s číslicemi. Při pobytu venku nadaný žák sleduje čísla autobusů, tramvají apodobně. Sledujeme, že se nadaný žák učí čísla nejprve od 1 do 100, potom čísla sčítá a odčítá. Následně čísla násobí do 10, 20 až 100.

Typické vlastnosti pro nadané žáky v kognitivní oblasti:

- Přirozená potřeba učit se a získávat nové poznatky, výborná koncentrace a velmi dobrá paměť
- Velmi dobře pozorují, poslouchají, rychle se učí

¹ abstraktní pojem — odtažitý, odtržený od skutečnosti, obecný, pojmový

- Určité formy chování se naučí velmi rychle, dokáží je zopakovat, týká oblastí, které se pojí s jejich zájmy
- Pozornost je rozložena na více činností najednou. Například se učí, pozorují, hrají si nebo pracují

6.1.2 Mladší školní věk

....„Snadno rozehrávají fantazii a imaginaci, projevují intelektuální hravost a zvědavost: jsou jakoby okouzleny a fascinovány okolním světem a předměty v něm a občas se můžeme u nich setkat s denním sněním: rády experimentují s různým podnětovým materiálem: jsou velmi flexibilní a originální při řešení různých úkolů, které jsou schopny rozpracovat do podrobností: snaží se hledat svoji vlastní odpověď na danou otázku: dovedou být nekonvenční v uvažování i jednání: jsou citlivé a vnímavé k estetickým vlastnostem věcí: mají v oblibě slovní hříčky a humor.“ (Hříbková, 2007, s. 26)

....„Mají informace, znalosti a vhled do „neškolních“ oblastí života a jsou schopny je podle potřeby aplikovat: dobře komunikují s dospělými i vrstevníky a jsou schopny vyjádřit, co právě potřebují, mají řídicí a vůdčí předpoklady, dovedou předvídat možné problémy a obtížné situace: jsou schopny pracovat samostatně.“ (Hříbková, 2007, s. 26)

Rozvoj myšlení mladších školáků se projeví používáním takového způsobu uvažování, který se řídí základními zákony logiky a respektuje vlastnosti poznávané reality (ať už v její aktuální podobě, nebo na úrovni zafixované zkušenosti). Malý školák je realistou, dovede uvažovat o tom, co zná. Ve svém poznávání už není tak egocentrický a neomezuje se jen na jeden aspekt zkoumané skutečnosti. (Wágnerová, 2001, s. 48)

....„Dítě přichází do školy zpravidla mezi 6. a 7. rokem. Doba nástupu do školy nebyla zvolena náhodně, v tomto věku dochází k postupné kvalitativní proměně dětského uvažování. Toto období, které trvá až do 11 – 12 let, Piaget (1966, 1999) nazývá fází konkrétních logických operací.“ (Laznibatová, 2007, s. 49)

....„Myšlení mladšího školáka je vázané na realitu. To znamená, že školák je schopen uvažovat o něčem určitém, co sám zná, i když objekt jeho úvah není aktuálně přítomen. Stačí mu minulá zkušenost, aby si to, co potřebuje, mohl alespoň představit. Dítě tohoto věku je zaměřeno na poznání skutečného světa, na orientaci v tomto světě. Chce vědět, jaký je, zejména na počátku, často zaměřeno na popis, což lze chápat jako základní způsob orientace v prostředí.“ (Laznibatová, 2007, s. 49)

Zjistili jsme, že myšlení mladšího školáka je vázáno na realitu. Žák je schopen uvažovat o tom, co sám zná. Žák je zaměřen na poznávání skutečného světa, chce se ve světě orientovat. Chce vědět, jaký svět je, jaká má pravidla. Za začátku je dětské poznávání zaměřeno převážně na popis.

Uvědomujeme si, že nadaný žák v mladším školním věku vychází nejraději ze svých zkušeností, rád se sám přesvědčí o pravdivosti jevu. Proto využíváme názorných pomůcek, žák si tak může informace ověřit prakticky, nebo pomocí určitých příkladů. Při konkrétních logických operacích žák manipuluje s pojmy, představy a myšlenkami, které vycházejí z reálné zkušenosti.

Víme, že nadaní žáci rádi používají atlasy, slovníky, encyklopedie při vyhledávání informací. Využívají internet, umí se srozumitelně a výstižně vyjádřit, používají neobvyklých slovních obrátů, správně zobecňují informace.

Můžeme říci, že intelektově nadaní žáci se učí snadno a rychle. Avšak problematika učení nadaných žáků je komplikovanější a přináší problémy i dětem, i pedagogům. Nadaní žáci upřednostňují učení individuální, rádi si vyhledávají potřebné informace, snadno se v nich orientují. Rádi manipulují s předměty a experimentují s nimi.

Zjistili jsme, že nadaní žáci mají tendenci si řešený problém strukturovat, nemají rádi učení mechanické a paměťové. Při učení využívají fantazie a představivosti, diskutují s pedagogy. Zpozorujeme rychlé učební tempo, nadaní žáci rychle zjistí podstatu problému, dobře se adaptují na nové prostředí. Vypozorovali jsme, že nadaní žáci rádi soutěží.

Učení a myšlení

Uvědomujeme si, že nadaní žáci mají velký náskok oproti ostatním, znají hodně detailních poznatků z rozmanitých oblastí. Slovní projev je výrazný a plynulý. Rychle nacházejí fakta, příčinu a následné vztahy, mají vynikající paměť a pozornost. Raději pracují sami, mají rádi individuální tempo, nevyhovuje jim 45 minutová vyučovací hodina.

Pracovní tempo a zájmy

Zjistili jsme, že nadaní žáci se nudí při běžných, velmi lehkých úkolech. Usilují o dokonalou práci, jsou perfekcionista. Vidíme, že jsou sebekritičtí, často jsou nespokojeni se svým tempem a se svými výsledky. Dávají si vysoké cíle, chtějí samy řešit problémy, zajímá je hodně otázek z rozličných oblastí, které nejsou přiměřené jejich věku. Jmenujme například: náboženství, filosofie, politika, ekologie, otázky života a smrti apodobně.

Oblasti, kde se mimořádné intelektové schopnosti projevují:

1. Výborná paměť, velmi velký rozsah paměti
2. Akcelerované tempo myšlenkových procesů: rychle porozumí, vyvozují, řeší, analyzují, dekodují, objevují podstatu problému, vyhodnocují získané informace.
3. Flexibilita a originální myšlení
4. Velmi účinný proces zpracování informací
5. Strategický postup při řešení problémů
6. Integrace myšlenek do systémů, dokáží předpovědět konečný výsledek

6.2 Sociální oblast nadaného žáka

6.2.1 Předškolní věk

Nadané dítě je většinou samostatné a má přiměřenou sebedůvěru. Rádo organizuje hry, ve skupinových hrách rádo činnosti řídí, má sklon k dominanci. Ostatními dětmi bývá nadané dítě respektováno. Spatřujeme, že nadané dítě je také všímavé k potřebám ostatních dětí, pomáhá v případě potřeby jiným dětem a je vstřícné. Uvědomujeme si, že se velmi dobře adaptuje na nové prostředí, nadané dítě bývá zvědavé a tato vlastnost přemůže obavy z nového prostředí a nových lidí.

Zjistili jsme, že nadané děti rády hovoří se svými vrstevníky, se staršími dětmi a také s dospělými. Jsou hodně zvědavé, chtějí se dozvědět, jak věci fungují a to na úrovni, která je pro jejich vrstevníky ještě nepřístupná.

....,Vyspělá sociabilita dítěte je spojena i s jeho oblibou u vrstevníků. Většinou teprve ve školním věku se setkáváme s tím, že takové dítě začíná postupně zaujímat marginální postavení ve struktuře školní a vrstevnické skupiny a je ostatním z různých důvodů vytlačováno do izolace.“.....“Ovšem už v takto nízkém věku je možno se setkat s nadaným dítětem, které má určitý problém, např. hyperaktivitu. Projevy hyperaktivity tak v sociálních kontaktech maskují samotné nadání dítěte.“ (Hříbková, 2007, s. 20)

Uvědomujeme si, že je u nadaných žáků důležité emocionálně-sociální prožívání a vyrovnanost osobnosti. Nemůžeme s jistotou tvrdit, že všechny nadané děti jsou sebejisté, s velkou sebedůvěrou. V tomto období 3. – 5. roku není úplně jednoduché pomocí výzkumu získat objektivní informace o jejich vývoji a úrovni. Víme, že jako ostatní děti, mají i nadaní žáci svůj temperament, někteří mohou být více otevření ostatním, jiní jsou přízřusobivější, jiní jsou váhaví, nebo uzavřenější.

Nadané děti mají představu o tom, jak řešit sociální konflikt, jak navzájem komunikovat. Uvědomujeme si, že se nadané dítě v mateřské škole nudí, protože se chce věnovat svým zájmům. Zjistili jsme, že se nadaným dětem zdají některé hry moc dětské, hloupé, nebaví je. Nerozumí si dobře se skupinou, s kolektivem a cítí se v úloze „autseidera“. Nadaní žáci v mateřské škole často umí číst, psát, počítat, někteří umí malou násobilkou a také například sčítat trojciferná čísla.

Z psychologických poraden dostávají posudek o tom, že mají ještě zůstat v mateřské škole, komplexní projev dítěte je nezralý pro školní docházku. Pedagogové si v mateřských školách stěžují, že si nadaní žáci nedokáží zavázat tkaničky na botách, zapnout svetr nebo bundu. Nedokáží přiměřeně reagovat, neovládají projevy zlosti, jsou výbušné nebo nekomunikují.

Zjišťujeme, že nadaní žáci by měli navštěvovat základní školu, ale nemohou v důsledku toho, že se zralost dítěte vztahuje nejen na oblast inteligence, ale také na oblast motorické zručnosti a na oblast sociálně-emocionální.

Uvědomujeme si, že nadaní žáci rádi využívají informace, které získaly z dětských encyklopedií apod. Rádi komunikují s dospělými, rády s nimi polemizují. Mají dobrou paměť, zaměřují se na detaily. Zjistili jsme, že se nadaní žáci zaměřují se na konkrétní oblast a v té si rozšiřují své vědomosti. Věnují se mnohem déle svému úkolu, než ostatní děti, pokud je zajímavá.

Tvrdí se, že nadaní žáci jsou citlivější, znají více informací, nepotřebují tolik spánku, bývají velmi důslední v dokončení svého úkolu. Nadaní žáci mají velkou slovní zásobu. Vhodně používají na konci předškolního věku obtížná, méně používaná slova, výstižně a

srozumitelně se vyjadřují. Nadprůměrné rozumové schopnosti rozvíjejí slovními hrami, četbou, poslechem příběhů. Pamatují si různé události, fakta, převažuje u nich značná pozornost. Vyzorovali jsme intelektuální hravost.

..., *Rovněž tradiční pohled na tyto děti jako děti ve všech složkách osobnosti akcelerované není oprávněný. Naopak „obraz“ nadaného dítěte předškolního věku dokresluje i možné projevy vývojových nevyrovnaností (tzn. rozporů mezi vývojem kognitivním a např. emocionálním u daného dítěte) a přispívají k hlubšímu pochopení kvalitativních odlišností interakce tohoto dítěte s prostředím, ve kterém žije. Právě takové projevy nám neumožňují zjednodušit „obraz“ nadaného dítěte na představu dítěte, které je ve všech projevech chování „vpředu“ a které se liší od ostatních dětí pouze akcelerovaným kognitivním vývojem.*“ (Hříbková, 2007, s. 23)

6.2.2 Mladší školní věk

Uvědomujeme si, že nadaní žáci jsou často označováni jako sebevědomí a vyrovnaní žáci. Zjistili jsme, že nemají často úctu k autoritám, jsou emocionálně a sociálně nezralí a přecitlivělí. Nadprůměrně nadaní žáci mají výrazné problémy se sociální integrací, zařazením do kolektivu. Je dokázáno, že ví, jak by se měli chovat, ale potýkají se s problémy v sociální a emocionální oblasti.

V běžné škole nemají moc kamarádů, mají rozdílné zájmy, jsou většinou uzavření a méně komunikativní. Ke své činnosti, ke hrám nepotřebují moc kamarádů, postačí jim velmi malý okruh rovnocenných partnerů. Jde často o starší děti, nebo o dospělé osoby. Často tyto děti pocítují nedůvěru vůči okolí, projevují se u nich pocity nejistoty, okolí je často nepříjemně posuzuje.

Vidíme, že některé odlišnosti, které se neprojevují u jejich vrstevníků vedou k rozličným problémům a poruchám v sociálních vztazích s ostatními dětmi a dospělými. Vidíme, že se nadaní žáci obtížněji přizpůsobují, než ostatní děti v kolektivu. Často tyto problémy vedou k perfekcionismu, idealismu, ke zvýšenému podráždění, ke zvýšené vnímavosti, k nerealistickým cílům.

Uvědomujeme si, že problémů v této oblasti může být samozřejmě více, například neochota akceptovat požadavky okolí, zdravení ostatních, nechtějí jíst tehdy, když jí druzí, kritika vůči dospělým. Vidíme neochotu nadaných žáků podřizovat se příkazům, když se jim zdají nelogické a nesmyslné.

Řešíme takové situace u nadaných žáků s velkou tolerancí. Pokud se tyto situace s dítětem neřeší správně, mohou se vyskytnout vážnější sociálně-emocionální problémy, jako například neadekvátní ego-vývoj, sebedestruktivní jednání, vážné problémy ve vztazích v rodině, ve škole a nepřizpůsobivost změnám. V příloze č. 1 se o tom zmiňuje Laznibatová.

..., *Zdrojem problémů nadaných dětí v sociální sféře může být zvýšená senzitivita těchto dětí. Může jít o:*

a, citlivost na podněty a snaha o přiměřenou komunikaci s okolím,

b, přecitlivělost na nepochopení a kritiku ze strany dospělých, ale i vrstevníků,

c, sklon k perfekcionismu a následně nízké sebepojetí, sebehodnocení, povytvoření negativního obrazu o sobě, až vyvolání depresivních stavů.“ (Lazníbatová, 2007, s. 279)

Člověk prožívá celý svůj život jako příslušník různých sociálních skupin a kolektivů. V soužití s ostatními lidskými jedinci uspokojuje své organické potřeby ne již bezprostředně, jak tomu je u zvířat, ale zprostředkovaně. Je závislý na výrobě a na pracovní kooperaci, která se uskutečňuje v rámci sociálních skupin a společenských tříd (H. Hiebsh, M. Vorweg, 1976). Člověk je odkázán na soužití ve skupině.....Obecně lze tedy sociální potřeby charakterizovat jako síly, které aktivizují chování jedince, směřují k ostatním lidským jedincům a podněcují kooperativní interpersonální, skupinové a sociální vazby. (Helus, Hrabal ml., Kulič, Mareš, 1979, s. 70)

Víme, že v prvních ročnících na základní škole bývá základní postavou pro žáky pedagog. Má možnost uspokojovat velkou část žákových potřeb. Většina sociálních potřeb je směřována na pedagoga. V dalších ročnících sociální potřeby začíná uspokojovat převážně třídní kolektiv. Ve třídě se začíná utvářet typická atmosféra, kterou můžeme charakterizovat jako kooperativní nebo soutěživou.

Uvědomujeme si, že nadaní žáci na základní škole mají potřeby pozitivních vztahů, hledání vřelých vztahů, partnerské shody, lásky, přátelství, mezilidské shody, fyzického a vjemového kontaktu, harmonické atmosféry.

Uvědomujeme si, že je důležitá pro žáky potřeba prestiže. Žák chce dosáhnout vysokého sociálního hodnocení. Bývá spojována s potřebou převahy nad ostatními, s dominancí. Žák chce většinou zaujmout vůdcovskou pozici, chce být v centru zájmu, chce rozhodovat v zastoupení druhých. Žák chce vyniknout v prospěchu, ve školních a mimoškolních činnostech.

Pro žáky, kteří mají silně vyvinutou potřebu pozitivních vztahů, bývá školní výkon prostředkem k získání a udržení náklonnosti pedagoga, rodičů nebo spolužáků. U žáka s převažující potřebou prestiže je výkon prostředkem k získání a udržení vysokého sociálního statutu. (Helus, Hrabal ml., Kulič, Mareš, 1979, s. 71)

7. Vyhledávání nadaných

Jedná se o proces vyhledávání žáků, kteří mají předpoklady pro zařazení do speciální edukační nabídky určené pro nadané žáky. Cílem je vyhledat dosud neodhalené nadané žáky.

Vycházíme ze zkušenosti z dlouhodobější interakce rodiče a učitele s nadaným žákem. Do speciální edukační nabídky pro nadané žáky v určité oblasti mají možnost přihlásit pedagogové, rodiče i další osoby žáků, o kterých se domnívají, že splňují požadavky pro vstup do této speciální nabídky pro nadané. Rodiče mohou navštívit pedagogicko – psychologickou poradnu s žádostí o identifikaci nadání. V České republice se plošná ani cílená identifikace institucionálně neprovádí.

Proces vyhledávání nadaných žáků, které svou osobností, předpoklady a chováním vyhovují požadavkům pro vstup do rozvíjející edukační nabídky určené pro nadané žáky. Při identifikaci se nejdříve zaměřujeme na tzv. potenciální talenty, na žáky, kteří zatím nepodávají v dané oblasti vysoké výkony. Zaměřujeme se na žáky předškolního a mladšího školního věku. Cílem této identifikace je v tomto případě zjistit jejich skryté a silné stránky osobnosti.

Nadaní žáci se vybírají a vyhledávají s kritériem pro posuzování nadání v dané oblasti. Do edukačních nabídek v této populaci jsou zařazováni žáci, kteří v určité oblasti opakovaně podávají mimořádné výkony. Výběr se týká především žáků staršího školního věku, u nás se setkáváme s žáky, kteří přechází z jednoho stupně školy na vyšší stupeň nebo žák např. přechází v rámci jednoho stupně školy na víceleté gymnázium, nebo do třídy s rozšířeným vyučováním určitého předmětu.

V další části identifikačního procesu se již používají psychologické a pedagogické metody. Pokud využíváme skupinových metod, mluvíme o screeningu individuů. Využíváme i analýzy informací o přihlášených nadaných žácích, které jsme zjistili pomocí dotazníků od rodičů nebo pedagogů. U mladších nadaných žáků můžeme využít metody pozorování, při které pozorujeme projevy chování, například při hře.

Uplatňujeme individuální přístup a metody. Pracujeme například s individuálními testy inteligence, provádíme rozhovor s dítětem, analyzujeme malby, výkresy žáků. Vyhodnocujeme způsoby řešení úkolů, jejich strategii apod.

Před zahájením procesu identifikace stanovujeme u všech používaných metod hranice, např. počet bodů, kolik otázek žáci musí vypracovat apod. Dané hranice musí nadaný žák překonat nebo je alespoň dosáhnout. Je třeba, aby nadaný žák podal co nejlepší výkon ve všech stanovených metodách. Máme stanovená pásma u každé metody, ve kterých by se nadaní žáci měli pohybovat. Žák například ve všech výkonech splní požadavky nebo je zvládne nadprůměrně a u jedné metody nepodá příslušný výkon. Přesto nadaný žák splnil požadavky na přijetí do edukační nabídky.

Hříbková uvádí:... „*U nás se plošná identifikace nadání dětí institucionálně neprovádí. V současné době je institucionálně realizována ve vybraných pedagogicko-*

psychologických poradnách cílená identifikace nadání jako diagnostika dítěte na žádost školy nebo na individuální upozornění rodičů a učitelů. Po ní by mělo na škole následovat vytvoření podmínek pro vzdělávání a zařazení identifikovaného dítěte do adekvátního edukačního prostředí, nejčastěji prostřednictvím individuálního plánu (Zapletalová, 2006). S touto praxí se u nás v případě nadaných dětí na základní škole teprve začíná.“ (Hříbková, 2009, s. 153)

...,Kritériem úspěšnosti mohou být podle povahy programu ukazatele jako: výsledky závěrečných testů, písemné hodnocení pedagogem, umístění v soutěži apod.“ (Hříbková, 2009, s. 158)

Uvědomujeme si, že je nutné nadané žáky podporovat, zohledňovat, přistupovat k nim přiměřeně ať už v jednotlivých třídách pro nadané žáky nebo v běžné třídě na základní škole.

Ve světě je vyhledávání talentů podporováno a realizováno. Nadaní žáci mohou mít také problémové chování. Může nastat situace, kdy nadaní žáci nemohou využívat svůj intelekt při vyučování a uplatňují ho nežádoucím směrem.

Výběr nadaných: Důležitým činitelem je podávaný výkon v určité oblasti. Pouze nejlepší žáci, kteří v dané oblasti podávají mimořádné výkony jsou zařazeni do speciálních edukačních nabídek pro nadané. Jedná se u nás především o starší žáky, například při přechodu žáka z 1. na 2. stupeň základní školy nebo při přestupu na jinou školu, například na gymnázium nebo při vstupu na střední školu ze základní školy.

Při klasifikaci nadání se setkáváme s rozdělením podle druhů činnosti. Hovoříme o nadání v oblasti vědy, je specifikováno na intelektové nadání, které je dále členěno na matematické, jazykové, organizátorské, vědecké a technické. V oblasti umění se nadání dále člení na výtvarné, hudební, taneční, dramatické. V oblasti sportovního nadání rozlišujeme různé druhy sportů, žáci je demonstrují ve vytrvalostních, rychlostních, silových a dalších sportech. Může jít například o lyžování, krasobruslení, běh, hod koulí apod. U sportovního nadání využíváme fyzické předpoklady, ale také intelekt žáka.

První přístup: Vycházíme z různorodosti žáků, z různorodosti jejich charakteristik. Mluvím o inteligenci, tvořivosti a motivaci. Vyšší hodnoty těchto vlastností jsou považovány za nadání. Snažíme se vybrat nadané žáky, kteří vykazují vysoký potenciál ve sledovaných charakteristikách. Snažíme se toto nadání objevit, setkáváme se s užitím psychologických metod.

Druhý přístup: Je založen na edukační nabídce, programu, pro kterým je vyhledávání realizováno. Je stanoven obsah a je důležité, aby nadaný žák splnil to, co se od něho očekává. Jeho výkony, znalosti a dovednosti odpovídají našim cílům. Tento program využíváme u různých druhů nadání.

Třetí přístup: Ve třídách využíváme vnitřní diferenciaci, skupinové vyučování, individuální přístup k žákům. Jde nám o zvládnutí znalostí na určitém stupni v určité oblasti a o získání příslušných dovedností žáka. Nadání chápeme jako vysokou kvalitu

zvládnutí obsahu učiva. Tento způsob vychází z interakce mezi charakteristikami žáka, obsahem vyučování, metodou vyučování a cíli vzdělávacího programu. Využíváme psychologických a pedagogických metod. Je dokázáno, že je časově i metodologicky náročnější. Tento přístup můžeme samozřejmě uplatnit v běžných školách a v integrované variantě vzdělávání nadaných.

7.1 Identifikace nadaných žáků v raném věku

V listině práv nadaných dětí se deklaruje, dítě má právo:

- Bylo identifikováno jako nadané v co nejnižším věku
- Mělo možnost diferencované výchovy a vzdělávání
- Mohlo projevit svoji vlastní individualitu.

Dnes víme, že začít s podporováním nadaných žáků na druhém stupni základní školy nebo až na střední škole je již dlouho.

Je známo, že matematické a hudební nadání má své zákonitosti a projevuje se v raném věku. V raném věku již určíme úroveň vývojového náskoku v dané oblasti.

První charakteristické projevy nadání se objevují u dítěte již od 1,5 roku do 2. – 3. roku. Specifické podoby intelektového nadání jsou již znatelné od prvního roku dítěte.

Určit nadání u žáků předškolního věku je někdy velmi těžké.

Psychometrický přístup k vyhledávání nadaných:

Potenciál nadaného žáka, zejména jeho schopnosti a inteligence. Potenciál nadaného žáka ovlivňuje poznávání, učení a jednání. Rozvíjí se s věkem.

Hříbková uvádí: ... „Skoro ve všech publikacích zabývajících se problematikou nadání se např. zdůrazňuje význam rané identifikace (Tannenbaum, 1983, Feger, 1988, Freeman, 1993). Autoři sice uznávají nízkou spolehlivost predikce dalšího vývoje dítěte, která byla uskutečněna v raném věku, avšak akcent na poskytnutí možností obohacujících a případně i urychlujících rozvoj nadání je prvořadý.“ „Fegerová (1988) v této souvislosti zdůrazňuje velký význam prvního roku školní docházky, který mnohdy rozhoduje o vztahu, který si dítě ke škole a vzdělávání vytvoří podle toho, jestli bylo jeho očekávání splněno, nebo jestli během tohoto prvního roku získalo špatné zkušenosti.“ (Hříbková, 2007, s. 40)

7.2 Identifikace nadaných žáků ve škole

Začínáme s identifikací dětí v předškolním věku. Škola je považována za místo, kde by se nadaní žáci měli vyhledávat a podporovat. V každém výchovně – vzdělávacím komplexním systému vyhledáváme nadané žáky, podporujeme je a rozvíjíme. Vytváříme

prostor pro činnost různých organizací, které pomáhají při rozvoji nadaných žáků. Hovoříme o nadacích, odborných společnostech, o občanském sdružení.

V zahraničí jsou nadaní žáci vyhledáváni a zařazeni do různých programů, které je podporují a rozvíjí. Vybraní nadaní žáci jsou zařazeni do edukačních programů ve třídách nebo ve školách, které jsou zaměřené na rozvoj nadání. V zahraničí existují různé kurzy, výzkumné projekty, semináře, letní tábory, mezinárodně koordinované aktivity, soutěže, prezentace pro nadané žáky.

7.3 Rodičovská identifikace nadaných žáků

Nejvíce času tráví rodiče s dítětem, když je nadané dítě malé. Rodiče jako první zjistí, jestli je jejich dítě nějakým způsobem odlišné, zda se projevuje netypicky v porovnání s ostatními dětmi. Od narození sledujeme u svého dítěte váhu, výšku, motoriku, ale také rozumový a emocionálně – sociální vývoj.

Odborníci spoléhají na názory a pozorování rodičů, kteří přicházejí do psychologické poradny a kteří chtějí svoje dítě vyšetřit exaktními psychologickými metodami. Laznibatová (2007) hovoří o rodičích, kteří se informovali, hledali odbornou pomoc k projevům nadání, chování jejich dětí. Chtěli si od odborníků potvrdit, jestli jejich dítě splní kategorie pro zařazení pro nadané žáky.

Rodiče by měli mít informace, co je třeba pozorovat u nadaných žáků, jaké jsou charakteristické projevy nadání.

Je dokázáno, že rodiče by měli své nadané žáky vést a podporovat je. Pěstovat u nadaných žáků pracovní návyky, které jsou základem pro učení. Rodiče pomáhají svým nadaným žákům stanovit rozumné cíle, o které bude nadaný žák usilovat. Pěstují v nadaných žácích přirozené zájmy a podněcují jejich vůli učit se novým věcem.

Zjistili jsme, že je důležité, jak rodiče podporují své nadané děti v rozvíjení samostatného myšlení. Musíme si uvědomit, že vše vždy nevychází, jak si představujeme. Nadaní žáci by měli umět přijmout neúspěch a zamyslet se nad tím, proč k tomu došlo.

7.4 Význam identifikace nadaných žáků

V období komunismu byl kolektivismus jedním ze základních principů v převážné části škol střední a východní Evropy. Tyto principy se týkaly ve školství výchovně – vzdělávacího systému. Princip, založený na myšlence tzv. jednotné školy nakonec vedl k výchově převážně průměrných žáků. Spíše se pomáhalo pomalejším žákům, žákům, kteří byli podprůměrní, aby se vyrovnali průměrnému prospěchu žáků ve třídě.

Podporování nadaných žáků nebylo možné, chápalo by se to zvětšování rozdílů mezi nimi a průměrným žáky ve třídě. Tedy nadanější žáci, schopnější pomáhali slabším žákům. Otázka identifikace a rozvoje nadaných žáků se stala za poslední roky (10 – 15 roků) významnou oblastí pedagogického a psychologického výzkumu. Rada Evropy zdůraznila potřebu podporovat nadané žáky.

Skutečné formy identifikace a podporování nadaných žáků je v Evropě viděno na druhém stupni základních škol nebo až na středních školách.

Laznibatová o tomto tématu hovoří:...,*„Na základě vlastních zkušeností z práce s nadanými dětmi můžeme konstatovat, že věková hranice pro určení mimořádných schopností nadání se posunula do nižších věkových kategorií, a to nejen před vstup do školy, t. j. okolo 5. – 6. roku, ale ještě dříve. Dnes se už připouští, že těmto dětem je potřeba věnovat pozornost od útlého dětství, kdy se začínají objevovat první charakteristické projevy nadání.“* (Laznibatová, 2007, s. 156, 157)

...,*„Identifikace znamená vyhledávání, objevování, rozpoznávání, ale především diagnostikování nadání, nadaných žáků. Je to vlastně proces vyhledávání dětí, které svými předpoklady vyhovují do zařazení pro různé varianty vzdělávání, pro rozvíjecí programy s nadanými ve škole.“* (Laznibatová, 2007, s. 159)

Uvědomujeme si, že přínos pro budoucnost společnosti je velmi vysoký, pokud identifikujeme nadaného žáka a budeme jej rozvíjet. Přispějeme samozřejmě jeho osobnosti. Nadaný žák se později může realizovat v oblasti, kde se projevuje jeho nadání. Víme, že musíme myslet na optimální rozvoj žákovy osobnosti.

Známý americký sociolog Wilburg Brookover v roce 1962 řekl, že většina lidí využívá jen 20% své mentální kapacity. „Narodili jsme se s daleko větším množstvím přirozených rozumových schopností, než kdy využijeme.“ Vyslovil naději, že během příštích desetiletí vědci objeví metody, jež by umožnily využívat svého potenciálu ve stále větší míře. Svět by vypadal úplně jinak, kdyby si lidé dovedli výrazně zvýšit své vrozené nadání. I když je většina mentální kapacity limitována zděděnými vlastnostmi, zbývá stále ještě dostatečný prostor k jejímu rozvíjení. (Campbell, 2001, s. 25)

8. Vzdělávání žáků mimořádně nadaných

Mimořádně nadaní žáci mají své specifické vzdělávací potřeby, na které je třeba reagovat a vytvářet pro ně vhodné podmínky.

Nadání je nejčastěji definováno jako soubor schopností, které umožňují jedinci dosahovat výkonů nad rámec běžného průměru populace. Odhadujeme 3 – 10 % žáků s mimořádným nadáním. Mimořádně nadaný žák může disponovat jedním, ale i několika druhy nadání.

Kde nebyly se vytvořeny podmínky pro to, aby se nadaný žák naučil zacházet se svými specifickými schopnostmi, může být paradoxně jeho mimořádné nadání příčinou vytvoření negativního sebeobrazu a popírání vlastních schopností.

Při vzdělávání mimořádně nadaných žáků by měl způsob výuky žáků vycházet důsledně z principů individualizace a vnitřní diferenciaci.

Příklady pedagogicko-organizačních úprav: Musíme zmínit Individuální vzdělávací plány, doplnění, rozšíření a prohloubení vzdělávacího obsahu. Zadáváme specifické úkoly. Zapojujeme nadané žáky do samostatných a rozsáhlejších prací a projektů. Vytváříme dočasné skupiny pro vybrané předměty s otevřenou možností volby na straně žáka. Účast ve výuce některých předmětů nadaných žáků se staršími žáky. (RVP ZV MŠMT, 2005, s. 111, 112)

8.1 Projevy nadaných žáků ve škole

Při komunikaci podle poradenských psychologů užíváme minimálně autoritativní přístup a zaměřujeme se u nadaných žáků na věcnou komunikaci. Víme, že intelektově nadaní žáci často vyhledávají kontakty se staršími žáky a dospělými. Pokud tyto vztahy nadaný žák nemůže navazovat, mohou se nadaní žáci ocitnout ve velké sociální izolaci.

8.1.1 Pozitivní rysy

Můžeme říci, že intelektově nadaní žáci se učí snadno a rychle.

Projevy intelektově nadaných žáků při vyučování:

- Dobře se adaptují v novém učebním prostředí,
- Upřednostňují individuální učení a práci před skupinovou,
- Samostatně vyhledávají potřebné informace a orientují se v nich,
- Učí se prostřednictvím manipulace s objekty a experimentace,
- Mají tendence k induktivnímu učení a řešení problémů,
- Mají rádi problémové úkoly,
- Nemají rádi mechanické a paměťové učení,
- Využívají při učení fantazii a představivosti,

- Často přepracovávají svůj výtvar, aby byl co nejdokonalejší,
- Často polemizují s pedagogy,
- Rádi prezentují své znalosti nebo dovednosti před třídou. (Laznibatová, 2007, s. 254)

Uvědomujeme si, že již při vstupu do základní školy přicházejí nadaní žáci s výrazným vývojovým náskokem, nejméně v oblasti kognitivních schopností, které běžná škola nezohledňuje.

Víme z dotazů a výzkumů, že většina nadaných žáků se do školy těší. Aby mohlo ukázat, co ví, jak je schopné.

Školní učivo je nastaveno na úroveň nadprůměru. Vyvozujeme z toho, že většina žáků ve třídě se spolu s pedagogem musí učivu věnovat déle, podrobněji a pomaleji. Nadaní žáci učivo pochopí velmi rychle, někdy již před výkladem pedagoga učivo znají.

Nadaným žákům stačí pro upevnění znalostí komplexní, stručné shrnutí učiva.

Měli bychom nadaného žáka zapojit do některých pravidelných činností. Zapojujeme nadané žáky do pravidelných činností co nejdříve. Uvědomujeme si, že výhodnější podmínky jsou pro nadané žáky ve městech.

8.1.2 Negativní rysy

Laznibatová (2007, s. 259) uvádí: *...„Nadané dítě ani samo neví, proč je jiné než ty druhé děti, a tak může mít pocit, že stále není něco v pořádku. Proto, když nenajde pochopení u rodičů, ani pedagogů, ani doma, ani ve škole, může jeho odlišnost oproti ostatním vystupovat do popředí a projevovat se jako negativní forma chování. Často je potom okolí vnímá tak, že:*

- Jsou jiní než průměrné děti, vždy vše ví,
- Jsou hyperaktivní až agresivní,
- Jsou dominantní, sebeprosazující,
- Jsou nekonformní, nerespektují autority,
- Jsou zvláštní, nepřizpůsobivý,
- Jsou uzavření, introvertní, zaměstnaní jen sebou, jsou necitlivý,
- Musí mít vždy pravdu, nejsou schopní jít „normální“ cestou jako ostatní, jsou nedisciplinovaní (J. Webb a kol., 1985).“

Hříbková (2009, s. 97) popisuje: *...„Celkový obraz osobnostních charakteristik navíc komplikuje skutečnost, že u řady nadaných dětí se setkáváme s tzv. nevyrovnanostmi vývoje. Znamená to, že jedna složka vývoje je akcelerována (v našem případě kognitivní), kdežto vývoj ostatních složek osobnosti (afektivita, sociální vývoj aj.) postupuje obvyklým tempem. Nejčastěji se jedná o nerovnoměrnosti vývoje mezi těmito složkami osobnosti:*

- Kognitivní vývoj versus verbální vývoj,
- Kognitivní vývoj versus emocionální vývoj,

- *Kognitivní vývoj versus sociální vývoj.*

S těmito nevyrovnanostmi vývoje se setkáváme především u dětí předškolního a mladšího školního věku (Terrassier, 1985). Ve školním prostředí mohou být dále pozorovatelné rozdíly, které rovněž komplikují rozpoznání nadání dítěte. Tyto rozdíly jsou patrné mezi:

- *Kognitivním vývojem versus grafomotorickým vývojem,*
- *Kognitivním vývojem versus podávanými výkony.*“ (Hříbková, 2009, s. 97)

U nadaných žáků se můžeme setkat s učebními problémy. Intelektově nadaní žáci se na základní škole nemusí tolik připravovat do výuky jako ostatní žáci. Nadaným žákům mohou později chybět studijní návyky, zvláště pak na střední škole.

Nadaní žáci často vynikají v jedné oblasti a dělají jim potíže podávat nadprůměrné výsledky ve více oblastech. Problém pro ně může být také volba střední nebo vysoké školy. Může to být zapříčiněno touto tzv. multipotencionalitou nadaných, tedy, že nedokáží nadprůměrné výsledky podávat ve více oblastech.

Poukazujeme na zvýšenou senzitivitu až přecitlivělost u nadaných žáků. Nejčastěji zmiňujeme přecitlivělost na kritiku, na komunikační signály a na fyzikální a chemické podněty. Vidíme také často na rodičích nadaných žáků očekávání stoprocentních výkonů ve všech oblastech. Nadaný žák může být veden k přecitlivělosti. Setkáváme se situacemi, kdy rodiče nadaného žáka podaný výkon široce komentují a dávají mu jasně najevo své zklamání.

Zjistili jsme, že nadaní žáci se často podceňují, vidíme na nich nedostatek sebedůvěry. Může to být zapříčiněno nedostatečným sebepoznáním, neschopností rozlišit své silné a slabé stránky.

Uvědomujeme si, že nadaný žák se často nachází v pozici „outsidera“, projevující se izolací nadaného žáka ve skupině. K této skutečnosti může vést nízká sebedůvěra, výrazně odlišné zájmy, komunikační potíže apod. Při zkoumání intelektově nadaných žáků jsme sledovali sklon k introverzi.

Tvrdí se, že nejdůležitější je sociální komponenta sebepojetí a sebehodnocení. Zjistili jsme, že se nadaní žáci ztotožňují z vnějším hodnocením více, než ostatní žáci. Vnější hodnocení se pro nadané žáky stává základem pro utváření sebehodnocení. Domníváme se, že u nadaných žáků probíhá vznik a utváření sebehodnocení pomaleji. Setkali jsme se s tímto utvářením sebehodnocení při hodnocení nadaných žáků zejména u dívek. Neshledali jsme takovou strukturu sebepojetí u ostatních žáků z běžných tříd.

Musíme uvést možnost negativního dopadu pozitivního označování „nadané dítě“, „nadaný žák“. Zmiňujeme hlavně projevy v sourozeneckých a vrstevnických vztazích. Mluvíme o výzkumu, který se soustředil hlavně na odhalení postojů zaměstnanců škol a nesoustředil se na postoje rodičů a dopad zařazení žáka do programů pro nadané na rodinu a rodinné vztahy.

Dle výzkumu jsme zjistili, že v rodinách, kde byl identifikován nadaný žák, hovořili rodiče převážně s nadaným žákem. Nadaný žák získal v rodině tzv. „speciální statut“. Rodiče již méně verbálně komunikovali mezi sebou a se sourozenci nadaného žáka.

Uvědomili jsme si dle výzkumu, že rodina, kde byl diagnostikován nadaný žák, je více výkonově orientovaná a také současně poskytuje méně svobody a prostoru pro vyjádření emocí. Zjistili, že nejde tak o označení nadaný žák, ale o přístup rodičů k nadanému žákovi. Můžeme používat označení nadaný žák, ale rodiče by neměli nadaného žáka vnímat odlišně od ostatních sourozenců a dětí.

Zjistili jsme také, že rodiče si své nadané dítě idealizují a jsou na tomto označení emočně závislí, mají idealizované představy o svém nadaném dítěti, nerealistická očekávání vysokých výkonů za každé situace. To může vést u nadaného žáka k hlavnímu zdroji problémů a také k problémům v sociálních vztazích.

Laznibatová (2007, s. 80) uvádí: ... „*Problematika nadaných dětí, resp. konkrétní problémy jednotlivých nadaných dětí v našich podmínkách (situace je stejná i v ostatních evropských zemích) se vynořili vlastně proto, protože v rámci tzv. jednotné školy byly pro všechny děti připravené stejné formy hodnocení, stejné přístupy a postupy učitelů.*“

Na začátku školní docházky se nadaný žák setkává s překážkami. Z rozhovorů s pedagogy a s rodiči jsme zjistili, že žáci jsou nevychovaní, rodiče neví, jak správně postupovat při výchově svého dítěte. Pedagogové mají raději průměrné žáky, ti, co jsou moc pomalí a zase moc rychlí, jim moc nevyhovují. Pedagog posadí většinou nadaného žáka do zadní lavice, protože pochopil, že tento žák učivo zvládá a věnuje se žákům v předních lavicích, které učivo zatím neovládají. Nebo pedagog posadí nadaného žáka vedle nejslabšího žáka ve třídě, aby mu pomáhal.

Nadaní žáci mohou již ve škole trpět psychickými a psychosomatickými těžkostmi. Nadaný žák začíná mít nechuť k učení, mívá poruchy chování a také se můžeme setkat u nadaných žáků s těžšími emocionálními poruchami.

8.2 Přístup školy k nadaným žákům

Při vzdělávání nadaného žáka se musíme rozhodnout, jaké možnosti zvolíme z hlediska obsahu a organizační formy vzdělávání. Seznamujeme se s různými modely vzdělávání nadaných.

U obsahu vzdělávání nadaných žáků vycházíme z jejich struktury kognitivního potenciálu. Vycházíme ze vzdělávacího programu.

Obsah vzdělávání vychází z rozmanitých poznatků a zkušeností z práce s nadanými žáky. V současnosti známe dvě základní varianty vzdělávání nadaných žáků. Akcelerační variantu (urychlující) a enrichment variantu (obohacující).

1. Akcelerační varianta (program)

Jedná se o zkrácení obvyklé délky vzdělávání určitého předmětu. Je to tzv. urychlující varianta. Upravujeme kurikulum pro nadané žáky tak, abychom umožňovali rychlý postup v jednom, v několika nebo ve všech předmětech u nadaného žáka.

Předpokládáme, že nadaní žáci jsou kognitivně akcelerovaní a mohou řešit úkoly na vyšší úrovni obtížnosti než ostatní stejně staří žáci. Akcelerační program využíváme například při výuce matematicky nadaných žáků, které probíhá ve speciálních třídách, nebo také v průběhu výuky v rámci integrace, redukováním času na osvojování učiva (tzv. telescoping). Další možností, kterou využíváme k zefektivnění času na osvojení určitého učiva je zhuštění prezentace (tzv. compacting) a využíváme čas k jiným, náročnějším aktivitám.

Stanley (1979) zjistil, že akcelerace je neefektivnější u matematicky nadaných žáků a studentů. Vypracoval akcelerační program pro matematicky nadané žáky od 12 – 14 roků. Tuto variantu uplatňujeme ve vzdělávání jako celku, nesoustředíme se jen na předmět.

U této varianty využíváme různé organizační formy, které podporují akceleraci:

- Předčasný nástup do školy – např. nastoupí do 1. třídy základní školy nešestiletý žák, který je kognitivně a sociálně zralý
- Nástup do druhého ročníku ZŠ – žák zvládá požadavky prvního ročníku ZŠ, může začít školní docházku od druhého ročníku.
- Přeskokování ročníků – Žák má možnost opakovaně během školní docházky přeskocit v jednom nebo několika předmětech ročník, pokud učivo ovládá.
- Ukončení výuky daného předmětu za kratší dobu – např. délka výuky předmětu tvá čtyři roky, žák je zvládne za tři roky.
- Docházka na výuku v určitém předmětu na vyšší stupeň školy – např. žák osmého ročníku může využít možnosti výuky určitého předmětu na střední škole.
- Výuka podle individuálního vzdělávacího plánu.
- Volitelné předměty.
- Speciální třídy.
- Školy pro nadané. (Týká se např. USA, Slovenska). (Hříbková, 2007, s. 56)

Výuka nadaných žáků v alternativních třídách má své odlišnosti oproti vyučování v běžných třídách. Stanovili jsme maximální počet dětí ve třídě na 15 žáků. Do tříd pro nadané žáky mohou být přijímáni žáci mladší šesti let. Ve třídě pracují dva pedagogové, aby zabezpečily diferenciaci žáků ve vyučování a individuální přístup k jednotlivým žákům. Navazujeme na aktuální, individuální úroveň jednotlivých žáků a plynule pokračujeme v jejich rozvíjení akceptujícím způsobem. Musíme počítat s rozpětím nadání u žáků v úrovni všeobecných i specifických schopností – od dolní hranice nadání po nejvyšší horní hranici.

V rámci výuky používáme diferencovaný a individualizovaný přístup k jednotlivým nadaným žákům. Připravujeme diferencované úlohy pro různé úrovně nadaných žáků a zohledňujeme, že vývoj neprobíhá u všech nadaných žáků ve stejných etapách. Vytváříme skupiny podle úrovně vědomostí v daném předmětu, například akcelerace v matematice,

normální tempo v češtině. Nadaní žáci pracují individuálním tempem a individuálně zvládají předepsaný rozsah a obsah poznatků.

Vyučování nadaných žáků přizpůsobujeme jejich specifickým potřebám, tím rozvíjíme také jejich vnitřní motivaci. Při vyučování pozorujeme prudký pokrok nadaných žáků ve vývoji. Pozorujeme jejich velmi zrychlené tempo učení, myšlení, výkonů. Následně nastupuje u nadaných žáků oddychová fáze, uvědomujeme si, že bychom ji měli zohledňovat.

Musíme splňovat jejich potřebu poznávat nové, potřebu hledání, objevování, řešení problémů, ale také rozvíjet jejich spontánní činorodost a aktivitu. Každý půlrok píší nadaní žáci kontrolní testy z předepsaného i nadstandartního učiva.

Segregace intelektově nadaných žáků umožňuje urychlování výuky. Uvědomujeme si, že je to díky rychlému učebnímu tempu nadaných žáků a intelektovému potenciálu. Tato segregace byla předmětem kritiky v USA v šedesátých letech 20. stol. V souvislosti s tímto názorem hovoříme o fyzické, emoční a sociální nezralosti zejména u intelektově nadaných žáků.

V České republice mají školy pro nadané žáky podobu ve víceletých gymnáziích, v Praze například vzniklo gymnázium Buďánka, zřizovatelem je společnost Mensa, určené pro žáky s IQ nad 130.

2. Enrichment varianta (obohacující program)

Hříbková (2007, s. 57) říká:.... „*Jejím cílem není urychlit např. školní docházku, ale maximální péči věnovat rozšíření, obohacení a prohloubení učiva.*“

... „*Obsah učiva je koncipován tak, aby probírané téma bylo za stejnou dobu ve srovnání s ostatními žáky zvládnuto ve větší šíři a hloubce a bylo podstatně podrobnější. Toto obsahové uspořádání učiva a výuky vede ke vzdělávání nadaných, které se většinou realizuje v běžných třídách, kdy nadaní zůstávají ve svých kmenových třídách, a proto se také v tomto případě mluví o integraci nadaných.*“ (Hříbková, 2007, s. 57)

Organizační formy a výukové metody:

- Samostatné studium – nadaný žák nastuduje určité téma, konzultuje s odborníky, výsledky své práce prezentuje před třídou.
- Individuální vzdělávací plán – podle vyhlášky 73/2005
- Projektové vyučování – projekty často řeší nadaní žáci s ostatními žáky ve třídě nebo se žáky z vyšších i nižších ročníků školy.
- Skupinové vyučování
- Účast na výuce ve vyšším ročníku
- Konzultant (pomocník) pedagoga ve třídách – uplatňujeme zde možnost individuálnějšího přístupu k nadaným žákům.
- Systém volitelných předmětů. (Hříbková, 2007, s. 57, 58)

Jedná se o prohloubení, rozšíření a obohacení učiva nejen o další fakta, ale umožňují nadaným žákům vhled do širších souvislostí tématu. Vedeme nadané žáky ke

komplexnímu zvládnutí učiva a jeho porozumění. Zajišťujeme především uspokojování poznávacích potřeb nadaných žáků a podporujeme jejich zvědavost.

U nadaných žáků mladšího školního věku se zaměřujeme obsahově spíše globálně s cílem zvýšit všeobecnou informovanost. U dětí staršího školního věku se zaměřujeme na programy, které jsou orientované předmětově nebo tematicky s cílem umožnit a zprostředkovat žákům hlubší vhled do příslušné oblasti.

Obohacující program můžeme realizovat v běžných třídách na základní a střední škole. Vyučování nadaných žáků uskutečňujeme modifikováním vyučovacího procesu, modifikováním obsahu vyučování nebo modifikováním produktu vyučování. Důraz klademe na kreativní řešení problémů u nadaných žáků, na rozvoj strategií myšlení a strategií plánování řešení úloh.

Při obohacování vyučování využíváme tyto aktivity:

a, projekty – začleňování individuálních výzkumných aktivit žáků

b, skupinové aktivity zaměřené na vyhledávání a využívání informací

c, zkoumání a řešení problémů jednotlivcem i skupinou (Laznibatová, 2007, s. 247)

Začleňujeme do výuky nová témata nebo rozšiřujeme a prohlubujeme obsah učiva oproti běžnému kurikulu. Využíváme k obohacování obsahu vyučování více forem, spojujeme je i s mimoškolními aktivitami nadaných žáků.

Při obohacování učiva zdůrazňujeme výsledky vyučování: kresby, písemné produkty různého typu, přímou prezentaci výsledků učení nadaným žákem. Zaměřujeme se na zvýšení duševního zdraví, nabytí dovedností řešit různé situace. Neměli bychom se zaměřovat jen na tento program.

Velmi často se setkáváme s kombinací akceleračních a obohacujících principů v programech pro nadané žáky. V prvních ročnících na základní škole většinou uplatňujeme akceleraci, která se kolem desátého roku věku nadaného žáka transformuje na obohacování a akcelerace se již uplatňuje méně. Měli bychom možnost vidět ve Škole pro mimořádně nadané žáky v Bratislavě.

Pro nadané žáky připravujeme dostatečné množství přiměřeně náročných, tvořivých a originálních úloh. Pedagog nadaných žáků musí denně pro nadané žáky připravit a vypracovat nové pracovní materiály, pracovní listy, varianty úloh se zajímavě položenými problémovými otázkami, aby mimořádně nadané žáky zaujaly.

Základní aspekty vyučování:

- *Rozšiřování učiva* – učivo probíráme do větší šířky, je obsáhlejší, má větší záběr.
- *Prohlubování učiva* – učivo probíráme do větší hloubky a podrobněji. Ke specifickým poznatkům přistupujeme detailněji, hledáme podstatu problému.

- *Obohacování učiva* – probíráme učivo, které je nad rámec učebních osnov. Vycházíme z přirozených, specifických zájmů nadaných žáků a také z potřeb získávání vědomostí z nových oblastí, než je dáno školou.

Zaměříme se na specifickou výuku u některých předmětů:

Čtení

Brzké čtení je charakteristické pro mimořádně nadané děti. Děti v testech při čtení před vstupem do školy dosahují úrovně 100 – 140 slov za minutu. Sledujeme, že nadaní žáci již čtou s porozuměním textu před vstupem do základní školy. Všimneme si, že každý nadaný žák v 1. třídě čte svým tempem, tomu přizpůsobujeme používání učebních materiálů: slabikář, čtení z dětských časopisů, další dětské knihy. Uvědomili jsme si, že nadaní žáci při hodině Čtení prostudují více článků, stran v čítance, v knize nebo v časopise. Víme, že nadaní žáci odmítají číst stejný text vícekrát, již se nové informace dozvěděli.

Matematika

Zjistili jsme, že právě tato oblast je jednou z nejrychlejších akcelerací, kde se nadprůměrné schopnosti nadaných žáků projevují již v raném věku. Víme, že při vstupu do školy mají nadaní žáci náskok o 2 až 3 roky před ostatními žáky. Nadaným žákům nepředkládáme hotové algoritmy matematických operací a ani řešení slovních úloh. Vedeme je k tomu, aby sami zkoušeli najít cestu k řešení problému. Klademe důraz na samostatné, logicko – matematické myšlení. Hodnotíme především samostatné a originální řešení, vlastní řešení úlohy. Uvědomujeme si, že svým netypickým způsobem nadaní žáci řeší úkoly i v domácím prostředí.

Laznibatová (2007, s. 85, 86) uvádí:... „*Nadané děti ve škole často trpí tím, že nejsou uspokojené jejich potřeby v oblasti učiva, systému učení a podávání výkonů. Projevuje se to tak, že když mnozí žáci potřebují intenzivní vysvětlování učební látky, dlouhé opakování, nadané děti pochopí vše hned a vyžadují jen stručné shrnutí.*“

...„*Je třeba tento problém říci a analyzovat jej proto, že takovými nekompetentními přístupy a nekvalifikovanými zásahy do vývoje nadaného jedince přicházíme o nadané, sami je zprůměrnujeme, ztratí se v mašinérii školy a nakonec z nich vytvoříme tiché, nevybojně, zakřiknuté osobnosti anebo problémové jedince.*“ (Laznibatová, 2007, s. 85, 86)

Odborníci z praxe, kteří přicházeli do kontaktu s nadanými žáky potvrzovali, že je tato „populace“ žáků značně nehomogenní. V této populaci nadaných žáků vidíme některé skupiny, které vyžadují častější psychologicko – pedagogickou a poradenskou péči. Jedná se o tyto skupiny nadaných žáků:

1. Nadaní žáci s extrémně vysokým IQ a vysokými speciálními schopnostmi,
2. Nadaní žáci s postižením, s handicapem nebo se specifickými poruchami učení,
3. Nadaní žáci z odlišného kulturního a etnického prostředí,
4. Nadaní žáci předškolního věku,
5. Nadaní adolescenti,
6. Nadané dívky. (Hříbková, 2009, s. 189)

V příloze č. 2 uvádím skupinové a individuální programy.

8.2.1 Nadaní žáci s extrémně vysokým IQ a se speciálními vzdělávacími potřebami

Kognitivní vlastnosti nadaných žáků s extrémně vysokým IQ

Zmiňovaných žáků není velké množství. Můžeme je rozdělit do tří typů.

První typ

- Mimořádná psychická akcelerace vývoje. Jako příklad tohoto vývoje se uvádí chlapec, Ch. F. Heineken, který se narodil r. 1721, začal mluvit údajně hned po narození, v prvním roce znal hlavní události pěti knih Mojžíšových, ve dvou letech se orientoval v historických událostech bible a ve třech letech prý uměl latinu a francouzštinu. Jako zázračné dítě byl odvezen do Kodaně k dánskému králi, zde ale brzy onemocněl a zemřel v r. 1725. Hříbková (2009, s. 106) se zde odvolává na práci F. Barlowa z roku 1952, která tyto údaje obsahuje (s. 247).

Druhý typ

- Nadaní žáci podávají zcela mimořádné výkony v určité oblasti, můžeme je srovnat s výkony dospělého profesionála v dané oblasti a to přinejmenším. Jako příklad můžeme určitě uvést W. A. Mozarta.

Třetí typ

- Nadaní žáci většinou mentálně retardovaní, sledujeme u nich, že v určité a velmi úzké a specifické oblasti dokáží podávat mimořádné výkony. Např. pamětní a počtářské mimořádné výkony.

....„Za rizikovou skupinu nadaných dětí se obvykle považují nadané děti s extrémně vysokým IQ (většinou nad $IQ = 150$). Na tuto skupinu dětí se jako jedna z prvních výzkumně zaměřila L. Hollingworthová. Ta se proslavila mimo jiné případovými studiiemi 12 dětí, jejich IQ v Stanford – Binetově inteligenční škále bylo nad 180 (Hollingworth, 1942).“

....„Zjistila, že tyto děti, což je odlišovalo od dětí intelektově průměrných, velmi záhy mluvily, četly a byly verbálně zdatné. Právě rané mluvení a čtení považovala za manifestaci pokročilého verbálně – pojmového myšlení.“ (Hříbková, 2009, s. 106, 107)

....„Upozornila opět jako jedna z prvních v této oblasti na to, že míra osobnostního a sociálního přizpůsobení dětí souvisela s přístupem učitelů, způsobem výuky a s výchovnými praktikami rodičů. Proto také propagovala myšlenku, aby se výchova a vzdělávání extrémně nadaných dětí realizovaly kombinováním běžného učiva (s možností akcelerace) a dalším rozšiřováním a obohacováním učiva o kulturním vývoji běžných oblastí praxe a praktických činností, se kterými se děti setkávají (např. vývoj cestování, oblékání apod.).“

....„Její představa byla, že znalosti vývoje různých oblastí podporují u dětí rozvoj inovativního myšlení. To, jak předpokládala, by se v budoucnosti mělo projevit schopností tvorby nových myšlenek umožňujících rozvoj těchto oblastí.“ (Hříbková, 2009, s. 106, 107)

Nadaní žáci se speciálními vzdělávacími potřebami

Vzdělávání žáků: dle školského zákona k původní kapitole 4.

Uvědomujeme si, že nevěnujeme pozornost této skupině nadaných žáků. Ačkoliv je známo, že řada významných umělců a vědců musela tomuto čelit. J. R. Whitmorová a C. J. Maker (1985) se domnívají, že mezi postiženými dětmi jsou 2 % intelektově nadaných žáků. Musíme si uvědomit, že právě tito nadaní žáci potřebují pomoc okolí, aby se rozvinul jejich potenciál. (Hříbková, 2009, s. 109)

Musíme se zaměřit na rozvoj jejich silných stránek a ne na kompenzaci jejich deficitů. O tomto přístupu mluvil N. Hobbs (1975). Jedná se například o nadané žáky sluchově, zrakově a pohybově postižené. Autoři knih, kteří se zabývali problematikou (Whitmore, Maker, 1985) nadaných žáků se specifickými poruchami učení, zdůrazňují, že každé nadané dítě potřebuje zcela specifický způsob vedení. (Hříbková, 2009, s. 109)

Nesetkali jsme se s vyučováním nadaných žáků s postižením v rámci speciální pedagogiky. Nemáme tedy v tomto směru vzdělané pedagogy, nedostává se vhodných materiálů pro výuku a vzdělávání těchto nadaných žáků.

V USA se při práci s postiženými dětmi rozšířil tzv. model RPYHT (Retrieval and Acceleration of Promising Young Handicapped Talented). Byl vytvořen pro úroveň mateřských škol a pro základní školy. Jedná se o komplexní, víceletý program pro rozvíjení intelektu nadaných žáků při výuce, v mimoškolních činnostech a také v domácím prostředí. Nalezneme zde řadu konkrétních úkolů a aktivit pro pedagogy, vychovatele, rodiče a pro jednotlivé ročníky školy. (Hříbková, 2009, s. 110, 111)

Klademe důraz na spolupráci s rodiči, mají pro své nadané žáky k dispozici pracovní sešity se cvičeními, které rozvíjí divergentní a konvergentní myšlení a podrobná doporučení, jak rozvíjet silné stránky nadaného žáka. Rodiče mohou pracovat jako dobrovolní pomocníci pedagoga ve třídě.

Odborníci zkoumali dlouhodobý dopad programu na další vývoj nadaných žáků. Z 61 nadaných žáků, kteří tento program absolvovali, bylo dohledáno 30 nadaných žáků a probíhaly s nimi rozhovory. Rozhovory probíhaly také s rodiči a s jejich současnými pedagogy. Odborníci zjistili, že pedagogové ve srovnání s jejich zdravými spolužáky považovali tyto nadané žáky za nadprůměrné v oblasti paměti, psaní, rozsahu pozornosti, nezávislosti, ochotě zkoušet nové činnosti a sebejistotě.

Z historie víme, že se řada významných tvůrců potýkala s některou specifickou vývojovou poruchou učení. Ukazuje se nám nebezpečí, že nadaní žáci v mladším školním věku, kdy jsou tyto poruchy u běžné populace nejzřejmější, se naučí nadaní žáci díky svému vysokému IQ vývojové poruchy učení skrývat a kompenzovat. Na tyto vývojové poruchy často přijdeme u takovýchto dětí ve starším školním věku nebo na střední škole. Náprava je potom obtížná.

Abychom zamezili tomuto nebezpečí, doporučujeme pro nadané děti se specifickými vývojovými poruchami vytvářet specifické identifikační strategie, rozvíjející programy a také současně nápravné postupy.

Nadané dívky:

V Termanově prvním výzkumu jsme zjistili, že rozdíly mezi chlapci a dívky nejsou v obecné „nižší inteligenci“, ani pokud bereme v úvahu odlišné tempo vývoje u chlapců a u dívek. Chlapci dosahovali v testech vyšších výsledků v prostorové představivosti a v kvantitativním myšlení, dívky zase měly vyšší výsledky ve verbálních subtestech. (Hříbková, 2009, s. 112)

Postupně jsme začali zjišťovat rozdíly ve výkonech v oblastech, kde většinou dominují chlapci. Týká se to zejména matematiky a přírodních věd. Zjistili jsme, že na tento typ středních a vysokých škol se v řadě zemí hlásí podstatně více chlapců než dívek. Také je pro nás významné zjištění, že ve speciálních základních školách pro nadané žáky a z výzkumných testů vyplývá, že nadaných chlapců je více než dívek, v poměru 2:1.

Nálezy autorů poukázaly na stav, který je typický pro matematicky nadané dívky. Mají obavy z realizace svého potenciálu, také se uvádí strach z úspěchu (Freeman, 1983). Často uvádíme postoje společnosti k ženské roli, k úloze ženy ve společnosti a to, že jsou tyto postoje v konfliktu s oblastí nadání u dívek. Zdůrazňujeme postoje rodičů a zavedené výchovné návyky. J. Freemanová (1983) upozorňuje na odlišný průběh socializace dívek a chlapců, myslíme tím hlavně jiné výchovné postupy, jiné nároky, jiné hračky, jiná očekávání ze strany okolí. (Hříbková, 2009, s. 113)

Laznibatová (2007, s. 86) uvádí:...,*„Je třeba však říci, že nadání škola často potlačuje anebo, jak uvádí K. Klement (1996) – interpretuje se jako nepříznivý nevhodný jev u žáka. Někteří odborníci hovoří také o tzv. pseudodebilitě, jsou známé případy, kdy děti raději vystupují jako méně prospívající, neschopné, jen aby nebyly terčem ve škole....“*

...,*Nevhodný vývoj nadaného dítěte potom probíhá po spirále tak, jak to uvádí K. Klement (1996).*

- *Já jsem*
- *Jsem jiný než ostatní – nevím proč (nejistota, rozčarování, zklamání)*
- *Chci být jiný než ostatní – nerozumím si s ostatními, nechci s nimi nic mít, nezajímají mě jiní (nepochopení, odmítání, izolovanost)*
- *Chci být jiný než ostatní – ale chci se jim líbit, chci, aby si mě všimli, chci jim imponovat (předvádění, „šáškování“, nepřiměřené chování, nespokojenost)*
- *Jsem jiný než ostatní – ostatní mě vůbec nezajímají (nezájem, strach, odmítání, neadekvátní reakce, agresivita, útoky)*
- *Jsem jiný – jsem sám, mám neřešitelný problém (dezorientace osobnosti, negování všeho, situace ho brzdí.) (Laznibatová, 2007, s. 88)*

„Když se nadané dítě nemůže projevit, pohybuje se po této spirále. Je nebezpečné, když dítě kompenzuje svoje nadání.“ ...,„Z pedagogicko – psychologického hlediska je zapotřebí zasáhnout již v prvních dvou fázích spirály a poskytnout dětem šanci změnit negativní trend v jejich pokračování.“ (Laznibatová, 2007, s. 88)**

9. Podporování nadaných žáků

Měli bychom se soustředit na to, aby se nadaní žáci ve školách cítili co nejlépe, aby výuka probíhala v optimální atmosféře. To se odráží na výkonech a výsledcích nadaných žáků. Uvažujeme o demokratické, tolerantní a humánní škole, hovoříme o nové filosofii školy, o zlepšení vztahu pedagog – žák, o nových přístupech k výchově a vyučování na školách.

Musíme si uvědomit, že škola během devítileté docházky, samozřejmě potom i na středních školách výrazně ovlivňuje celou strukturu osobnosti vyvíjejícího se nadaného žáka.

Nadaný žák si musí v dnešní škole v každém ročníku osvojit povinné znalosti bez ohledu na to, jaké má předpoklady, jaký projevuje zájem o tyto vědomosti, nebo jaké vědomosti jsou přiměřené k jeho věku a schopnostem. Škola se snaží nadané žáky naučit vědomosti, které jsou předepsané osnovami často bez emocí, bez utváření pozitivního vztahu k učební látce. Domníváme se, že následkem toho může docházet k útlumu schopnosti aktivního a tvořivého myšlení. Může vznikat u nadaných žáků napětí, které vyústí do vzdoru nebo agresivního chování.

Uvědomujeme si, že bychom měli brát ohled na potřeby nadaných žáků, vyslechnout si jejich názory, neměli bychom podceňovat úroveň osobnosti nadaných žáků. Tvrdí se, že komunikace ve vztahu pedagog – nadaný žák je na úrovni příkazů, co nadaný žák smí a co ne. Škola může být viděna jako nepřátelské prostředí.

Nejnovější výzkumná zjištění potvrzují, že tyto „klasické“ postupy školy negativně působí na osobnost dětí, na jejich emocionální prožívání. Dozvěděli jsme se, že psychologové upozorňují na to, že v současném školském systému probíhá systematické zvnitřňování příkazů, zákazů, nařízení a pravidel, které postupně formují žáky a vychovávají žáky se sníženou vnitřní motivací, se sníženým sebevědomím a také bez důstojnosti a víry v sebe sama.

Měli bychom udělat zásadní změny ve školním systému. Měli bychom udělat následovné kroky:

1. Reorganizaci učebních osnov
2. Reorganizaci hodnotícího systému
3. Změnu v komunikaci a interakci ve vztahu pedagog – žák. (Laznibatová, 2007, s. 110)

Podrobněji tyto změny rozpracovali V. Rosa, I. Turek a M. Zelina (2000). Zdůrazňujeme alespoň některé z nich:

- Změnit filosofii výchovy a vzdělání od tradiční ke tvořivě – humanistické
- Změnit obsah vzdělávání – omezit počet nefunkčních informací a nahradit je poznatky potřebnými pro život
- Změnit přípravu pedagogů
- Od pasivity žáka k aktivitě, samostatnosti a tvořivosti
- Od orientace na průměrného žáka k diferencovanému a individuálnímu přístupu
- Jako primární zdroj informací využívat encyklopedie, knihovny, počítač, internet

- Od důrazu na disciplínu, poslušnost žáků k akceptování žáka, k úctě jeho osobnosti
- Od izolace školy od života ke spojení školy se životem. (Laznibatová, 2007, s. 105)

9.1 Rozvíjení nadání a vzdělávání nadaných žáků

Vidíme, že ve Finsku vzniklo koncem devadesátých let 20. století několik speciálních škol včetně pro populaci nadaných žáků. Jedná se hlavně o rozvíjení potenciálu mimořádně nadaných žáků.

V současné době v USA usilují odborníci o inovaci kurikula, o jeho úpravu vzhledem k tématu mimořádně nadaných žáků. Úprava kurikula spočívá především ve vypracování edukační a podpůrné nabídky pro nadané žáky. Tvoříme diferencované kurikulum pro nadané žáky.

10. Pedagog nadaných žáků

Nadané žáky považujeme za žáky se speciálními výchovně – vzdělávacími potřebami. Označujeme je jako výjimečné žáky. Zajišťujeme jim specifické metody vzdělávání, specifické postupy, zohledňujeme výjimečnost nadaných žáků ve vyučování.

Uvědomujeme si, že bychom měli dát nadaným žákům určitě šanci, investovat do jejich vzdělávání, podporovat jejich individuální vývoj. Tvrdí se, že nadaní žáci nám mohou jednou velmi pomoci, mohou pomoci světu.

Zjistili jsme, že k výchově a vzdělávání nadaných žáků ve škole je potřeba speciální příprava pedagogů, speciální kvalifikace. Speciální kvalifikací, kde se pedagogové připravují na výuku nadaných žáků, procházejí pedagogové v některých zemích Evropy, například v Holandsku, Rakousku a Maďarsku. Seznamují se především s formou diferencovaného kurikula (učební osnovy, plány) v rámci vyučovacích programů pro nadané žáky.

Zjistili jsme, že rozvoj kreativity žáků hraje významnou úlohu ve vyučování. Měli bychom především poznat osobnost nadaného žáka. Důležité je seznámení pedagogů se základy komunikace s nadanými žáky. Pedagogové by měli zvládnout aplikovat individuální postupy při rozvíjení schopností, zručností a vědomostí nadaných žáků.

Budoucí pedagog se v praktických cvičeních připravuje na práci s nadanými žáky. Pedagog by se měl zajímat, jak se vyhledávají nadaní žáci, jak se identifikují, zkoumat je, popisovat, analyzovat výkony a projevy nadaných žáků.

Víme, že pedagog by měl u nadaných žáků rozvíjet jejich silné stránky, ale také posilňovat jejich slabší stránky, které se týkají emocionální a sociální sféry, vývojových disproporcí. Zohledňujeme nadané žáky v rámci osobnostní a sociálně – emocionální sféry. Posuzujeme nadaného žáka komplexně, nepřihlížíme jen na jeho studijní výkony.

10.1 Přístupy pedagoga k nadaným žákům

Vycházíme z toho, že pedagog nadané žáky nejen vzdělává, ale také vychovává. Je průvodcem světem informací a poznatků, pedagog se neustále sebevzdělává. Vytváříme pro nadané žáky příjemnou atmosféru, aby se cítili uvolněně, svobodně. Je důležité, aby nadaní žáci poznali a dodržovali hranice svobody. Učíme nadané žáky, aby přiměřeně vyjadřovali své názory, si vážily druhých a sami sebe.

Vylučujeme autoritativní, direktivní, dominantní přístup pedagoga. Považujeme za nevhodný také velmi liberální a všechno dovolující přístup pedagoga ve vyučování. Laznibatová (2007, s. 309) uvádí:....., *V naší koncepci je učitel partner, více doporučuje, než přikazuje, více radí a pomáhá, než vysvětluje, více oceňuje, než kritizuje, více nabádá k řešení, než ukazuje hotové řešení.*“

10.2 Vzdělávání pedagogů pro práci s nadanými žáky

Klademe požadavek, aby se pedagogové vzdělávali ve vzdělávacím systému pro podporu nadaných žáků. Není ale možné do studijních programů zahrnout všechna potřebná témata. Zjistili jsme, že v USA v roce 1989 byly nabízeny kurzy ke vzdělávání nadaných na 134 vysokých odborných školách a univerzitách. Téma nadaných žáků se postupně stalo součástí studijních programů pro pedagogy a bylo zařazeno do pedagogiky speciální.

Víme, že souběžně vznikala speciální pracoviště nebo katedry a oddělení na univerzitách, které se problematikou vzdělávání nadaných žáků, vzděláváním pedagogů nadaných žáků, poradenstvím pro nadané žáky a dalšími tématy ohledně nadaných žáků začaly intenzivně zabývat.

Uvědomujeme si, že existuje v Nizozemí, na Univerzitě v Nijmegen nejznámější pracoviště, které se zabývá problematikou vzdělávání pedagogů pro práci s nadanými žáky. Jedná se o postgraduální studium, které absolvovaly již stovky pedagogů z celé Evropy.

Víme, že v České republice se také realizovaly pokusy o realizaci kurzů v této problematice pro budoucí pedagogy na Pedagogických fakultách, minimálně na třech z nich. Domníváme se, že téma nadaných žáků je aktuální pro budoucí pedagogy různých aprobací. Předpokládáme, že všichni nadaní žáci nebudou navštěvovat jen speciální školy pro nadané, v našich podmínkách víceletá gymnázia.

Důležité charakteristiky pedagoga pro vzdělávání a výchovu nadaných žáků:

- Odbornost a zájem se dále vzdělávat
- Vynikající způsobilost k výuce určitého předmětu
- Demokratický a kooperativní přístup
- Široké zájmy
- Používání pochval a projevování uznání
- Flexibilita
- Spravedlnost a nestrannost
- Smysl pro humor
- Zájem o problémy druhých
- Příjemný osobní vzhled a chování (Laznibatová, 2007, s. 148)

Dozvěděli jsme se, že na Slovensku ve Škole pro mimořádně nadané žáky v Bratislavě je pro pedagogický sbor charakteristický nižší průměrný věk pedagogů a skutečnost, že řada z nich vystudovala mimo jiné také speciální pedagogiku. Na Slovensku zatím není pedagogika nadaných žáků samostatnou specializací. Zjistili jsme, že není až tak důležité, aby pedagog byl tvořivý, ale je důležité, aby uměl tvořivé nápady ocenit.

V teoretické části diplomové práce jsem se zabývala zpočátku vymezením pojmů: nadání, talent a inteligence. Popisovala jsem pohled v historii nadaných žáků, zaměřila jsem se na různé druhy nadání.

Dále jsem se zabývala diagnostikou nadaných žáků. Zaměřila jsem se na osobnostní vlastnosti nadaných žáků. Zaměřila jsem se na kognitivní a sociální znaky nadaných žáků,

kteřé jsou velmi důležitou oblastí u nadaného žáka. V další kapitole popisují, jakým způsobem vyhledáváme nadané žáky. V osmé kapitole se zabývám vzděláváním žáků mimořádně nadaných, zaměřuji se na akcelerační a obohacující varianty vzdělávání žáků mimořádně nadaných a na projevy nadaného žáka ve škole z hlediska jeho pozitivních a negativních rysů.

V deváté kapitole se věnuji podporování a rozvoji při vzdělávání nadaných žáků a v desáté kapitole se věnuji pedagogovi a jeho přístupům k nadanému žákovi. Desátá kapitola je i shrnutím teoretických poznatků z teoretické části diplomové práce.

Z práce autorů a odborníků jsme zjistili, že většina pedagogů není informována, jak přistupovat k nadaným žákům. Také jsme zjistili, že někteří pedagogové ani nerozpoznají, že se jedná o nadaného žáka.

Někteří pedagogové dávají nadaným žákům úkoly navíc při vyučování, nebo je nechávají plnit úkoly svým tempem. Takových pedagogů ale moc není. Potřebovali bychom přístup, normu, podle které by pedagogové mohli postupovat.

Zjistili jsme, že se u nadaného žáka může projevit mimořádné nadání spolu s poruchami učení. Nadání žáci mohou mít postižení nebo handicap. Zjistili jsme, jak důležitý je přístup pedagoga, školy k nadanému žákovi a také přístup, pochopení a vstřícnost ze strany rodičů.

Zjistili jsme také, jaké možnosti mají nadání žáci během školní docházky (hovoříme o akcelerační variantě nebo o obohacující variantě). Uvedli jsme zde také krok, který je třeba udělat, pokud se pedagog domnívá, že se jedná o nadaného žáka. Doporučení rodičů k návštěvě pedagogicko – psychologické poradny a vytvoření Individuálního vzdělávacího plánu pro nadaného žáka.

Víme, že v České republice mohou být vytvořeny třídy pro nadané žáky ve škole. Nelze založit školu pro nadané žáky. Existují již třídy pro nadané žáky. Důležitá je integrace nadaného žáka v běžné třídě. Zdůrazňujeme potřebu speciálních tříd pro vysoce nadané žáky.

Uvedli jsme, jak je důležité, aby se budoucí pedagogové vzdělávali v problematice nadaných žáků.

Měli bychom poznat potřeby nadaných žáků a vytvořit pro ně vhodné vzdělávací podmínky na školách. Měli bychom jasně definovat, jakých výsledků chceme dosáhnout při diferencovaném vzdělávání a jaké cíle očekáváme. Rozvíjíme myšlení nadaných žáků. Necháváme uplatňovat kreativitu u nadaných žáků.

Praktická část

Úvod k praktické části

V praktické části diplomové práce se budu zabývat pozorováním, rozhovory a analýzou získaných dat z PPP u tří vybraných nadaných žáků na základní škole a u jednoho nadaného žáka také na gymnáziu.

Na základě projevů v kognitivní a sociální oblasti byli nadaní žáci doporučeni k odbornému vyšetření v Pedagogicko – psychologické poradně (dále jen PPP) a následně diagnostikováni jako nadaní žáci.

Pokládám si výzkumné otázky z oblasti problematiky nadaných žáků.

Ve výzkumné části se budu zabývat identifikací, postupem při výuce nadaných žáků, zájmy nadaných žáků. Jak se nadaní žáci projevují ve vyučování, jaký mají zájem o vyučování a za jakých podmínek. Budu sledovat, jak se nadaní žáci chovají k ostatním spolužákům a jak se spolužáci ve třídě chovají k nadaným žákům.

Budu se zabývat cílem, ke kterému výzkumná činnost směřovala a metodami, které by nás měly dovést ke stanovenému cíli.

Představím kazuistiky tří vybraných nadaných žáků. Dále představím přístup pedagoga k nadanému žákovi, hodnocení pedagoga, rozhovory s pedagogy. Budu se také zabývat rozhovory s nadanými žáky a jejich spolužáky. Vyjádřím svůj názor s vlastního pozorování vybraných nadaných žáků.

Celou případovou studii hodnotím v závěru.

Z důvodu ochrany osobních údajů jsem žákům změnila jména. Neuvádím jejich příjmení. Žáky uvádím v následujícím pořadí: Adam xy – 1. žák, Zdeněk xy – 2. žák, Pavel xy – 3. žák.

11. Předmět a cíl výzkumu

Předmětem výzkumu jsou tři nadaní žáci, kteří byli diagnostikováni PPP jako nadaní žáci. Jedná se o žáky, kteří navštěvovali běžnou základní školu v jedné z městských částí v Plzni. Výzkum jsem prováděla dva roky na základní škole a jeden školní rok 1. vybraného žáka na gymnáziu. Školní roky: 2009/2010 a 2010/2011.

V začátku práce mého výzkumu jsem si vymezila, jakým způsobem pracovat. Jedná se tedy v mém případě výzkumné práce o kvalitativní výzkum, o případovou studii, kazuistiku.

Hlavním tématem mé výzkumné práce je diagnostika talentovaných žáků, vybraných tří nadaných žáků na základní škole.

Žáky jsem pozorovala na základní škole při vyučování a o přestávkách. Hovořila jsem s nadanými žáky, s jejich pedagogy a s některými jejich spolužáky. Informace jsem si zapisovala při výzkumu.

Rozhovory s nadanými žáky a jejich spolužáky probíhaly o přestávkách a po vyučování. Nadaní žáci byli informováni o rozhovorech, byli na ně připraveni. S nadanými žáky jsem hovořila bez přítomnosti dalších osob. Snažila jsem se navodit příjemnou atmosféru před rozhovory. Otázky jsem měla připravené. Kladené otázky byly zaměřeny na cíl diplomové práce. Nadaní žáci spolupracovali velmi pěkně při rozhovorech.

S pedagogy nadaných žáků jsem hovořila o přestávce nebo po vyučování. Pedagogové byli informováni o otázkách ohledně nadaných žáků. Otázky jsem měla připravené. Některé otázky jsem v průběhu rozhovoru upravila podle informací, které mi pedagogové sdělovali. S pedagogy jsem hovořila bez přítomnosti jiných osob.

V mém případě se zaměřím na zúčastněné pozorování. Také využiji strukturované pozorování (neverbální chování, prostorové chování, mimolingvistické chování, lingvistické chování). Využiji kvalitativního rozhovoru, strukturovaného rozhovoru s otevřenými otázkami a neformálního rozhovoru.

Výzkumné otázky: Jaké má výsledky nadaný žák ve škole? Jak přistupuje pedagog k nadanému žákovi? Jak přistupují ostatní žáci k nadanému žákovi ve třídě? Proč mají nadaní žáci problém se začleněním do kolektivu třídy?

Rodiče nadaných žáků podepisovali souhlas s výzkumem.

Pracovala jsem s odbornou literaturou, Kvalitativní výzkum, Jan Hendl, Portál, 2005. Také Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách, Roman Švaříček, Klára Šedřová a kol., Portál, 2007. Pracovala jsem i s další odbornou literaturou.

11.1 Metodika výzkumu

V rámci výzkumu byly použity kvalitativní metody:

- Pozorování
- Interview
- Hodnocení
- Analýza dat z PPP

V rámci výzkumu byly použity případové studie:

- Detailní studium jednoho nebo několika málo případů
- Sběr dat
- Zachycení složitosti případu, popis vztahů
- Důkladné prozkoumání jednoho případu

V rámci výzkumu byly použity kazuistiky:

- Osobní případová studie: podrobný výzkum určitého aspektu u jedné osoby.

12. Konkrétní kazuistiky nadaných žáků

Kazuistiky žáků

Adam xy – 1. žák

Adam jsem začala navštěvovat v jeho 5. třídě na základní škole. Od čtvrté třídy měl stejnou paní učitelku jako v páté třídě. Adam se narodil v roce 1999.

Když byly Adamovi tři roky, prodělal operaci zažívání. Žije s rodiči v bytě na sídlišti. Otec je v invalidním důchodu, matka pracuje na finančním úřadě. Adam se matce narodil, když jí bylo čtyřicet let. Adam nemá sourozence.

Doma trochu rozkazuje rodičům, je chytřejší než rodiče. Oni ho nechávají jim rozkazovat.

Diagnostické údaje byly získány na základě odborného vyšetření v PPP, týkají se:

- Nadprůměrné rozumové předpoklady se symptomy ADD
- Neuróza
- Školní a sociální fóbie
- Kritizuje spolužáky, povyšuje se, hádá se
- Lateralita pravostranná
- Mírné dysortografické obtíže
- Aspergerův syndrom

Když jsem se přišla podívat do třídy, kde se Adam učil, jeho paní učitelka mi poskytla hodně informací. Mluvila o Adamovi, a já Adama ve vyučování pozorovala. Seděla jsem vedle něho. Nebo u jeho lavice.

Třídní paní učitelka říkala, že musela dát jasná pravidla pro děti ve třídě a usměrnit je. Aby žáci dávali pozor a naučili se. O Adamovi říkala, že měl problém se s dětmi takzvaně sžít. Dělal mu problém komunikace s dětmi, spolupráce s dětmi, začlenění do kolektivu.

Nadaný Adam se při vyučování snaží, jde mu matematika a český jazyk. Má přehled. Ví, kde má slabiny. Tělocvik mu moc nejde. Nejde mu kotrmelec popředu, špatně chytá míč při házení. Při hře s míčem se pohybuje nepřirozeně.

U Adama se projevují nadprůměrné rozumové schopnosti a rozvinutá paměť v matematice. Adam se také zajímá o astronomii a počítače. Dokáže velmi rychle spočítat velmi těžký příklad na násobení s desetinným číslem. Adam rychle a rád počítá příklady s řady čísel, které mají desetinnou čárku a za ní je mnoho dalších čísel. Adam například počítá příklad na rychlost kosmické lodi a podobně.

Adam je zvědavý a se zájmem přijímá nejrůznější informace z různých předmětů. Rád si prohlíží a studuje knihy o astronomii, zeměpisu, přírodovědě. Adam má velmi rozvinutou paměť.

Adamovi není někdy přesně rozumět. Má problém v sociálním chování se spolužáky. Adam má ve třídě nejlepšího kamaráda Petra. U Adama je charakteristická záliba v číslech, zájem o matematiku a rád hovoří s dospělými. Často chodí za paní učitelkou a vypráví ji o číslech, astronomii, o počítačích a o tabulkách.

Adam má rád společenské hry. Navštěvuje pravidelně PPP. Navštěvuje kroužek kouzlení prvním rokem.

Zdeněk xy – 2. žák

Zdeňka jsem začala navštěvovat v jeho 6. třídě. Zdeněk se narodil v roce 1998. Žije se svým otcem a jeho přítelkyní v bytě na plzeňském sídlišti. Matka od otce a Zdeňka odešla, když byly Zdeňkovi dva roky. Odešla do Afriky. Matka je pořád pro Zdeňka velmi důležitým činitelem. Otec pracuje jako pomocný pracovník ve zdravotnictví.

Otcovo přítelkyni se narodilo miminko. Zdeněk žil potom s přítelkyní otce a jejich miminkem ve společné domácnosti.

Otci pomáhá s výchovou syna jeho matka. Babička navštěvuje někdy třídní schůzky ve škole a vypomáhá odpoledne v domácnosti.

Diagnostické údaje byly získány na základě odborného vyšetření v PPP, týkají se:

- Disharmonické psychosociální zrání
- Neurotické projevy, projevy školní fobie
- Nadprůměrná úroveň rozumových předpokladů
- Dysgrafie
- Dysortografické obtíže na podkladě neurčité laterality
- Symptomy LMD
- Koncentrace pozornosti krátkodobá
- Nevyvážené sebevědomí
- Oslabení v oblasti vizuomotoriky
- Oslabení v oblasti chápání dějových souvislostí
- Osobnost – introvert

Zdeněk má nejraději předměty: zeměpis, přírodopis a dějepis. Zdeňka zajímají různé státy světa, jejich rozloha, jak lidé žijí v tomto státě. Zajímá se také o světadíly.

Zdeňkovi nadprůměrné rozumové schopnosti se projevují zvědavostí a aktivitou v některých oblastech. Jde o zeměpisné, přírodopisné a astronomické vědomosti. Zajímá se a studuje tyto oblasti. O tělesnou výchovu nejeví velký zájem.

Zdeněk projevuje aktivní zájem o encyklopedie, o zastaralé výrazy, umí používat složité výrazy.

U Zdeňka se projevuje asociální chování. Došlo i šikaně ke spolužákovi ve třídě. Paní učitelka třídní o Zdeňkovi říká, že má velké výkyvy v názorech i při běžném denním

chování. Spolužákům se Zdeněk posmívá, upozorňuje na sebe, slovně se povyšuje nad ostatní spolužáky.

Zdeněk dává při vyučování pozor, má zájem o nové učivo. Při opakování při vyučování se Zdeněk hlásí a odpovídá výborně na otázky. Při nové látce si někdy nedokáže spojit jednotlivé souvislosti.

Zdeněk ve třídě nemá spolužáky. Ve třídě se často cítí nepříjemně. Zdeněk má někdy tendence zkreslovat skutečnost. Ve třídě hovoří občas s některými žáky. Se spolužákem Davidem a se spolužačkou v lavici. K té má často výtky.

Zdeněk nosí brýle na dálku. Levé oko – půl dioptrie, pravé oko – třičtvrtě dioptrie. Zdeněk navštěvoval animační kroužek, potom kroužek Mladí filmaři pro pokročilé. Jevil velký zájem pro tento obor a aktivně se zúčastňoval tohoto kroužku. Zdeněkovi aktivity rozšiřoval šermířský kroužek, který navštěvoval od 6 let. Kroužek juda navštěvoval Zdeněk dva roky. Přestal docházet na kroužek ze zdravotního důvodu.

Pavel xy – 3. žák

Pavel chodil do páté třídy s Adamem, prvním žákem. Pavel se narodil v roce 1998. Žije se svou matkou a nevlastním otcem a nevlastní sestřičkou v bytě na plzeňském sídlišti. Matka se rozvedla s vlastním otcem Pavla.

Pavla velmi baví malování. Chodil ukazovat obrázky paní učitelce třídní. Rozumové schopnosti rozvíjel zájmem o historii a o pravěk. Na toto téma rád maloval.

Informace rád zakresluje tužkou na papír. Je tichý a pozorný. Slovní projev je vyvážený, srozumitelný. Jeho aktivita se projevuje zájmem o různé činnosti spojené s historií a malováním. Zájmem o malování velmi prohlubuje svou jemnou motoriku.

Pokyny pedagoga plní zodpovědně. V kolektivu nemá výrazné problémy se spolužáky. Je spíše tichý. Pavel si rozumí velmi dobře se třemi spolužáky ve třídě.

Pavlovi vyhovuje pomalé, klidné tempo při práci s notnou dávkou povzbuzení a ocenění výkonu. U Pavla se projevuje nevyvážené sebevědomí. V minulosti emoční rozkolísanost a nevyrovnanost se upravuje a zlepšuje.

Diagnostické údaje byly získány na základě odborného vyšetření v PPP, týkají se:

- Nadaný žák
- Porucha koncentrace pozornosti a aktivity
- Výrazné dysortograficko – dysgrafické obtíže
- Osobnost hodnotíme aktuálně jako spíše introvertně laděnou, se sklony k úzkosti a nejistotě
- Souhlasná laterálita L – L levák
- Zájmy: skaut, ZUŠ – věnuje se výtvarnému oboru, historie: pravěk, trochu nejistota

Pavel se při některých předmětech ve vyučování hlásí. Často reaguje na otázky. Při vyvolání výborně odpovídá. Velmi dobře spolupracuje. Nemá problém s odpovědí na otázky pedagoga.

13. Přístup pedagoga k nadanému žákovi

Adam xy – 1. žák

Na základní škole

Vyučovací hodiny: Český jazyk a literatura, Matematika, Hudební výchova, Přírodověda

Paní učitelka třídní měla tyto žáky ve třídě od 4. třídy. Slovně se vyjadřuje srozumitelně a velmi výstižně, odpovídá výborně na kladené otázky. Je často chválen.

Adam se při vyučování často hlásí. Odpovídá hbitě a výborně. Projevuje velký zájem o vyučování. Slovní projev je výstižný a srozumitelný.

Aktivně spolupracuje s pedagogem po celou dobu vyučování. Svoji aktivitu a rozumové schopnosti rozvíjí zájmem o matematiku, astronomii, fyziku.

O přestávkách hovoří s pedagogem a sděluje své nové poznatky z různých oborů, především z fyziky, přírodovědy, informatiky a vesmíru a také o číslech.

Adam je při vyučování soustředěný na svou práci, plní zadané úkoly hbitě. Po splnění zadaných úkolů se v některých hodinách věnuje svým příkladům z oblasti astronomie a matematiky.

Adam má problém v komunikaci s ostatními žáky, ve spolupráci s ostatními dětmi, začlenění do kolektivu. Paní učitelka dala Adamovi jasná pravidla. Má přehled o své třídě. Adama už znala a tak v konkrétních situacích už věděla, jak Adam zareaguje a slovně mu pomáhala a povzbuzovala ho.

Při fyzické činnosti se Adam projevuje často neohrabaně. Paní učitelka dává prostor Adamovi v tělesné výchově. Zná jeho možnosti. I v tomto předmětu se Adam snaží a plní zadané úkoly v rámci svých možností.

Adam dodržuje pravidla ve vyučování. Je často chválen. Paní učitelka kontroluje výsledky práce Adama. Často Adama při vyučování vyvolává. Podle možností často hovoří s Adamem o přestávkách o jeho zájmech a nových poznacích.

Na gymnáziu

Vyučovací hodiny: Fyzika, Biologie, Hudební výchova, Zeměpis

Aktivně spolupracuje po celou vyučovací hodinu s pedagogem. Rozumové schopnosti a paměť rozvíjí zájmem o matematiku, fyziku, český jazyk, astronomii, biologii.

Slovní projev je srozumitelný, výstižný, rychlý a přesný. Pedagog Adama často vyvolává. Je hodnocen za odvedené úkoly. Chválen je při splnění úkolu.

Adam projevuje velký zájem o nové informace ve vyučování, rád odpovídá rychle a přesně na kladené otázky během celého vyučování.

Při vyučování je soustředěný na opakování a novou látku při vyučování. Nekontaktuje jiné spolužáky, pokud nebylo zadáno jinak.

Pokud je to možné, rád hovoří s pedagogy o přestávkách.

Zdeněk xy - 2. žák

Vyučovací hodiny: Matematika, Přírodověda, Vlastivěda, Dějepis, Český jazyk, Anglický jazyk

Při vyučování se Zdeněk často hlásí, na kladené otázky odpovídá hbitě a srozumitelně. Při nové látce někdy chybuje v odpovědi.

Slovně se vyjadřuje srozumitelně, hbitě a převážně výstižně. Pokud se vyjádří chybně, opraví se. Rád odpovídá na kladené otázky.

Adam rozvíjí své rozumové schopnosti a paměť při matematice, fyzice, dějepise, českém jazyce, přírodovědě, vlastivědě.

Své nadprůměrné rozumové schopnosti rozvíjí také zájmem o fyziku, dějepis, astronomii – teorii vzniku vesmíru, galaxie, elektrické obvody.

Slovně se vyjadřuje srozumitelně, hbitě a převážně výstižně. Pokud se vyjádří chybně, opraví se. Rád odpovídá na kladené otázky.

Zadané úkoly plní Zdeněk výborně a poměrně rychle. V závěru hodiny mají pedagogové připraveny úkoly navíc pro všechny žáky. Při těchto úkolech se Zdeněk aktivně zúčastňuje.

Zdeněk úkoly při vyučování plní aktivně a s nadšením. V závěru některých hodin si kreslí tužkou obrázky nebo si skládá origamy z papíru. Někdy používá sprosté výrazy vůči spolužákům.

Pedagogové oceňují jeho znalosti a dovednosti pochvalou a vstřícným jednáním. Pedagogové Zdeňka často chválí. Hovoří s ním i o přestávkách. Při asociačních problémech u Zdeňka pedagogové situace řeší a je potrestán. Klasifikován je známkami.

Zdeněk úkoly při vyučování plní aktivně a s nadšením. V závěru některých hodin kreslí obrázky tužkou nebo si skládá origamy z papíru.

Pavel xy – 3. žák

Vyučovací hodiny: Český jazyk a literatura, Matematika, Hudební výchova, Dějepis, Informatika.

Při vyučování si Pavel rád s něčím „hraje“. S gumou, s dřevěnou kostičkou.

Slovně se vyjadřuje srozumitelně a velmi výstižně, odpovídá výborně na kladené otázky. Je často chválen. V hodině si někdy Pavel kreslí. Při vyvolání hbitě reaguje na otázku. Často se hlásí sám.

Je soustředěný sám na sebe při hodině. Nevyhledává kontakty spolužáka ani ostatních žáků.

V matematice řekl Pavel odhad příkladu velký, pak se opravil.

Svoji aktivitu a rozumové schopnosti rozvíjí v historických tématech. Zakresluje obrázky k tématu tužkou a velmi srozumitelně se vyjadřuje k tématu.

Od paní učitelky mu je dán prostor pro realizaci svého způsobu projevu, tempa při vyučování. Je často slovně výborně hodnocen při hodině od pedagogů. Je pedagogy motivován kladně.

Zadané úkoly plní Pavel výborně. Plní je svým tempem. Hlásí se, nebo jej paní učitelka vyvolá. Nedostává úkoly navíc při vyučování. K témat při vyučování kreslí Pavel obrázky tužkou.

14. Ukázka výzkumu v jedné konkrétní vyučovací hodině na ZŠ

Jednalo se o hodinu Matematiky, žáci opakovali sčítání a odčítání zlomků – Matematika pro 5. ročník, nakladatelství Alter. Dále v hodině žáci opakovali s paní učitelkou desetinná čísla se třemi desetinnými místy. Dále opakovali povrch krychle, povrch kvádrů, dále stranu obdélníku, jestliže znali obsah. To nedělalo Adamovi vůbec problém. Pracoval rychle, přesně a pozorně. Zpočátku hodiny se hlásil. Při výpočtu těles dokončil práci a díval se na paní učitelku.

Paní učitelka viděla, že se na ni Adam dívá a šla zkontrolovat práci Adamovi a pochválila Adama.

Adam si začal při vyučování psát výpočty, jakou rychlostí letí jakási vesmírná raketa. Číslo mu vyšlo s desetinnou čárkou a za ním spousta čísel. 1,47698764344444444. To se Adamovi velmi líbilo, spousta čísel za desetinou čárkou. Počítal různé vzdálenosti. Vypočítal si čtyři nebo pět takových příkladů. Byl z toho úplně nadšený. Vysvětloval mi to, co počítá, vysvětloval mi postup při jeho výpočtu.

Příklady psal na svůj bílý papír formátu A4 při vyučování. Vše stihl výborně, jak opakování ve výuce, tak svoje příklady. Protože byl ve vyučování napřed, měl na své příklady čas.

15. Metody užití při výzkumu

15.1 Hodnocení pedagoga

Adam xy – 1. žák

Hodnocení třídní paní učitelky na základní škole:

Paní učitelka říkala, že ze začátku, ve 4. třídě měl Adam problém se s dětmi takzvaně sžít. Později se upravilo. Spolužákům neubližuje. Problém v komunikaci s dětmi, spolupráci s ostatními žáky, začlenění do kolektivu.

Paní učitelka třídní začala učit třídu od čtvrté třídy. Bylo důležité dát jasná pravidla pro žáky a usměrnit je. Aby žáci dávali pozor a naučili se. Zájem a podpora o Adama.

Zajímal se aktivně a je velmi zvědavý v oblasti čísel, matematiky a chtěl hovořit více s dospělými. Hovořil s paní učitelkou o číslech, o astronomii, o počítačích.

Adam má Aspergerův syndrom – druh autismu. Někdy se chová tak, že něco udělá, dále zareaguje a až po následné chvíli si situaci uvědomí. Neuvědomí si sociální chování.

Adam se v hodinách často hlásí, odpovídá výborně, má přehled o výuce. Výborné výsledky má v matematice a českém jazyce. Projevuje velký zájem o čísla, o astronomii a matematiku, vlastivědu. Je zaměřený na tyto oblasti, v tělesné výchově je nemotorný, neohrabaný. Ví, kde má slabiny.

Známky: jedničky ze všech předmětů

Hodnocení třídní paní učitelky na Gymnáziu:

Žáci jsou na základní škole výborní, na gymnáziu se žáci opět vrství na nejlepší žáky, průměrné a podprůměrné. Rychlejší postup při výuce než na základní škole.

Adam má problém se s někým spřátelit. Chtěl by, ale nedokáže navázat komunikaci. Zřejmě o tom Adam ví.

Má kamaráda Petra, je introvert.

Problém ve sluchové percepci, špatně rozlišuje zvuky. Obtížné verbální vyjadřování. Vysoce funkční forma autismu. Ulpívá na tématu. Nedívá se na člověka, se kterým komunikuje.

Pro žáky při změně školy vyplývá změna prostředí, dojíždění do školy. Potřeba žáky chválit. Jiná struktura sociálních rolí.

Matematika, Fyzika, Hudební výchova – známka: jednička. Ostatní předměty: dvojky

Zdeněk xy – 2. žák

Hodnocení třídní paní učitelky:

Při vyučování se hlásí, odpovídá pohotově. Někdy nevyváženě. Potom se opraví.

Zdeněk se velmi zajímá o zeměpis, přírodopis, dějepis, fyziku a matematiku. Rozvíjí rozumové schopnosti četbou a studiem knih a encyklopedií. Rozvíjí svoji aktivitu zájmem o nová témata z různých oborů, nejčastěji z vybraných oborů.

Rád je středem pozornosti. Upozorňuje na sebe. Má velké výkyvy v názorech i v běžném denním chování. Má problémy s otcem. Projevy asociálního chování.

Často si vymýšlí. Slovní provokování spolužáků. Problém se začleněním do kolektivu. S pedagogy hovoří o přestávkách o svých názorech a získaných informacích.

Zdeněk chodí na filmařský kroužek, šermířský kroužek.

Pavel xy – 3. žák

Hodnocení třídní paní učitelky:

Pavel žije se svou matkou a nevlastním otcem a nevlastní sestrou v bytě na sídlišti. Spolupracuje při hodině. Je klidný, žádné výrazné problémy nejsou. Nové rodinné prostředí mu vyhovuje.

Aktivně se zajímá o malování, historii a pravěk. Nejvíce své rozumové schopnosti rozvíjí v těchto oborech. Nadprůměrné rozumové schopnosti uplatňuje při vyučování i v jiných předmětech.

Zadané úkoly plní aktivně, zodpovědně. Při vyučování se hlásí. Reaguje na kladené otázky. Verbální projev je výborný, rychlý, srozumitelný. Poznatky uplatňuje cíleně. Práci odvádí v pomalejším tempu. Při vyučování kreslí obrázky k tématu.

15.2 Rozhovor s pedagogem

Adam xy – 1. žák Rozhovor s třídním pedagogem na základní škole

1. Otázka: Jak si Adam rozumí se spolužáky?

Adam má problém v komunikaci se spolužáky. Nevyhledává komunikaci se spolužáky. Rozumí si s dospělými.

2. Otázka: Proč myslíte, že si nerozumí se spolužáky?

Adam projevuje zájem o astronomii, o čísla o zeměpisné poznatky mnohem hlouběji a obsáhleji než ostatní žáci. Počítá například příklady na výpočty rychlostí letu kosmických lodí. Informace si zjišťuje z knih a encyklopedií. Je mnohem více napřed v těchto oborech

než ostatní žáci. Další věcí je, že je někdy špatně rozumět tomu, co Adam říká. A má problém v sociálním chování. Na situaci zareaguje a až po chvíli si uvědomí souvislosti a celou situaci.

3. Otázka: Jakým způsobem hodnotíte Adama?

Adama hodnotím známkami. Často Adama chválím. Adam musí vědět, co smí a ne. Ví, jaká pravidla ve třídě musí dodržovat. Pravidla dodržuje.

4. Otázka: Jak přistupují ostatní žáci ve třídě k Adamovi?

Ostatní spolužáci s Adamem moc nehovoří. Pokud chce Adam se spolužáky hovořit, oni s ním také mluví. Někdy se ale stane, že někoho Adam nechtěně urazí. Nebo pochopí situaci jinak. Spolužáci nechodí za Adamem, aby s ním hovořili.

5. Otázka: O co Adam projevuje největší zájem?

Při vyučování projevuje zájem o matematiku, český jazyk, přírodovědu, vlastivědu. Dále se zajímá o již zmíněnou astronomii a hodně o čísla. Hodně ho zajímají počítače.

6. Otázka: O jaké předměty jeví Adam největší zájem ve škole?

Kromě tělesné výchovy matematika, český jazyk, vlastivěda, přírodověda, informatika. Projevuje zájem i o hudební výchovu.

7. Otázka: Jaký je Váš názor ohledně Adamových rodičů? (Jak se k němu chovají, jak on k nim?)

Doma rodičům Adam rozkazuje. Rodiče ho poslouchají. Ve spolupráci se školou komunikují jako ostatní rodiče. Zajímají se o své dítě, chodí na třídní schůzky. Mají zájem na rozvoji osobnosti svého syna.

Rozhovor s třídním pedagogem na Gymnáziu

1. Otázka: Co pro Adama znamená přestup ze základní školy na Gymnázium?

Je to hlavně změna prostředí. Musí dojíždět do školy. Změna kolektivu. Jiná struktura sociálních rolí. Jiná forma známkování.

2. Otázka: Jak se projevuje v učení na gymnáziu?

Na základní škole patří tito žáci mezi nejlepší. Na Gymnáziu se žáci opět vrství na žáky nejlepší, průměrné a podprůměrné. Při vyučování se často hlásí. Odpovídá výborně. Nejvíce se jeho aktivita a rozumové předpoklady uplatňují při matematice, fyzice a přírodovědě.

3. Otázka: Jak se Adam začlenil do kolektivu třídy?

Adam má problém se s někým spřátelit. Nedokáže navázat komunikaci. Chtěl by, ale nejde mu to. Ve třídě se mu líbí. Má aktivní zájem o předměty. Ve škole se mu líbí.

4. Otázka: Jak přistupují ostatní žáci ve třídě k Adamovi?

Adam se spolužáky nehovoří. Ostatní žáci komunikují mezi sebou. Adama ostatní žáci respektují. Adam má jednoho kamaráda ve třídě.

5. Otázka: O jaké předměty jeví Adam největší zájem ve škole?

O matematiku a fyziku.

Zdeněk xy – 2. žák Rozhovor s třídním pedagogem na základní škole

1. Otázka: Jak si Zdeněk rozumí se spolužáky?

Zdeněk se spolužáky hovoří jen úzce. Má kamaráda ve škole.

2. Otázka: Proč se spolužáky Zdeněk hovoří jen úzce?

Zdeněk na sebe rád upozorňuje. Chce být středem pozornosti. Často asociálním způsobem chování. Provokuje spolužáky slovně nebo jim něco provede. Spolužáci potom nevyhledávají Zdeněkovu přítomnost. Vymýšlí si. Stalo se, že si Zdeněk vymyslel příběh proti spolužákovi ve třídě. Ostatní žáci se postavili na stranu tohoto chlapce. Zdeněk byl potrestán ředitelskou důtkou.

3. Otázka: Jakým způsobem hodnotíte Zdeněka?

Slovně pochvalou, vysvětlením nebo upozorněním. Písemně do Žákovské knížky pochvalou nebo poznámkou podle situace. Z předmětů je klasicky hodnocen známkami.

4. Otázka: Jaké měl Zdeněk známky na Vysvědčení?

Samé jedničky, dvojku z českého jazyka.

5. Otázka: O co Zdeněk projevuje největší zájem?

Zdeněk se zajímá o historii, astronomii, přírodovědu, matematiku. Studuje knihy a encyklopedie na tuto tematiku. Ve volném čase navštěvuje kroužek pro kameramany, filmářský kroužek a šermířský kroužek.

6. Otázka: O jaké předměty jeví Zdeněk největší zájem ve škole?

O matematiku, fyziku, dějepis, přírodopis, zeměpis a informatiku.

7. Otázka: Jaké jsou jeho méně oblíbené předměty ve škole?

Domnívám se, že český jazyk. Doplnovací cvičení na známky a slohové práce.

8. Otázka: Jaký je Váš názor ohledně Zdeňkových rodičů? (Jak se k němu chovají, jak on k nim?)

Otec Zdeňka nebo jeho babička navštěvují třídní schůzky. Babička vypomáhá otci při výchově vnuka v odpoledních hodinách.

Pavel xy – 3. žák Rozhovor s třídním pedagogem na základní škole

1. Otázka: Jak si Pavel rozumí se spolužáky?

Pavel je kamarádský, milý, tichý žák. Hovoří se spolužáky, pokud potřebuje. Je introvertně založený. Nemá problémy se spolužáky.

2. Otázka: Jaké měl Pavel známky na Vysvědčení?

Samé jedničky.

3. Otázka: Jakým způsobem hodnotíte Pavla?

Pavla hodnotím známkami. Často Pavla chválím. Mohu Pavla také ohodnotit kladně pochvalou do Žákovské knížky. Pavel dodržuje pravidla, která jsou stanovena.

4. Otázka: Jak přistupujete k Pavlovi?

Přistupuji k němu dle Individuálního vzdělávacího plánu. Musí dodržovat pravidla Školního řádu. Klasifikuji Pavla známkami. Kontroluji jeho práci. Hodnotím Pavla. Respektuji jeho nadání.

5. Otázka: Jak přistupují ostatní žáci ve třídě k Pavlovi?

Pavel nemá problémy se spolužáky. Věnuje se zadaným úkolům a řídí se danými pravidly. Nikomu neublíží. Nikoho neuráží.

6. Otázka: O co Pavel projevuje největší zájem?

Kreslí obrázky na různá témata. Zajímá se hodně o historii, dějepis.

7. Otázka: O jaké předměty jeví Pavel největší zájem ve škole?

O dějepis, výtvarnou výchovu, český jazyk, informatiku.

8. Otázka: Jaký je Váš názor ohledně Pavlových rodičů? (Jak se k němu chovají, jak on k nim?)

Matka se s vlastním otcem Pavla rozvedla. Pavel teď žije s matkou, nevlastním otcem a nevlastní sestrou. Matka se mnou podle potřeby hovoří. Styk se školou je jinak běžný.

16. Metody při návštěvě školy

16.1 Rozhovor s nadaným žákem

Rozhovor s Adamem xy – 1. žák (na základní škole)

1. Otázka: Líbí se ti ve škole?

Ano.

2. Otázka: Jak si rozumíš se spolužáky?

Nevím. Někdy ano, někdy ne.

3. Otázka: Proč si myslíš, že si někdy nerozumíš se spolužáky?

Nevím. Někdy se se mnou nebaví.

4. Otázka: Chodíš za spolužáky někdy ty?

Někdy ano. Někdy se s nimi bavím. Ale pak se se mnou nebaví.

5. Otázka: Co tě nejvíce baví, ve škole i mimo školu?

Ve škole mě nejvíce baví matematika, fyzika a počítače. Také mám rád hudební výchovu. Rád si čtu a prohlížím knihy o vesmíru. Chodím na kroužek kouzlení.

6. Otázka: Jaký vztah máš k paní učitelce? (Jak se k tobě chová?)

Paní učitelku mám rád. Když mám hotový úkol při hodině, můžu si počítat své příklady.

16.2 Rozhovor se spolužákem Zdeňka xy – 2. žákem

Rozhovor s jeho spolužákem

1. Otázka: Proč se nechceš se Zdeňkem bavit?

Pořád někoho provokuje.

2. Otázka: Jak někoho provokuje?

Něco si vždycky na někoho vymyslí, ale není to pravda.

3. Otázka: Co si teď vymyslel?

Že jsem prý říkal o Jakobovi, že s ním nepůjdu ven. Že jsem Jakobovi říkal, že mu nepůjčím sešit.

4. Co si udělal, když jsi zjistil, že to není pravda?

Jakubovi jsem to vysvětlil, ale moc mi nevěřil. Už mi štvě, jak si Pavel něco pořád vymýšlí a jak nás provokuje.

17. Vlastní pozorování

17.1 Adam xy – 1. žák

U Adama jsem seděla při pozorování v jeho lavici. Adam jsem pozorovala ve škole při vyučování a o přestávkách.

Při vyučování seděl Adam sám nebo se spolužačkou. Adam je při vyučování rychlý, pozorný. Při vyučování se často hlásí a rychle a správně odpovídá.

Adam se hodně zajímá o matematiku, astronomii. Dokáže rychle spočítat velmi těžký příklad na násobení s desetinným číslem. Rychle a rád počítá s řady čísel, které mají desetinnou čárku a za ní jsou další čísla. Počítá například rychlost kosmické lodi a podobně. Velmi se zajímá o počítače.

Při vyučování matematiky žáci opakovali sčítání a odčítání zlomků, dále opakovali desetinná čísla se třemi desetinnými místy, pak ještě opakovaly tělesa: povrch krychle, povrch kvádrů apod. Adam zadané úkoly splnil rychle a výborně. Potom si začal psát na volný papír příklad, jakou rychlostí letí vesmírná raketa. Počítal různé vzdálenosti. Vypočítal si čtyři nebo pět takových příkladů v závěru vyučování.

Byl z příkladů úplně nadšený, vysvětloval mi postup. Stejně jsem tomu moc nerozuměla. To jsem na Adamovi obdivovala. Byl v tomto směru velmi chytrý. Protože byl ve vyučování napřed, stihl si počítat i své příklady.

Adam má rád společenské hry, navštěvuje PPP. Chodí rád na kroužek kouzlení.

Adam má problémy se začleněním do kolektivu. Na vzniklou situaci mezi spolužáky zareaguje někdy nepřiměřeně, později si to uvědomí.

Paní učitelka se k Adamovi chovala pěkně. Měla přehled o své třídě. Adama už znala, věděla, jak v některých situacích zareaguje a slovně mu velmi pomáhala a povzbuzovala ho.

Pozorovala jsem, když byli žáci s paní učitelkou v knihovně, tak si Adam prohlížel knihu sám a soustředil se na daný úkol a nevěnoval pozornost ostatním žákům. Po splnění úkolu šel k ostatním dětem k interaktivní tabuli a tam pozoroval, co si žáci vyhledávají a co sledují. Říkal k obrázkům na interaktivní tabuli svoje názory. Moc jsem Adamovi nerozuměla. Také říkal, že to již zná. Vypozorovala jsem, že se trochu nad spolužáky povyšoval.

Adam se zajímá o matematiku, o čísla, fyziku, astronomii, český jazyk, přírodovědu. Má rád také hudební výchovu.

Někdy Adamovi nerozumím, při rozhovoru špatně vyslovuje. Pořádně neotvírá ústa, jen je má trochu otevřená. Při některých činnostech je Adam nemotorný, neohrabaný, obzvláště při tělesné výchově.

Při mém pozorování jsem zjistila, že je Adam otevřený, příjemný, hodně chytrý žák. Trochu si nevěří.

Typické je pro Adama, že má přehled o výuce. Rád diskutoval o přestávce s pedagogy o číslech, astronomii, o počítačích. O tom, co objevil. Rád se dělil o své poznatky s dospělými.

Na gymnáziu měl Adam také problém se začleněním do kolektivu. Přestup na gymnázium byl pro Adama velkou změnou.

Pozorovala jsem Adama o přestávce na gymnáziu. Chodil po chodbě sám. Nekomunikoval se spolužáky. Když Adam čekal o přestávce na příchod pedagoga, ostatní žáci mezi sebou hovořili, Adam se do žádného rozhovoru nezapojoval. Ostatní žáci byli ve skupinkách na chodbě a hovořili mezi sebou. Adam stál kus od spolužáků.

Později si našel jednoho kamaráda ve třídě na gymnáziu. Při vyučování na gymnáziu Adam plnil zadané úkoly pedagogy a již neměl čas na své příklady nebo na jiné činnosti.

Na gymnáziu projevoval největší zájem o matematiku, fyziku a přírodovědu.

Také na gymnáziu se Adam při vyučování často hlásil a často hovořil s pedagogy.

17.2 Zdeněk xy – 2. žák

Zdeněk projevuje velký zájem o fyziku, elektrické obvody, matematiku, přírodopis a dějepis. Také o astronomii, o teorii vzniku vesmíru. Jeho pozornost velmi zaujaly galaxie.

Nelíbí se mu český jazyk. Vypozorovala jsem, že se při vyučování Zdeněk hned hlásí a chce odpovídat na kladené otázky. Při vyučování aktivně spolupracuje s pedagogem.

Vypozorovala jsem, že Zdeněk při opakování probrané látky odpovídá hbitě, pohotově a správně. Při nové látce odpovídá někdy chybně, nespojí si určité souvislosti.

Zadané úkoly při vyučování plní jako první nebo je mezi prvními žáky, kteří mají úkol splněný. Paní učitelka Zdeňka chválí. Zdeněk se mě často ptal, co si pořád zapisuji.

Zdeněk navštěvuje filmařský kroužek. Hodně o něm hovořil. Také o tom, jak pracuje s kamerou. Zdeněk navštěvoval i kroužek juda dva roky.

Zjistila jsem, že si Adam vymyslel lež proti spolužákovi ve třídě. Z této situace vznikly další problémy ve třídě. Byl za to potrestán ředitelskou důtkou. Byl potrestán i jiný žák, se kterým situace souvisela. Došlo díky Zdeňkově lži k šikaně mezi spolužáky.

Zdeněk žije s otcem, se kterým si příliš nerozumí. Matka od otce a Zdeňka odešla, když byl ještě hodně malý. S přítelkyní otce si Zdeněk zpočátku rozuměl, později si na ní stěžoval. Přítelkyni otce se narodilo miminko. Zdeněk měl velkou radost z miminka.

Zdeněk si vymyslel, že jeho otec pracuje jako lékař. Ale pracoval jako pomocný pracovník ve zdravotnictví.

Při vyučování při českém jazyce Zdeněk hovoří o tom, že napsal práci. Práci mu někdo kontroluje a vydává. Ta práce má úspěch. Paní učitelka na tuto situaci reagovala. Zdeněk odpověděl, že vydavatelství se to líbí, že mu knihu vydávají.

Zdeněk sice nějakou práci doma psal. Ale žádné nakladatelství mu ji nevydalo a ani mu ji nekontrolovali.

Zdeněk nosí brýle na dálku. Jedno oko – 0, 5 dioptrie. Druhé oko – 0, 75 dioptrie.

Na první návštěvě ve škole u Zdeňka mi řekl, že je rád, že jsem za ním přišla. Má si s kým pohovořit. Sdělil mi, že nechce ve škole být, že si s dětmi nerozumí. Těší se, že přestoupí na gymnázium.

Na gymnázium se Zdeněk na konci páté třídy nedostal.

Zdeněk mi řekl, že se ve třídě necítí dobře. Je podceňován od spolužáků. Žáky uráží a nadává jim, protože ho děti nechápu.

Ke konci vyučování matematiky Zdeněk kreslil chlapce – vysvětlil mi, že je to japonský styl malování.

Při rozhovoru se Zdeněk zmínil, že by si nejráději pořídil pistoli. Vyhržoval, že by zabil matku, kdyby se objevila.

Domnívám se, že Zdeňkovi matka velmi chybí.

17.3 Pavel xy – 3. žák

Na 1. stupni byl Pavel v páté třídě s 1. sledovaným žákem, Adamem. Navštěvovala jsem Pavla také v jeho šesté třídě.

Pozorovala jsem, že si Pavel téměř při každé vyučovací hodině kreslí tužkou obrázky. Při kreslení sledoval běh vyučování a aktivně se zapojoval do vyučování. Při vyvolání paní učitelkou ihned reagoval správnou a hbitou odpovědí.

Při hodině Českého jazyka – literatura, se Pavel často hlásil a chtěl odpovídat na kladené otázky a hovořit při vyučování. Aktivně hovořil během diskuse při vyučování.

Velmi se zajímal o poznatky a nové informace v hodině dějepisu. K výkladu a diskusi si kreslil základ pevnosti tužkou. V hodině žáci opakovali pojmy: papyrus, druidové, směnné hospodářství. Hodina pokračovala výkladem o pyramidách. Dále rozhovory a diskusí na toto téma.

Paní učitelka hovořila při hodině dějepisu o hrobech faraónů v “Údolí Králů” (Théby), Pavel se přihlásil a doplnil informace k učivu a kreslil si dál pevnost tužkou.

Pavel se zajímal především o historii, dějepis, pravěk. Oblíbeným předmětem byla také Informatika.

Při angličtině měli žáci za úkol vytvořit počítačový projekt a vybrat si tři měsíce v roce a popsat, co se v nich dělá. Pavlovi to nedělalo problém. Ihned po zadání úkolu začal pracovat. Neptal se, co jak má dělat, jestli to má správně. Neptal se na informace od spolužáků. Soustředil se na sebe a na úkol. Svým tempem zpracovával zadaný úkol. Potom každý žák hovořil o tom, co uvedl ve svém projektu.

Pavel velmi rád maloval. Jeho výtvarný projev je detailně propracovaný. Ve škole kreslí tužkou. Rád maloval na téma historie a pravěku.

Pavel chodil ukazovat obrázky paní učitelce. Paní učitelku třídní měl rád. Byl rád, že se zajímala o jeho práce a že mu je chválila. Paní učitelka často Pavla při vyučování chválila. Slovně a někdy i položením ruky na Pavlovo rameno motivovala Pavla k dalším úkolům při vyučování. Pavel je moc milý žáka.

Působí na mě klidným, přátelským a uzavřeným dojmem. Věděl, že jsem ve třídě o přestávkách, přesto za mnou nechodil. Jednou mi věnoval obrázek moc krásné lodi. Pavel řekl, že si mám obrázek vzít. Obrázek přikládám v příloze.

Při hodině matematiky počítá zadané příklady. Nehlásí se stále při vyučování. Některé příklady počítá pomaleji. Při vyvolání paní učitelkou spočítá příklad na tabuli výborně. Při odhadu výsledku jednoho příkladu při hodině matematiky se spletl. Paní učitelka Pavlovi říká, že to není správně. Pavel opravil správně odhad příkladu.

O přestávkách se připravuje na další hodinu a věnuje pozornost tomu, jaká hodina následuje, do jaké učebny se bude muset přesunout. Na začátku přestávky hovoří Pavel se spolužáky o pomůckách, o předmětu, který bude následovat. Odchází od své lavice a dává obrázek paní učitelce.

Uvědomila jsem si, že Pavel soustřeďuje pozornost především na sebe. I když hovoří a směje se se spolužáky.

Jak jsem měla možnost Pavla pozorovat, hovořil se spolužáky převážně o tématech školy: o dalších předmětech, pomůckách, změně rozvrhu a podobně. Hovořil klidným, přátelským, pohodovým dojmem, při kterém byl soustředěný sám na sebe.

Pozorovala jsem, že Pavel nedával ostatním spolužákům sebemenší záminku k nějakým dohadům, rozporům a konfliktům. Ve třídě často hovořil se třemi spolužáky.

Působí na mě klidným, přátelským a uzavřeným dojmem.

Pavel žije se svou matkou, nevlastním otcem a nevlastní sestřičkou v bytě na plzeňském sídlišti. Matka Pavla se s jeho otcem rozvedla. Domnívám se, že je Pavel v rodině spokojený.

Paní učitelka neměla s Pavlem problém při vyučování. Zadané úkoly plnil rychlejším tempem jiné pomalejším tempem. Vždy zadaný úkol splnil. Dodržoval pravidla při vyučování.

18. Shrnutí praktické části

Prováděla jsem výzkum u tří sledovaných žáků. Používala jsem metody pozorování, rozhovoru a metodu analýzy dat. Výzkum jsem prováděla na základní škole a na gymnáziu. Výzkum jsem prováděla v období dvou let.

Provádění výzkumu jsem měla předem domluvené s vedením školy a se souhlasem rodičů.

Zaměřila jsem se na cíl: Představení kazuistik nadaných žáků se zaměřením na jejich projevy v kognitivní a sociální oblasti. Porovnávání jejich projevů chování v kognitivní a sociální oblasti.

Věnovala jsem se jednotlivým vybraným nadaným žákům v konkrétních kazuistikách. Zaměřila jsem se na přístupy pedagogů k jednotlivým nadaným žákům. V praktické části diplomové práce jsem uvedla konkrétní vyučovací hodinu jednoho nadaného žáka. Z rozhovorů s pedagogy a z pozorování pedagogů jsem použila informace, kde pedagogové hodnotí jednotlivé vybrané nadané žáky.

Zaznamenala jsem rozhovory s pedagogy jednotlivých nadaných žáků. Popsala jsem rozhovor s Adamem xy – 1. žákem a se spolužákem Zdeňka xy – 2. žákem. V závěru popisují vlastní pozorování konkrétních nadaných žáků.

Adam xy – 1. žák projevoval velký zájem o fyziku, matematiku, čísla, vesmírné poznatky, o počítače. Naopak při tělesné výchově se pohyboval velmi neobratně, měl problémy s orientací v prostoru. V kolektivu třídy měl v komunikaci se spolužáky. (Reagoval na vzniklou situaci neuváženě, po chvíli si uvědomil souvislosti.) Adam žil s oběma rodiči. Rodičům někdy přikazoval.

Zdeňk xy – 2. žák se velmi zajímal o zeměpisné, přírodopisné a dějepisné poznatky. Také o matematiku a astronomické poznatky. Při vyučování plnil zadané úkoly hbitě, rychle, ne vždy přesně. Neprojevoval zájem o slohová cvičení a tělesnou výchovu. Používal zastaralé slovní výrazy. U Zdeňka se projevovalo asociální chování. (Spolužáky slovně urážel a někdy jim také nadával.) Nežil s matkou, jen s nevlastním otcem a jeho přítelkyní. S otcem si nerozuměl.

Pavel xy – 3. žák se aktivně zajímal o dějepis, pravěk a věnoval se výtvarnému oboru. V těchto oblastech vynikal rychlostí a přesností. Naopak v matematice a přírodovědě plnil úkoly pomalejším tempem. Žil s matkou, s nevlastním otcem a s nevlastní sestrou.

Adam se Zdeňkem se oba zajímali o matematiku, astronomii a přírodovědu. Všichni tři vybraní nadaní žáci rychle, přesně odpovídali na kladené otázky. Zdeňk a Pavel se zajímali o dějepisné poznatky. Všichni tři vybraní nadaní žáci měli přehled o dění ve vyučování. Adam a Zdeňk se vyznačovali nemotorným projevem v hrubé motorice.

Adam i Zdeňk měli problémy s komunikací se spolužáky a začleněním do kolektivu třídy.

Pavel kreslil při vyučování tužkou obrázky k výuce. Neměl výrazné problémy v kolektivu třídy.

Pavel byl klidný, přátelský na rozdíl od Zdeňka, který žáky slovně urážel.

Adam a Zdeněk pracovali rychlým tempem po celou vyučovací hodinu, ve volném čase se věnoval Adam vlastnímu studiu a příkladům a Zdeněk malování. Pavel plnil úkoly a pracoval velmi rychle při hodině dějepisu, v ostatních hodinách pracoval pomalejším tempem.

Nadaní žáci to mají náročné. V nějaké oblasti vynikají, v jiné jim to jde hůře.

Pokud bych měla možnost, na základní škole bych vytvořila skupiny nadaných žáků nebo třídy pro nadané žáky.

Určitě bych využívala akcelerační nebo obohacující programy pro nadané žáky. Integrovaný žák v běžné třídě na základní škole potřebuje zohlednění, vhodné formy a metody při vyučování, respektování požadavků a verbální podporu.

19. Diskuse

Zaměřili jsme se na typy nadání v Gardnerově pojetí typů inteligence.

....„*Chceme-li pochopit základní hudební struktury, možnosti jejich opakování, transformace, zasazení do architektury díla a jejich vzájemné ovlivňování, musíme postoupit na o něco vyšší úroveň matematického myšlení...*“ (Gardner, 1999, s. 149)

V České republice jsem se zaměřila na autorku knih o Nadaných žácích. Zjistili jsem, že Hříbková se zaměřuje na vyhledávání a zohledňování nadaných žáků.

Hříbková (2009, s. 153, s. 154) uvádí: ... „*U nás se plošná identifikace nadání dětí institucionálně neprovádí. V současné době je institucionálně realizována ve vybraných pedagogicko-psychologických poradnách cílená identifikace nadání jako diagnostika dítěte na žádost školy nebo na individuální upozornění rodičů a učitelů. Po ní by mělo na škole následovat vytvoření podmínek pro vzdělávání a zařazení identifikovaného dítěte do adekvátního edukačního prostředí, nejčastěji prostřednictvím individuálního plánu (Zapletalová, 2006). S touto praxí se u nás v případě nadaných dětí na základní škole teprve začíná.*“

Na Slovensku se problematikou nadaných žáků již několik let zabývá J. Laznibatová. Na Slovensku založila Školu pro mimořádně nadané žáky.

Laznibatová (2007, s. 80) uvádí: ...„*Problematika nadaných dětí, resp. konkrétní problémy jednotlivých nadaných dětí v našich podmínkách (situace je stejná i v ostatních evropských zemích) se vynořili vlastně proto, protože v rámci tzv. jednotné školy byly pro všechny děti připravené stejné formy hodnocení, stejné přístupy a postupy učitelů.*“

20. Závěr

Tématem diplomové práce je: Diagnostika talentovaného žáka. Zaměřila jsem se na oblast ve školství, které se začíná věnovat pozornost.

Práci jsem rozdělila na teoretickou část a praktickou část. V teoretické části jsem se v počátku práce zaměřila na vymezení pojmů, historii nadaných žáků a typy nadání. Ve 4. - 6. kapitole jsem se věnovala diagnostice talentu, osobnostním vlastnostem nadaných žáků a kognitivní a sociální oblasti nadaných žáků.

V sedmé kapitole jsem se zaměřila na vyhledávání nadaných žáků, v osmé kapitole vzděláváním žáků mimořádně nadaných, v deváté kapitole podporováním nadaných žáků a v desáté kapitole jsem se věnovala přístupům a vzděláváním pedagogů k nadaným žákům.

Ve výzkumné části jsem pomocí metod pozorování, rozhovoru a analýzy dat popisovala konkrétní kazuistiky nadaných žáků, přístup pedagogů, hodnocení a rozhovory s pedagogy nadaných žáků. Popisuji rozhovor s nadaným žákem a se spolužákem nadaného žáka.

Vybraní nadaní žáci projevovali nadprůměrné rozumové schopnosti v určitých oblastech. 1. a 2. žák pracovali při vyučování rychle, hbitě. 3. žák kromě oblasti, o kterou se aktivně zajímal, pracoval pomalejším tempem při vyučování.

První žák měl problém s komunikací a se začleněním do kolektivu třídy jako 2. žák. U 3. žáka se neprojevily výrazné komplikace při komunikaci se spolužáky.

Při výzkumu se mi s nadanými žáky spolupracovalo velmi pěkně. Komunikace s pedagogy nadaných žáků byla také velmi pěkná.

Práce se mi psala složitě. Zaměřila jsem se na Gardnerovo pojetí inteligence, odbornou literaturu v České republice a na Slovensku.

Při práci s nadanými žáky bych určitě postupovala podle dostupných programů a možností v České republice.

Resumé

Tématem diplomové práce je diagnostika talentovaného žáka. Cílem diplomové práce je představení kazuistik nadaných žáků se zaměřením na jejich projevy v kognitivní a sociální oblasti. Porovnání jejich projevů chování v kognitivní a sociální oblasti.

V úvodu diplomové práce jsem vysvětlila, proč jsem se rozhodla věnovat této problematice. V první kapitole se zabývám základními pojmy: nadání, talent a inteligence. V druhé kapitole popisují, jakým způsobem byli diagnostikováni nadaní žáci v historii. Jaké bylo vzdělávání těchto dětí, jaké názory uplatňovali známí odborníci.

Ve třetí kapitole se věnuji různým typům inteligence. Ve čtvrté kapitole popisují diagnostiku nadaného žáka. V páté kapitole popisují osobnostní vlastnosti nadaného žáka. V šesté kapitole se zabývám kognitivními a sociálními znaky nadaných žáků.

Sedmá kapitola se zabývá, jakým způsobem vyhledáváme nadané žáky. V osmé kapitole popisují vzdělávání a přístup k mimořádně nadaným žákům.

Devátá kapitola se věnuje podporování nadání u nadaných žáků. V desáté kapitole se zabývám pedagogem nadaných žáků, přístupy pedagoga k nadaným žákům a vzděláváním pedagogů.

V praktické části výzkumu se zabývám konkrétními kazuistikami nadaných žáků. Při výzkumu používám metodu pozorování, rozhovoru a analýzy dat. Sleduji tři vybrané nadané žáky ve škole v kognitivní a sociální oblasti.

Ve výzkumné části se zabývám výzkumnými otázkami, které se týkají výsledků mimořádně nadaných žáků, přístupu pedagoga k nadaným žákům, přístupu ostatních žáků ve třídě k nadanému žákovi a proč mají nadaní žáci problém se začleněním do kolektivu třídy.

V praktické části se také zabývám přístupem pedagoga k nadanému žákovi, hodnocením pedagoga k nadanému žákovi, rozhovorem s pedagogem. Popisují rozhovory s nadanými žáky, se spolužáky nadaných žáků. Popisují vlastní pozorování. V závěru práce porovnávám chování nadaných žáků v kognitivní a sociální oblasti. Zaměřuji se na přínos diplomové práce při své pedagogické praxi.

Resume

The thesis deals with diagnosis talented pupil. The aim of the thesis is to present case studies of gifted students to focus on their speeches in the cognitive and social areas. A comparison of their behaviors in the cognitive and social areas.

At the beginning of the thesis, I explained why I decided to devote this issue. The first chapter deals with the basic concepts: talent, talent and intelligence. In the second chapter describes how gifted pupils were diagnosed in history. What was the education of the children apply what opinions known experts.

The third chapter deals with different types of intelligence. The fourth chapter describes how to diagnose a gifted pupil. The fifth chapter describes the personality traits of a gifted pupil. The sixth chapter deals with cognitive and social characteristics of gifted students.

The seventh chapter deals with how searching gifted pupils. In the eighth chapter, education and access to exceptionally gifted students.

The ninth chapter is devoted to promoting the talents of gifted students. In the tenth chapter deals with the teacher of gifted students, approaches to teaching gifted students and training teachers.

In the practical part of the research deals with specific case studies of gifted students. In research using the method of observation, interview and data analysis. I watch three selected gifted students at a school in cognitive and social areas.

In the research section deals with research questions, concerning the results of exceptionally gifted students approach the teacher for gifted pupils access to other students in the class for gifted student and talented pupils why they have a problem with integration into a class group.

In the practical part I discuss approaches to teaching gifted student, teacher evaluations for gifted pupil, interviews with teachers. Describe interviews with gifted students, gifted students with classmates. Describe their own observations. In conclusion, I compare the behavior of gifted students in cognitive and social areas. I focus on the contribution of the thesis during their teaching practice.

Seznam literatury:

FOŘTÍKOVÁ, J. – RENZULLI, J. – SALLY, M. *Úspěšná výuka mimořádně nadaných dětí*. Praha: Triton, 2008. ISBN 978-80-7387-4.

GARDNER, Howard. *Dimenze myšlení*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-279-3.

HAVLÍČKOVÁ, Jiřina. *Škola očima žáka se speciálními vzdělávacími potřebami (Diplomová práce)*. Plzeň: Fakulta pedagogická, 2012.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum*. Praha: Portál, 2005. ISBN 978-80-7367-485-4.

HŘÍBKOVÁ, Lenka. *Nadání a nadaní*. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-1998-6.

HŘÍBKOVÁ, Lenka. *Základní témata problematiky nadaných*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2007. ISBN 978-80-86723-25-9.

JEŘÁBEK, J. – TUPÝ, J. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2005.

KATZOVÁ, Pavla. *Školský zákon, Komentář*. Praha: Aspi, 2008. ISBN 978-80-7357-421-3.

KOLEKTIV AUTORU A KONZULTANTU. *Slovník cizích slov*. 2. doplněné vydání Český Těšín: Encyklopedický dům, 1996.

LANGER, Stanislav. *Modely a klíče pro psychologickou diagnostiku žáků*. Hradec Králově: Kotva, 2006. ISBN 80-902210-5-X.

LAZNIBATOVÁ, Jolana. *Nadané dítě*. Bratislava: Iris, 2007. ISBN 80-89018-53-X.

MACHU, Eva. *Nadaný žák*. Brno: Paido, 2010. ISBN 978-80-7315-197-3.

MAŇÁK, J. – ŠVEC, V. *Cesty pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2004. ISBN 80-7315-078-6.

MICHALÍK, P. – ROUB, Z. – VRBÍK, Z. *Zpracování diplomové práce na počítači*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2001. ISBN 80-7082-581-2.

ŘÍČAN, Pavel. *Psychologie*. Praha: Portál, 2005. ISBN 987-80-7367-406-9.

SILLAMY, Norbert. *Psychologický slovník*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2001. ISBN 80-244-0249-1.

ŠIFNER, František. *Jak psát odbornou práci a diplomovou práci zvláště*. Praha: Univerzita Karlova v Praze – Pedagogická fakulta, 2004. ISBN 80-7290-167-2.

ŠKRABÁNKOVÁ, Jana. *Žijeme s nadáním*. Ostrava: Pedagogická fakulta Ostravské univerzity, 2012. ISBN 978-80-74-64-137-4.

ŠUCHA, M. – CHARVÁT, M. – ŘEHAN, V. *Kvalitativní přístup a metody ve vědách o člověku*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2011. ISBN 978-80-244-2906-9.

ŠVAŘÍČEK, R. – ŠEĐOVÁ, K. a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.

VÁGNEROVÁ, M. – ŠTECH, S. – VAVRDA, V. *Psychologický vývoj dítěte od 1. Do 5. Třídy*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0924-X.

Použité elektronické zdroje:

http: nadanizaci.cz online 2014

Vyhláška č. 72/2005 Sb. (online, www.zskrouna.cz/vyh172.htm, 2005)

Vyhláška č. 73/2005 (online, www.sosvp.chytrak.cz/2005)

Seznam příloh:

1. Příloha – Příběh Vladka
2. Příloha – Skupinové a individuální programy
3. Příloha – Zdeněk xy – 2. žák – Průběh hodiny Matematiky - Geometrie na základní škole

Příloha č. 1

Uvádíme příklad nadaného žáka jménem Vladko, ze Slovenska. Jednalo se o mimořádně nadaného žáka v oblasti matematiky. Při vyšetření u psychologa pro posuzování školní zralosti i u pediatra bylo rodičům navrženo, aby mu byla odložena školní docházka o rok.

V předškolním období byl chlapec drobné, útlé postavy, málo komunikativní. Zjistili jsme, že psycholog i pediatr navrhli rodičům odklad školní docházky o rok. V této době uměl Vladko počítat a odčítat do 1000, malou násobilku, orientoval se v záporných číslech.

Vladko začal navštěvovat základní školu o rok později. Měl velmi výrazný intelektový předstih oproti ostatním dětem, které se učily od úplného začátku. Zaznamenali jsme, že na začátku druhé třídy se u něho projevil příznak nutkavé neurozy. Opouštěl třídu každých pět minut na toaletu, i když nepotřeboval.

Zjistili jsme, že po důkladných lékařských vyšetřeních se ukázalo, že porucha je psychogenního původu. Po krátkém pobytě v nemocnici začal Vladko užívat léky. Dítě se uzavřelo ještě více, matka dítě označila za autistu, protože málo mluvil a nechtěl hovořit s ostatními, nebo hovořil jen velmi málo.

Zjistili jsme, že Vladko navštěvoval v páté třídě výběrovou matematickou třídu. V této třídě například řešil úlohu pro sedmou a osmou třídu na matematické olympiádě mimořádně úspěšně.

...,Až tady se oficiálně potvrdil jeho vývojový náskok ve specifických matematických schopnostech o minimálně 2 – 3 roky. Postupně se však jeho zájem o školu vytrácel. Brali ho jako problémové dítě a on školu chápal jako zlo. A přitom naposledy vyhrál olympiádu a na mezinárodní matematické olympiádě v Soulu se umístil jako třetí na světě. Na rozdíl od tohoto je doma označován jako nepraktický člověk a svým okolím jako „těžký“, nebo divný jedinec.“ (Laznibatová, 2007, s. 237)

Příloha č. 2

1. Skupinové programy

Využíváme možnosti seskupování nadaných žáků podle jejich zájmů nebo stupně rozvoje jejich schopností v určité oblasti. Seskupujeme žáky, kteří jsou jinak staří a nemusí být ve stejném ročníku. Všímáme si poznávacích ale také sociálních potřeb, které jsou pro nás cílem u tohoto programu.

Skupinové programy můžeme realizovat přímo ve vyučování v malé skupině žáků i mimo kmenovou třídu a také v mimoškolní době. Jedná se o zájmové kroužky, kde je obsah kroužku spojován s učivem probíraným při vyučování. Školní a mimoškolní aktivity při rozvoji nadání vzájemně souvisí, považujeme je za komplementární formy podpory u nadaných žáků.

Pokud tyto skupinové programy realizujeme ve škole, například se skupinou věkově heterogenních nadaných žáků, musíme vypracovat kurikulum předmětu ve vyšším stupni obtížnosti. Při vyučování vyučujeme předmět ve dvou stupních obtížnosti. Vyšší stupeň obtížnosti vyučujeme u vybrané skupiny.

Skupinové programy můžeme realizovat i po kratší úseky školní docházky. Můžeme tak pružně reagovat na situaci ve škole a v žákovské populaci. Pokud realizujeme skupinové programy ve škole, máme zabezpečené podmínky pro výuku jako jsou laboratoře, ateliéry, demonstrační prostory. J. Gallagera (1985) uvádíme jako představitele těchto kurikulárních snah. (Hříbková, 2009, s. 191)

2. Individuální programy

Individuální programy uplatňujeme v běžné třídě i mimo školu. Podporujeme kognitivní potřeby konkrétního nadaného žáka. Hříbková (2009, s. 191) uvádí:.... „*Např. J. F. Feldhusen uvádí plán práce s nadanými dětmi ve formě individuálních a skupinových programů (Feldhusen, 1986a). U nás je nyní rovněž možná tvorba individuálního vzdělávacího plánu (programu) na úrovni základního vzdělávání i pro nadané děti. Ten má přispět ke zkvalitnění procesu vzdělávání nadaného žáka. Má odrážet specifika nadaného žáka, stanovovat úpravu vzdělávacích obsahů a způsob organizace výuky a splňovat další požadavky stanovené dokumenty MŠMT ČR. Se vzdělávací praxí na základě individuálních plánů v případě nadaných žáků se nás teprve začíná.*“

Z Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání rozpracujeme Školní vzdělávací program a uplatňujeme představu o základním vzdělávání konkrétních nadaných žáků školy v daných podmínkách. Stanovujeme si hlavní vzdělávací priority, strategie školy, konkrétní vzdělávací plán a obsah a máme vymezeny mechanismy evaluace na úrovni školy.

Příloha č. 3

1. Vyučovací hodina, 20. 5. 2010 – Matematika – Geometrie

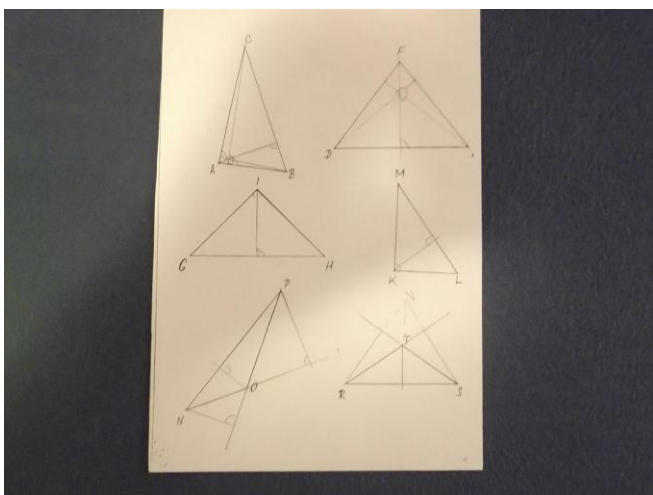
Téma: Výšky v trojúhelníku

Na začátku hodiny mu paní učitelka říká, aby utřel lavici a přišel si pro ubrousky. To Zdeněk neudělal. Utřel lavici houbou. Sedím vedle Zdeňka v 1. lavici u dveří.

Zdeněk rýsuje trojúhelník RST a výšky v tomto trojúhelníku. Zdeněk rýsuje výšku vt, vr, vs. Rýsování jde Zdeňkovi výborně.

Žáci dostávají list papíru, kde mají narýsovat výšku příslušné strany v trojúhelníku.

Zdeněk pracuje výborně.

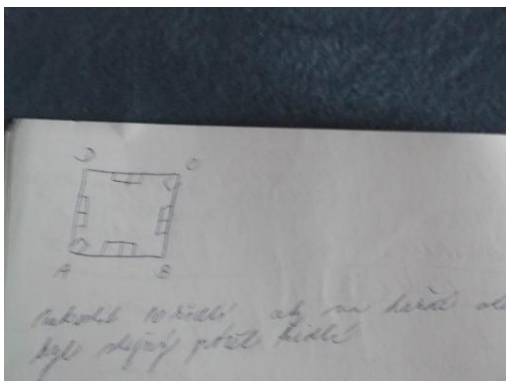

Paní učitelka kontroluje žáky, chodí podél lavic, kontroluje práci také Zdeňkovi. Zdeňka paní učitelka chválí při práci.

Zdeněk je Pedagogicko-psychologickou poradnou v Plzni diagnostikovaný jako nadaný žák.

Dalším úkolem pro žáky: Nakresli 10 židlí ve čtverci ABCD tak, aby na každé stěně byl stejný počet židlí.

Zdeňkovi se nepovedlo splnit. Byl to úkol navíc.

Vyřešení úkolu z mých poznámek.

Žáci chodili k tabuli zakreslovat řešení. Teď už si přesně nepamatuji, myslím ale, že na řešení úkolu přišla jedna žákyně ze třídy 6. A.

Ke konci vyučování jsme se se Zdeňkem hovořili o vyřešení úkolu. Soustředila jsem se na to, co mi Zdeňk říkal. Přemýšlel a počítal, jak by úkol řešil.